

תשורה

משמחת נישואין
של

החתן התמים מנחם מענדל שיחי'
והכלה ביילא זעלדא תחי'
שטרן-חאנין

*

שושן פורים קטן ה'תשס"ה
ברוקלין נ.י.

פתח דבר

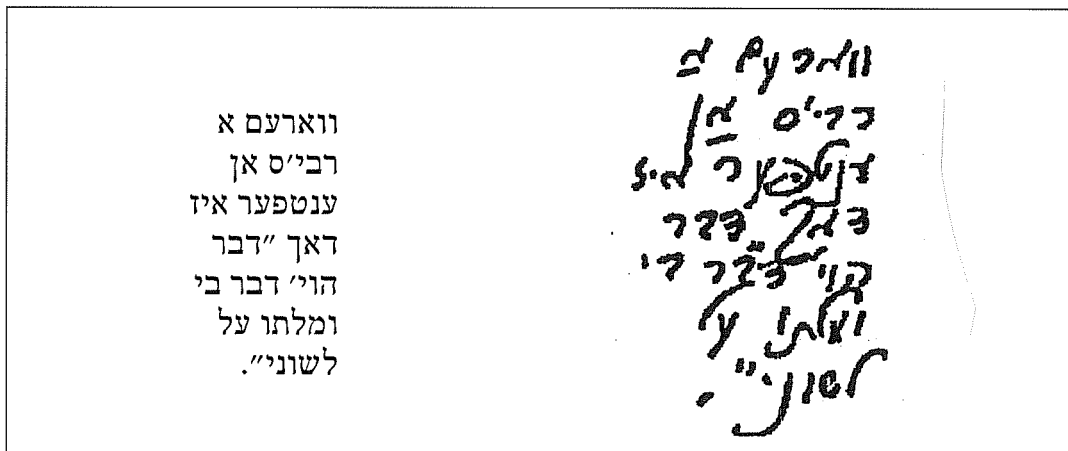
אנו מודים לה' על כל הטוב אשר גמלנו, ובחסדו הגדול זיכנו בנישואי צאצאינו החתן התמים מנחם מענדל שי' עם ב"ג הכלה המהוללה מרת ביילא זעלדא תחי'.

ומביעים אנו בזה את תודתנו, לכל בני המשפחה, ידידנו ומכירנו שיחיו שהואילו לשמוח אתנו יחדיו, ביום שמחת לבבנו, ולברך את הזוג יחיו, ואותנו כולנו בברכת מזל טוב וחיים מאושרים בגשמיות וברוחניות.

בעת חתונת כבוד קדושת אדוננו מורנו ורבינו מה"מ עם הרבנית הצדקנית חי' מושקא (ג' י"ד כסלו תרפ"ט), חלק, כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ, תשורה: צילום כתב יד קודש, כבוד קדושת אדוננו מורנו ורבינו "רבנו הזקן" וכתב: "אשר סגולה יהי לכל מילי דמיטב ועד בשר בתוככי ידידנו אנ"ש, ה' עליהם יחיו, וכל מחבבי תורה יחיו".

מיוסד על הנהגה זו ולזיכרון טוב, הננו בזה לכבד את כל הנוטלים חלק בשמחת לבבנו מקרוב ומרחוק, בתשורה המוסגרת בזה, לקט כתבי יד של כ"ק רבותינו נשיאנו.

ובטח ימצא כל אחד ואחד לימוד והוראות בהנהגות שלו בחיי היום יום.

* * *

הא-ל הטוב הוא יתברך, יברך את כבודו ואנשי בני ביתו, בתוך כלל אחינו בני ישראל יחיו, בברכות מאליפות מנפש ועד בשר, ובשמחתכם נשיב לכם, אי"ה, כגמולכם הטוב.

היות שנמצאים אנו בחודש אדר"ר – שושן פורים קטן – החודש אשר נהפך לשמחה, ושמרבין בשמחה, ומסמך שמחה לשמחה – שמחת נישואין לחודש אדר מרבין בשמחה, שתיכף ומיד ממש נזכה לשמחת הנישואין של הקב"ה עם כנסת ישראל.

ע"י לימוד והפצת תורת כ"ק אדמו"ר מה"מ והליכה בדרכיו ואורחותיו אשר הורנו, נזכה בקרוב ממש לשמחה האמיתית והשלימה בהתגלות כ"ק אדמו"ר מלך המשיח, ואז וועלן מיר זיך זעהן מיט'ן רבי'ן דא למטה בגוף והוא יגאלנו. אכ"ר

ארכי וטערנאן שטרן
פניאור גלאן ונתאר חזנין

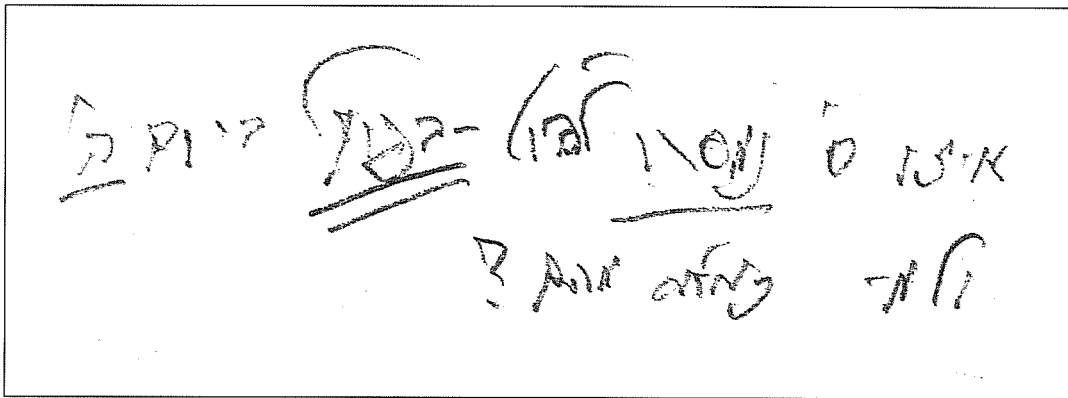
פורים קטן, ה'תשס"ה, ברוקלין, נ.י.

הקדמה קצרה

זכות גדולה נפלה בחלקי זוכיתי לקיים הוראותיו הקדושות של כ"ק אדמו"ר מה"מ ולמלא את תפקידי באמונה ב"ועד להפצת שיחות", ואתר כך גם בהוצאה לאור של ספרי קה"ת, שהועברה עפ"י הוראת הרבי לידי חברי ה"ועד" בחנוכה תשל"ט.

לאורך כל הדרך הרבי דרש מאתנו, חברי הועד, שני עניינים עיקריים והם, זריזות ומשמעת. שום טענה ומענה לא הועילו. הרבי לא רצה לשמוע אמתלאות (אמת לא) ותירוצים, אלא רצה שהדבר ייעשה ויהי מה, "אמר מלכא עקר טורא"¹.

¹ בשנת תשמ"ב הייתה תקופה בו היינו צריכים למסור דו"ח בכל יום מהנעשה עם הדפסת ספרי קה"ת, מה נדפס ביום זה, כמה בויגן (גיליונות) מכל ספר, מי הם המדפיסים, מי הם הכורכים, כמה הדפיס פלוני וכמה הדפיס אלמוני, כמה ספרים כך כורך זה וכמה ספרים כך כורך זה. כמה הספיקו העורכים ומה עשו במשך היום. כל אחד מאתנו כתב דו"ח יומי, שנמסר לכ"ק בערב. בבקר היינו מקבלים תשובה ואז כבר ידענו אם הרבי מרוצה מהעבודה או חלילה.....

אחד העורכים, שהי' צריך למסור דו"ח, חשב, שהוא יוכל להתחמק ולא כתב דו"ח כו"כ ימים. הוא סבר, שכיוון שיש כ"כ הרבה ספרים, שנמצאים ברפוס והרבה עורכים עובדים כרגע להכין תומר, לכן קיווה, שישכחו עליו.

אבל ביום בהיר אחד קבלתי הוראה מפורשת מהרבי לדרוש את הדו"ח מהעורך הנ"ל, אולם כשגם אז לא נתקבלה ממנו תשובה עדיין, אמר לי הרב חדקוב בשם הרבי, שבוודאי הסיבה הפשוטה שאינו כותב דו"ח היא, כנראה, מפני שהוא עסוק עד כדי כך בעבודה"ק של עריכת הספר, שאין לו זמן פנוי לכתוב. לכן, שאני אשאל את העורך מה עשה בעבר, מה הוא עושה בהווה, ומה תכניתו לעשות בעתיד. ואם אינו יכול לענות בכתב תיכף ומיד. שאני אברר אצלו את כל הפרטים, ואודיעם לכ"ק אדמו"ר מה"מ. עשיתי כהוראתו הק' וכתבתי לו מכ' בשם כ"ק אדמו"ר מה"מ, וביקשתי ממנו תשובה על אתר.

ואתו עורך לא לקח את העניין בצורה רצינית וכתב, אומנם, מכתב שהתביישתי להכניסו לכ"ק אדמו"ר מה"מ. בשולי המכתב שואל העורך: מה הרעש? מה יקרה אם יקח עוד זמן? וואס ברענט? ידעתי, שעל מכתב כזה הוא יקבל נזיפה כרבעי, והי' לי פשוט רחמנות עליו. הרגשתי את העדר ה"דרך ארץ" שבו נכתב המכתב והחלטתי, שלא להכניס את המכתב לרבי.

למחרת בבקר קבלתי טלפון מהרב חדקוב ע"ה בבקשה, שאכנס אליו תיכף ומיד כי יש לו מסר מהרבי עבורי. כמובן, שלא ידעתי את נפשי, מה עלי לעשות, מי שמכיר את דברי הימים יודע, שכשהייתה נזיפה רצינית מהרבי "זכו" לקבלה רק ע"י הרב חדקוב ע"ה. פחדתי שכעת אני אקבל את ה"חלק".

כשנכנסתי אל הרב חדקוב הוא אמר לי, שלא כדרך הרגיל, הוא נכנס אל הרבי בבקר אחר התפלה, והרבי ביקש ממנו שישאלני כיצד יתכן, שהוא מחכה למכתב מפב"פ ואינו מקבל ממנו שום מענה. הרב חדקוב הוסיף בשם הרבי, היות, שאני אחראי על העבודה וההוצאה לאור בפועל, לכן הוא תובע ממני מענה מפב"פ, אם פב"פ אינו יכול לענות שאני אלך לדבר אתו ולברר מה נעשה ושאני אכתוב את הדו"ח במקומו.

הוצאת ספרים

„קהת“

KEHOT PUBLICATION SOCIETY

770 Eastern Parkway, Brooklyn, N. Y. 11213

Tel. 493-9250-1, 778-1021

ב"ה, יום לפ' נשא. ה'תשמ"א.

דו"ח

ה'תשמ"א
ליוגמר ביום ה'

1. ספר המאמרים תרפ"ז מדפיסים עתה, ויוגמר ביום ה' בהעל"ט.
2. תרס"ט, מחר אי"ה יוגמר הזעזן של כל הספר.
3. ספר הליקוטים ח' חלק א' 350 עמודים מוכנים, וצריך זעזן עוד 200 עמודים.
4. תרפ"ו, מסדרים עכשיו בדפוס (מען זעצט).
5. תקס"ג ח"ב נמצא כבר על עמודים, ומכינים עכשיו המ"מ.
6. תניא מהדו"ק: עד פרק כ' כבר אויפגעזעצט בעוד יומיים יהיו מוכנים העמודים, בעוד יומיים שלוש יומסר לדפוס עד סוף פרק כח (שהוא סוף חלק ראשון בהמדו"ק).
7. לקוטי שיחות ח"ז יהי' אי"ה לחגה"ש מכונן.
8. אגרות קודש - קונט' מילואים, מחר בערב יומסר לדפוס אופסט, ואי"ה יהי' מוכן לש"ק הבעל"ט.
9. ספרי רח"א ביחובסקי סיימו לסדר העמודים, ועושים עכשיו מפתח שמוח.

ה'תשמ"א
ליוגמר ביום ה'
ה'תשמ"א
ליוגמר ביום ה'

שנ"ז חאנין

פעם הצלחנו להוציא לאור ספר בזמן קצר ביותר. אומנם, לכתחילה הי' נראה, שזה בלתי אפשרי להוציא את הספר לאור לפי לוח הזמנים שהרבי הציב. אבל כשמסרתי לכ"ק אדמו"ר מה"מ ספר מוכן ומכורך לתאריך הקצוב, אמר בחיוך (מיט א גרויסן שמייכל) "מען האט דאך לפועל געמאכט דעם ספר אין צייט, איז דאך א סימן אז מען קען דרוקן און צוגרייטן א ספר אין אזא קורצע צייט, איז נאך וואס האט מען געדארפט אז איך זאל זיך בייזערן?" [לפועל, הרי הכנתם את הספר בזמן, וזה סימן שאפשר להדפיס ספר בזמן קצר כ"כ, אז למה היו צריכים שאתרגזן].

בפעם אחרת התעניין הרבי, ע"י הרב חדקוב. אודות ספר מסוים האם הוא מוכן כבר לדפוס, עניתי שאין לי מושג במה מדובר, מעולם לא קבלתי הוראה להכין את הספר לדפוס, ואם הייתה הוראה כזאת, הרי היא לא הגיעה לידינו.
וע"ז קבלתי מענה מהרבי:

"אפילו תירוץ אמיתי במאה אחוז, ואפילו אונס ממש:

(א) כמאן דעביד לא אמרינן,

(ב) ועיקר, הכוונה דהנ"ל היא כפשוט שגיגע להזקוקים.....

היינו כשבילם נבראה כל התכנית הנ"ל, ומצידם – מאי נפק"מ הסיבה וכו'!?

כהנ"ל מכריח לומר שיש אופן ודרך לזרז עכ"פ עתה כהנ"ל,

אלא שצ"ל השתדלות יתרה ועד שיקויים "יגעת" (ובודאי יקוים ההמשך) "ומצאת".

* * *

סיפרתי לרב חדקוב את כל הסיפור, על מכתב התשובה שקבלתי מהעורך, ואני פשוט מתבייש להכניס מכתב כזה לרבי.

הרב חדקוב ביקש לראות את המכתב. הבאתי לו את המכתב, ואחרי שקרא בו אמר: מגיסיוני כמזכיר של הרבי אני יודע, שעליך לעשות את המוטל עליך, הרבי אמר לך לשאול את פב"פ וההוא ענה, אז עליך מוטלת החובה למסור את המכתב מבלי להתחשב איך שהמכתב מנוסח ומה כתוב בו. מסרתי את המכתב לרב חדקוב, והוא הכניסו לרבי.

אחרי כמה שעות קרא לי הרב חדקוב שוב ואמר לי, שזה עתה הי' אצל הרבי, והרבי ראה את המכתב ואמר לו..... והוסיף שבקשר לסוף המכתב אמר הרבי:

ישנו מדרש על הפסוק "בכל עת יהיו בגדיך לבנים", משל למלך, שעשה סעודה לכל בני המדינה, הסעודה הייתה ערוכה כסעודת מלכים עם כל טוב, אנשים, שהיו טרורים עם עסקיהם, דחו דברים חשובים כי רצו לזכות להיות בסעודה עם המלך. המוזמנים ישבו במשך שעות ואח"כ במשך ימים וחכו לבואו של המלך, אך נראה הי' שמחכים הם לשווא. היו שם אנשים שוטים, שהתייאשו, כשראו שהמלך בושש לבוא החליטו להשאיר במקום שליחים, שיודיעו להם כשהמלך יופיע, ובינתיים הם יתזרו לעסקיהם. אולם הפיקחים שבהם, נשארו במקום לחכות לבואו של המלך.

פתאום, יצא המלך והזמין את כולם, שישבו עמו לסעודה. האנשים הפיקחים, שהאמינו שהמלך בסופו של דבר יופיע, והמשיכו לשבת במקום ולחכות, נענו למלך מיד ונהגו מהסעודה. האחרים, לעומתם, אמנם הגיעו תוך זמן קצר, אחרי שהשליחים באו לבשרם שהמלך יצא, אבל המלך לא נתן להם רשות לשבת לשלחן. הוא אמר להם, שמכיוון שלא חיכו לצאתו אלא הלכו לעיסוקיהם, אין להם זכות ליהנות מהסעודה, אלא יעמדו מרחוק ויראו איך שהפקחים נהנים מהסעודה.

כך הוא בנמשל, ממשיך הרב חדקוב להגיד לי בשם הרבי:

כשמקבלים הוראה לעשות משהו, יהי' מה שיהי', אם ההוראה היא להתעסק במבצע תפילין, או במבצע מזווה או כיוצא בזה צריך לקיים את ההוראה, אם מבינים או לא מבינים את הסיבה והטעם. ישנם כמה מבצעים שגילו לנו את טעמם, כמו מבצע תפילין, שהוא מטיל אימה ופחד על אוה"ע כדכתיב "וראו כל עמי הארץ כי שם השם נקרא עליך ויראו ממך". מבצע מזווה, שהוא ענין של שמירה "ה' ישמור צאתך ובואך". אבל את הסיבה למבצע הדפסת הספרים עדיין לא הגיע הזמן לגלות, אולם כשמגיע הזמן (ווען די צייט קומט) הוא צריך להיעשות מיד – דער ענין דארף אפגעטאן ווערן גלייך- און דער וואס זעט ווייס פארוואס און ווען צו דרוקן די ספרים, און ווען די צייט קומט מוז עס גלייך אפגעטאן ווערן, אויב ניט, הוא כמו במשל, [ומי שיש ביכולתו לראות (ז.א. הרבי. ז.ח.) יודע למה ומתי צריך להדפיס את הספרים תיכף ומיד] – ואם חלילה מתמהמהים, הרי זה כמו בנמשל, לא יוכלו ליהנות מהסעודה, אלא יאלצו לעמוד מרחוק ולראות את האחרים נהנים.

וד"ל.

מדרש רבה קהלת פ"ט א'

א [פ] בבל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר: א"ר יוחנן
בן זכאי אם בכנדים לבנים הכתוב מדבר. כמה כנדים
לבנים יש להם לאו"ה. ואם בשמנים טובים הכתוב מדבר כמה שמנים
טובים יש לאו"ה. הא אינו מדבר אלא במצות ומעשים טובים ובתורה.
ר' יהודה הנשיא "משלו מלה"ר למלך שעשה סעודה וזימן אצלו אורחים
אמר להם לכו ורחצו ונהצו וסכו ורחצו כגדיכם והתקינו עצמכם לסעודה
ולא קבע להם זמן אימתי יבאו לסעודה והיו הפקחין מטיילין על פתח
פלטין של מלך. אמרין כלום פלטין של מלך חסר כלום. המיפשין שבהן
לא השגיתו ולא הקפידו על דבר המלך. אמרו שסופנו להיגיש במעודת
המלך. כלום יש סעודה שאין בה המרח וחברה אלו לאלו. (א) והלך הסייד
לסידו. ויוצר לטיטו. נפח לפחמו. כובס לבית המשרה שלו. פתאום
אמר המלך יבאו הכל לסעודה. מהרום. אלו באו בכבודם ואלו באו
בניוולם. שמח המלך על הפקחין שקיימו דברו של מלך. ולא עוד אלא
שכבדו פלטין של מלך. וכעס על המפשין שלא קיימו את דבר המלך
וניוולו פלטין של מלך. אמר המלך אלו שהתקינו עצמן לסעודה יבאו
ויאכלו בסעודת המלך ואלו שלא התקינו עצמן לסעודה לא יאכלו
בסעודת המלך. יכול ילכו ויפטרו להם. חזר המלך לומר לאו אלא יהיו
אלו מסובין ואוכלין ושותין ואלו יהיו עומדים על רגליהם לוקין ורואין
ומצטערים כד"ל ע"ל הוא שישעיה אומר (ישעי' ס"ה) הנה עבדי יאכלו ואתם
תרעבו. וזוותאי אמר משום ר' מאיר אלו מסובין ואוכלין ושותין. ואלו
מסובין לא אוכלין ולא שותין. לא דומה צערו של זה שהוא עומד.
לצערו של זה שהוא מיסב. זה שהוא עומד לא אוכל ולא שותה דומה
למשמש. זה שמיסב ואינו אוכל צערו כפול ומכופל ופניו מוריקות.
הוא שהנביא אומר (מלאכי ג') ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע. (ג) בר
קפרא זה יצחק בר קפרא אמרי לאשתו של בולדרים שהיתה מקשמת
עצמה בפני שפיותיה. אמרו לה שכיותיה בעליך אינו כאן בפני מי

רשמתי רק ממה שמסר לי הרב חדקוב, כפי שאמר לו הרבי בחדרו הק', (כידוע הרב
חדקוב רשם ראשי פרקים ממה שאמר הרבי תוך כדי דבור). הרבי כנראה אמר לו את התוכן,
אבל לתועלת הקוראים מועתק בזה המדרש במקורו.

ענין הדפסת הספרים הי' אצל הרבי מבצע מיוחד שבו התעסק בעצמו בכל הפרטים.²
ברוחניות: בעריכה, בתוכן, ובדיוק על כל מילה ואות בלשון הרב, במראה מקומות, הערות

² הרבי ייחס חשיבות מיוחדת והקפיד על כל מלה כתובה אפילו ב"שער בלאט" או ב"פתח דבר". דוגמא
מאלפת הייתה בשנת תש"מ, שהייתה שנת השלושים לנשיאות כ"ק אדמו"ר שליט"א, חסידים ציינו את יובל
השלושים ("יוביליאום") בכל הספרים, שיצאו לאור בשנה ההיא,

בפתח דבר של אחד מספרי כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע, שנדפס אז, ציינו העורכים את התאריך בו יצא
הספר-לאור בשנת תש"מ שהיא שנת השלושים לנשיאות כ"ק אדמו"ר שליט"א, הרבי השמיט שורה זו וכתב:
"שייך ללקו"ש" ! ז.א. שהרבי רצה שתיאור השנה כשנת השלושים לנשיאות כ"ק אדמו"ר שליט"א יהי שייך אך-
ורק ללקוטי שיחות ולא לכל ספר אחר אפילו מרבותינו נשיאנו.

ענין ראשון, ה'תש"מ
ברוקלין, נ.י.
שלושים שנה לנשיאות כ"ק אדמו"ר שליט"א
שנת התש"מ

עוד כמה דוגמאות איך שהרבי דייק בכל דבר שנראה אולי כענין שולי:

א. בעת הדפסת שערי ספר התניא העיר כ"ק אדמו"ר מה"מ לציין גודל הצילומים דהשערים.

השערים דוילנא הראשונים
הגדולים קצת מגודל תניא
הרגיל יצמצמום - אבל
יציינו הגודל
האפרים צולמנו בתמונים
הצנועים על ידי הקפדנות
הכפלה של צילום - אבל
יציינו הגודל

ב. בעת הדפסת שערי ספר התניא העיר כ"ק אדמו"ר מה"מ:

נ ב קודם גמר ההדפסה נתקבלו
הוצאות חדשות דס' תניא - התחלת
אלף השלישי -
וכמובן צירפנו פוטו דהשערים בחוברת
זו
ומתוך שמחה של מצוה

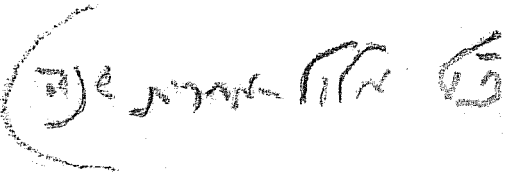
וציונים, ובגשמיות: הרבי דרש שהספר יצא באופן ד"זה א-לי ואנוהו", הרבי התעניין מה להדפיס, כמה להדפיס, איפה להדפיס, על איזה נייר להדפיס, איכות הכריכה, צבע הכריכה ואפילו לפעמים נתן הוראות בקשר לסימני של הספר (די בענדעלעך³). דברים שנראים לכאורה כעניינים שוליים תפסו מקום נכבד אצל הרבי.

<p><i>הוצאת המוסדות בניסן ד'תשנ"א נירן שבדאי יזרז בהכריכה ככל הדרוש. החשבונות דשכר כהנ"ל, כמדובר. ישתתף כאו"א ש"י שלזכותו הוקדש בההו"ל \$100 חשבון דההדפסה " [חשבון] דהכריכה מחיר הספר - \$1</i></p>	<p>הוראות בנוגע להו"ל של ספר המפתחות לספרי כ"ק אדמו"ר הזקן</p> <p>הפרופ דההקדשה</p> <p>יכניסו גם [שם של] הכורך ש"י כיון שבדאי יזרז בהכריכה ככל הדרוש.</p> <p>החשבונות דשכר כהנ"ל, כמדובר.</p> <p>ישתתף כאו"א ש"י שלזכותו הוקדש בההו"ל \$100</p> <p>חשבון דההדפסה " [חשבון] דהכריכה מחיר הספר - \$1</p>
--	--

לפעמים כשהרבי קיבל איזשהו ספר מהודר ביופיו, הרבי ביקש מהמזכיר שיראה לי את הספר אולי אפשר ללמוד מזה כיצד לשפר וליפות את איכות הספרים של קה"ת.

* * *

ג. שהדפיסו ספר בסוף השנה העיר כ"ק אדמו"ר מה"מ לכתוב על שער הספר:

<p>כ"ט אלול - אחרית שנה</p>	
-----------------------------	--

ומובנת מאליה ההוראה הפשוטה והברורה מכך עד כמה צריכה להיות הזהירות והאתריות ושיקול-הדעת של העורכים בכתיבתם של דברים אפילו מסוג זה, ולא כל הרוצה ליטול את השם יבוא ויטול - להחליט ולכתוב בכל מקום ככל העולה (הגם שכוונתו רצויה) על דעתו.

³ לדוגמא פעם כשהייתה הוראה כמה בענדעלעך לעשות "בשני בענדעלעך":

כ"ט אלול

יתכן שכתבי היד הנדפסים כאן, חלקם או תוכם, נדפסו כבר באיזהו מקומן, אבל לפי מיטב ידיעתי, צילומי ה"כתב-יד קודש" מתפרסמים כאן לראשונה.

עיקר מטרתי בצילום כתבי-יד קודש היא להראות מעט מזער עד כמה השקיע הרבי מכוחותיו הקדושים ומזמנו היקר בהגהת השיחות ובכתיבת מכתבים, מענות על שאלות לאחרי התוועדות בבחינת "אנא נפשי כתבית יהבית", וכמו כן, כמה הקפיד בהגהתם של עוד כמה דברים נוספים כגון שיעורים בספר התניא, שהרבי כתב ביאורים נפלאים על ספר התניא בעת הגהתו ע"מ ללמוד ברבים ע"י גלי הרדיא.

כן הדפסתי כאן כמה עמודים עם הגהות מכ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ על עלי הגיליון של ה"שמועסן מיט קינדער און יוגנד".

ידוע שכ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ הגיה את הירחון "שמועסן מיט קינדער און יוגנד" בשפת האידיש מהטופס הראשון שיצא לאור, עד יו"ד שבט השי"ת, וצילום זה מוכיח על אמיתות השמועה.

מצב בריאותו של כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ בימים ההם הי' רופף, ואף על פי כן שום דבר לא עצר בעדו לכתוב, להוסיף, להגיה ולתקן עניינים שלכאורה נראים לא חשובים כ"כ כסיפורי מעשיות לילדים, אבל כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ הקדיש כוח וזמן רב כדי לדייק בסיפורים ולמצוא מוסר השכל והוראות מסיפורים אלו.

* * *

ישנם כאלו הטוענים (וטועים) שהגהה ע"י הרבי לא הייתה בהכרח הגהה מדויקת, שהרבי לא הקפיד בה על כל תג וקוץ, הרבי נתן רק הערות כלליות, ואין בהגהה שלו משום אישור וחתימה בטבעת המלך על העניין הפרטיו.

אבל, לאמיתו של דבר, מפליא, עד כמה השקיע הרבי בהגהת הדברים הפרטיים ופרטי פרטיהם והקצה לשם כך מזמנו היקר לאין שיעור שעות על גבי שעות.

זכורני שפעם כשביקשנו מכ"ק אדמו"ר מה"מ להגיה שיחה, קבלנו מענה בערך בזה הלשון: שאם [הרבי] יקדיש מזמנו להגיה את השיחה, יהי' עליו להימנע מלענות על מכתבים ושאלות של אנשים רבים, ומי לוקח על עצמו אחריות, שהגהת שיחה זו היא יותר נחוצה, מלענות ליהודי על שאלה של בריאות וכדומה, עניינים שיש בהם משום פיקוח נפש ממש. ולשניהם אין הזמן גרמא,

זאת אומרת שאצל הרבי הגהת שיחה שקולה כנגד מענה על שאלה של פיקוח נפש און ענין של חיים וכו'. המורס מזה, שבהגהת שיחות וכתיבת מכתבים וביאורים בשאלות בעניני נגלה וחסידות, לקח הרבי על עצמו (לפעמים) אחריות לא לענות למישהו על עניני בריאות, ולפעמים על עניינים התלויים בפיקוח נפש ממש.

הכנסתי פה צילומים לדוגמא מכמה עמודי הגהה של "ביאורים לספר התניא". הקורא, כשיעיין בעלי ההגהה ויבחין בכמות ההערות והתיקונים שנכתבו ע"י כ"ק אדמו"ר מה"מ יראה, שהספר הוא בעצם ליקוט פירושים בספר התניא של כ"ק אדמו"ר מה"מ ורק מצד העדר הידיעה רבים מזלזלים בזה.

ישנם גם כמה דוגמאות, כנראה מצד אריכות וביאור העניין, או מצד קוצר הזמן, הרבי ענה לשאלות בנוגע לשיעור השבועי בספר התניא – ברדיא, "שיבאר את העניין בש"ק בהתוועדות".

הספר נודפס לצא מס' תרכ"ו כתב-יד הר"ש סופר וע"פ השוואה לכתב-יד
נוספים אשר בספריית כ"ק אדמו"ר שליט"א. חלק מהמאמרים הגיעו לידינו בגולכ"ק
אדמו"ר מהר"ש.
בהוצאה זו הוספנו:

3) המאמרים שהיו ח"י בכמה כתב-יד, נדפסו ע"פ אחד מהם, וכמה שינויים צוינו

בסו"ג. מכמה מאמרים הי' חח"ל רק כח"י (מעתק) אחד, ואפשר שנפלו כפי שציינתם

(5)

אשר אמרו לנו
וקצתה כלל
ז"א ש"א ח"י
כתב מתיאול
ז"א ע"א אדמו"ר
ו'אדמו"ר ח"י

מכמה מאמרים הי' חח"י (לע"ש) רק כח"י מעתק אחד, ואפשר שאינו מדוייק וכי.
ובבקשה רבה שכל מי שיש בידו ח"י בנוסח שונה יודיענו בהקדם.
וזכות הרבנים חלוי בו.

יא תצ"ד
יק' קצא גאון ה'חה"י שנה ביאת משיח
שמונים שנה לכ"ק אדמו"ר שליט"א
בראשית, נ.י.

בכמה פעמים הרבי התבטא על פירוש וביאור מסוים בספר התניא (שכנראה שהרבי לא הסכים לפירוש), האם פירשו כך בתומכי תמימים ליובאוויטש?.

בכלל כל דבר שבדפוס צריך זהירות מיוחדת, שהרי הוא לדורי דורות, על אחת כמה וכמה ספרי רבותינו נשיאינו שיצאו לאור ע"י הוצאת קה"ת בהם נהג הרבי במידה מופלגת של דיוק וזהירות.

דוגמא מעניינת היא ההוצאה לאור של הספר "כתר שם טוב" בפעם הראשונה בשנת תשל"ג.

אין לשער את הכוח והזמן שהרבי השקיע בזה. לא רק שכל יום ביקש דו"ח מהנעשה, כל העמודים לפני הדפסתם נכנסו לרבי, הרבי התעניין בכל פרט ופרט מההדפסה, מהכריכה, מההובלה וכו'.

דוגמא נוספת הם המכתבים הכללים שכתב כ"ק אדמו"ר מה"מ. אפילו בהתבוננות קלה בעלי ההגהה יכול המעיין לראות ולהבין כמה זמן וכוח השקיע הרבי בכתיבת מכתב כללי אחד וכמה עבודה השקיע בכתיבת ה"מראי מקומות", הדפסתי פה לדוגמא צילום מכתב כללי אחד, שהוא בנה אב לכולם, והפרט מלמד על הכלל,

ומכאן ברור, לפיענ"ד שניתנה הרשות לדייק בכל אות וקוץ ממש, והפך בה דכולא בה.

* * *

הוספתי בספר זה גם מכתב מכ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ אודות אאמו"ר הרב החסיד התמים ר' חייקל ע"ה – סבא של הכלה (נפטר ו' שבט ה'תשס"ד).

אבי מורי זכה לשיבה טובה ולאריכות ימים ושנים טובות, ראה ארבעה דורות של בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות, שרבים מהם הם שלוחים של הרבי מלך המשיח ברחבי העולם.

אבי מורי הוא זה, שחקק והחדיר בנו, יוצאי חלציו, את ההתקשרות לאילנא דחיי כ"ק אדמו"ר מה"מ, הוא שלימד אותנו, כיצד לשמש את זקני החסידים, ליקרם ולהתאבק בעפר רגליהם בהתוועדויות וכדומה, ובעיקר הוא שחינך אותנו והראה לנו דוגמא אישית כיצד להיות "מעביר על מידותיו", כיצד לעשות טובה ליהודי, ויתירה מזו, לעשות טובה ליהודי עד מסירות נפש ועד בכלל.

בעינינו ראינו את נתינת צדקה שלו, שהייתה באופן יוצא מן הכלל. עוד יסופר אי"ה איך התנהג במצות נתינת הצדקה בעת היותו במדינה ההיא הן בהחזקת ישיבת תומכי תמימים, והן בעזרה לאחינו בני ישראל בעת המלחמה והרעב, ובעיקר בעת הבריחה הגדולה מציפורני סטאלין ימ"ש.

בכדי שהקורא יבין את השתלשלות הדברים ויוכל להבין את תוכן המכתב של כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ לאנ"ש, הוספתי סקירה קצרה מדברי הימים ההם,

ואני תפילה שבזכות הצדקה ואהבת ישראל של אבי מורי לכל אחד ואחד, בלי יוצא מן הכלל, ואפילו למי שאינו מכירו, תעמוד לזרעו ולזרע זרעו, ויקוים בנו ההבטחה "שלא ימושו דברי התורה הזאת מפין ומפי זרעך ומפי זרע זרעך מעתה ועד עולם". אכ"ר.

* * *

מין המניא

בעת מבצע תניא חיי ששאלו
האם אפשר להדפיס את ספר התניא כספר רגיל 6 X 9
ועל זה ענה הרב "אין צורך" —
ועל מה שכתב "ספר רגיל" כתב הרב
"אין התניא ספר רגיל"

ישנם שאלו (1) אלו רצו להדפיס תניא מוגדלת (בגודל של פטר רגיל 6x9 אינש)
ומצו"ב דוגמא איר תע' הפוגדל נראה. האם נפדו ליוצרים צה"ל בתוספת

7

כ"ה

לא ניסיתי זמן
וקינא וקנא קנא וקנא
קדמת המויל להוצאה החדשה
- אמרי בינה ג' חלקים -

על פי הוראת כ"ק אדמו"ר של שי"א מדפיסים אנו בזה - בהוצאה חדשה ומתוקנת -
ספר "אמרי בינה" אשר לכ"ק אדמו"ר האמצעי .

לא הגהתי רק זה וקודם החו"ל כשר יגיי מי שהוא גם השאר

בתור הוספה לקונטרס הוספתי:

א) מכתב מכ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע לזקני הרב הגאון הרב החסיד הר"ר יהושע ז"ל נייעמאיטין ("עלטער זיידע" של הכלה), וכן התשובה שכתב להרבי כמענה על מכתבו. ולקט הערות וחידושים, שנמצאו בכתב ידו על גיליון ה"ירושלמי" שלו שהגיעו לידינו לפני זמן לא רב.

הרה"ג הרה"ח הרב ר' יהושע ז"ל נייעמאיטין הי' מגדולי הרבנים והחסידים – חסידי חב"ד וזכה לראות את כל הרביים מכ"ק אדמו"ר הצ"צ עד כ"ק אדמו"ר מה"מ. נולד בשנת תר"ח ונפטר בכ"ג (או כ"ד) שבט תש"ב במצור לנינגראד ת.נ.צ.ב.ה.

ב) ב' מכתבים מא' המזכירים של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ בו מתאר את המצב בו הי' הרבי בעת הימים הראשונים של המלחמה ומבקש את החסידים שגרו אז בארצות הברית שיעשו כל מה שביכולתם להציל את הרבי מציפורני הנאצים ימש"ו.

* * *

ונזכה בקרוב ממש להתגלות כ"ק אדמו"ר מה"מ ותורה חדשה נלמד מפיו של משיח צדקנו "תורה חדשה מאתי תצא" ומלך ביופיו תחזינה עינינו בהתגלות מלכותו לעין כל, תיכף ומיד ממש.

ואסיים בדברי הרב: "ווען משיח וועט קומען וועט מען ערשט אנהויבן דרוקן חסידות [ספרים] בשופי און פארשפרייטן זיי בכל העולם כולו".

ש.ז.ח.

**עלי הגהה מה"שמועסן מיט קינדער און יוגנד"
שהגיהה כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ
על הסיפור "דער בעל שם טוב און די נשמה"
חודש תמוז תש"ג**

מצורפים בזה דפים מה"שמועסן מיט קינדער און יוגנד" שהגיהה כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ. כידוע הגיהה כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ את ה"שמועסן" שיצאו לאור בלשון אידיש, עד חדש שבט תש"י.

כשהרבי עבר על עלי ההגהה תיקן כמה דברים והוסיף בראש הסיפור את תוכן הסיפור ומה שאפשר ללמוד ממנו. בתחילת הסיפור הוסיף הרבי, בכתב יד קדשו, מהו תוכן סיפור זה כותרת-משנה (אונטערקעפל).

כשהדפיסו את הסיפור בפעם הראשונה הדפיסו את כותרת המשנה כפי שכתב הרבי, אבל לא ברור מדוע השמיטו את כותרת המשנה שכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ, כשהדפיסו את הסיפור מחדש בספר "דערצייל מיר א מעשה"

כשיעיין הקורא בכתב יד קודש יראה, שבסוף הסיפור כתב הרבי "חסר הסוף" והוסיף שני עמודים בכתב יד קדשו בהם כתב את המשך הסיפור. אחרי סיום כתיבת הסיפור הוסיף הרבי את ההוראות מהסיפור בשם כ"ק אדמו"ר הזקן, וכתב: שמיסיפור זה אפשר ללמוד שבעה דברים.

לפלא גדול שהעורכים השמיטו את הסוף.

השתדלנו לפענח את הכתב יד קודש, והננו מקוים שהוא נכון.

כותרת-משנה - אונטערקעפל

דער שר פון זאגן מיט קליינע קינדער אמן, איש"ר, ברכו וקדושה קושן די ספר תורה און די מזוזה, אכט געבן אז נאיע געבארענע אינגעלעך זאלן טראגן יארמולקעס אפילו בשעת דעם שלאפין, און אז מי זאל היטן אפגיסן נעגל וואסער אויך די נאיי גיבארענע קינדער.

דער בעש"ט און די נשמה

א וואונדער-פעסה וואס ווערט דערציילט וועגן בעל-שם-טוב 4

צום בעש"ט איז געקומען א סמלעכע אידישע פרוי, און האט מיט טרערן
אין די אויגן געבעטן אים ער זאל איר בענטשן זי זאל געבארן א זון.

"פאר אהיים" האט איר דער בעש"ט געזאגט, "און דער אייבערשטער זאל
דיר בענטשן מיט א זון".

א צופרידענע איז זי געקומען און דערציילט איר מאן וועגן דער ברכה
פון בעש"ט. און אז דער בעש"ט זאגט א ווארט, איז דאס הייליק און ווערט
מקיים. איז טאקע געבארן געווארן א זון צו דער פאך פאלק, און ער איז
געווען א שיינער און געראטענער און די עלטערן האבן געהאט פיל נחת פון
אים.

ווען דער זון איז אלט געווארן צוויי יאר, האבן זיי אים אוועקגעפירט
צום בעש"ט ער זאל אים בענטשן. דער בעש"ט האט ס'קינד גענומען אויף די
הנט און האט אים א קוש געגעבן און אפגעגעבן צו די עלטערן און געהייסן
פארן אהיים.

כאלד ווי די עלטערן זיינען געקומען אהיים, איז דאס קינד פלוכלונג
געשטארבן.

צובראכענע און פארטרויערטע זיינען די אומגלוקליכע עלטערן געקומען
צו פארן צום בעש"ט באלד נאך "שבעה" און אויסגעגאסן פאר אים זייער הארץ.
"הערט וואס איך וועל אייך דערציילן" האט דער בעש"ט צו זיי געזאגט:

"אמאל האט געלעבט א מעכטיקער קעניג. עס האט אים גאר נישט געפעלט,
ספעס נור א זון, וואס זאל איבערנעמען די מלוכה נאך אים. האט ער געפרעגט

זיין בעל-יועץ (ראט-געבער, אדווייזער) אן עצה. האט אים דער בעל-יועץ
געזאגט: קיינער קען נישט העלפן דעם קעניג אויסער די אידן. זאל דער

קעניג ארויסגעבן א באפעל, אז אויב ביז א יאר צייט וועט דער קעניג נישט
האבן א זון, וועלן אלע אידן פון זיין לאנד ארויסגעטריבן ווערן ווי זיי

גייען און שטייען.
האט דער קעניג ארויסגעגעבן די גזירה, און די אידן האבן זיך פאר-
זאמלט אין די שולן, האבן געפאסט און געזאגט תהלים, און געבעטן ג-ט

רחמנות האבן אויף זיי און געבן דעם קעניג א זון. זייער געוויין און
געבעט האט אלע הימלען געשפאלטן.

איז אין גן עדן געווען א הייליקע נשמה, וואס האט נישט געקענט
צוזעצן דעם צער פון די אידן און האט זיך געשטעלט פארן כסא הכבוד און

געזאגט: רבונו של עולם, שיק מיר אראפ אויף דער ערדישער וועלט צו זיין
דעם קעניג'ס זון, און זאלן די אידן חלילה נישט ליידין.

"און אזוי איז טאקע געווען. איידער דער יאר האט זיך געענדיקט האט
די קעניגין געבארן א זון. דער פלך איז געווען זייער גליקליך און האט

אין די "שמועסן" פון פאריקן חודש האבן מיר געבראכט די לעבענס-
געשיכטע פון בעש"ט. פיל וואונדערליכע מעשיות ווערן דערציילט וועגן

Handwritten notes in Yiddish on the right margin, including the name 'MEL' and other illegible text.

דער בעש"ט און די נשמה

א וואונדערמעה וועגן בעל־שם־טוב (*) וואס ווייזט דעם שכר פון זאגן מיט קליינע קינדערלעך אפן, אפן יאה שמי' רבא, ברכו און קדושה, קושען די ספריתורה און די מזוזה, אכט נעבן אז ניינעבארענע אינגעלעך זאלן טראגן יארמולקעס אפילו אין דער צייט פון שלאפן, און אז מ'זאל היטן אפניסן נעגליוואסער אויך די ניינעבארענע קינדער.

א.

צום בעש"ט איז אמאל געקומען א איד' שווע פרוי, און האָט מיט טרערן אין די אויגן געבעטן אים ער זאל איר בענטשן זי זאל געבאָרן א זון.

— „פאַר אהיים“ — האָט איר דער בעש"ט געזאָגט — „און דער אויבערשטער זאל דיר בענטשן מיט א זון“.

א צופרידענע איז זי געקומען און דער ציילט איר מאָן ר' יעקב, וועלכער איז געווען אַ צדיק נסתר, וועגן דער ברכה פון בעש"ט. און אז דער בעש"ט זאָגט אַ וואָרט, איז דאָס הייליק און ווערט מקוים. איז טאַקע אין אַ יאָר אַרום געבאָרן געוואָרן אַ זון צו דעם פאַר־פאַלק, און ער איז געווען אַ שיינער און געראָטענער און די עלטערן האָבן געהאַט פיל נחת פון אים.

ווען דער זון איז אַלט געוואָרן צוויי יאָר, האָבן זיי אים אוועקגעפירט צום בעש"ט ער זאל אים בענטשן. דער בעש"ט האָט ס'קינד גענומען אויף די הענט און האָט אים אַ קוש געגעבן און אָפגעגעבן צוריק צו די עלטערן און געהייסן פאַרן אַהיים.

באַלד ווי די עלטערן זיינען געקומען אהיים, איז דאָס קינד פלוצלונג געשטאַרבן.

צובראַכענע און פארטרויערטע זיינען די אומגליקליכע עלטערן געקומען צו פאַרן צום בעש"ט באַלד נאָך „שבעה“ און אויסגעגאַסן פאַר אים זייער האַרץ.

— „הערט וואָס איך וועל איך דערציילן“ — האָט דער בעש"ט צו זיי געזאָגט :

ב.

„אַמאַל האָט געלעבט אַ מעכטיקער קע־ ניג. עס האָט אים גאָר ניט געפעלט, נור אַ זון וועלכער זאל איבערנעמען די מלוכה נאָך אים. האָט ער געפרעגט זיין בעל־יועץ (ראַט־ געבער, אַדווייזער) אַן עצה. האָט אים דער בעל־יועץ געזאָגט : קיינער קען ניט העלפן

(*) אין די „שמועסן“ פון פאַריגן חודש האָבן מיר געבראַכט די קענסנישטיכע פון בעש"ט. פיל וואונדערליכע מעשיות ווערן דערציילט וועגן בעש"ט און מיר בריינגען דא אַינע פון זיי.

דעם קעניג אויסער די אידן. זאל דער קע־ ניג ארויסגעבן א באַפעל, אַז אויב ביז א יאָר צייט וועט דער קעניג ניט האָבן א זון, וועלן אַלע אידן פון זיין לאַנד ארויסגעטריבן ווערן ווי זיי גייען און שטייען.

„האַט דער קעניג ארויסגעגעבן די גזירה, און די אידן האָבן זיך פאַרזאַמלט אין די שולן, האָבן געפאַסט און געזאָגט תהלים, און געבעטן גיט רחמנות האָבן אויף זיי און געבן דעם קעניג א זון. זייער געוויין און געבעט האָבן אַלע הימלען געשפאַלטן.

„איז אין גן עדן געווען אַ הייליקע נשמה, וואָס האָט ניט געקענט צווען דעם צער פון די אידן און האָט זיך געשטעלט פאַר'ן כסא הכבוד און געזאָגט : רבונו של עולם! שיק מיר אַראָפּ אויף דער ערדישער וועלט צו זיין דעם קעניג'ס זון, און זאלן די אידן חלילה ניט ליידן.

„און אזוי איז טאַקע געווען. איידער דער יאָר האָט זיך געענדיקט האָט די קע־ ניגין געבאָרן א זון. דער מלך איז געווען זייער גליקלעך און האָט באַלד מבטל געמאַכט די גזירה.

„דער קעניג האָט צוגענומען א גרויסן פראַפעסאָר צו לערנען מיט'ן ב'מלך. דער יונגער קרוין־פרינץ האָט ארויסגעוויזן זעל־ טענע פייאיקייטן אין אלעס וואָס מ'האַט מיט אים געלערנט, אָבער די לערע איז אַז ניט געווען צום האַרצן.

„אינמאַל זאָגט דער קרוין־פרינץ צו זיין פאַטער, אַז די לערע באַפרידיקט אים ניט, און דער קעניג האָט באַשלאָסן צו שיקן זיין יונגן זון צום פויפסט אליין, ער זאל מיט אים לערנען. דער פויפסט האָט צוגעשטימט צו לערנען מיט'ן קעניג'ס זון, אָבער ער האָט בא אים ארויסגענומען איין תנאי (קאַנדישן). אז אזוי ווי צוויי שעה יעדן טאָג פאַרשפאַרט ער זיך בא זיך אין צימער און גייט ארויף אין הימל, און קיינער טאָר אים דאָן ניט שטערן, זאל אויך דעם קעניג'ס זון אים ניט טאָרן שטערן אין יענער צייט. דער קעניג האָט אים צוגעזאָגט.

באלד פנטל געפאלט די גזירה.

"גאנץ פרי האט דער קעניג צוגענומען א גרויסן פראפעטאר צו לערנען מיט'ן בן-סלך. דער יונגער קרוין-פרינץ האט ארויסגעוויזן זעלטענע פייאקייטן אין אלעס וואס מ'האט מיט אים געלערנט, אבער פאסטסטסטסט די לערע איז אים נישט געווען צום הארצן.

"איינמאל זאגט דער קרוין-פרינץ צו זיין פאטער, אז די לערע ~~איז~~ ^{איז} צום נישט צום הארצן, און דער קעניג האט באשלאסן צו שיקן זיין יונגן זון צום פויפסט אליין, ער זאל מיט אים לערנען. דער פויפסט האט צוגעשטימט צו לערנען מיט'ן קעניג'ס זון, אבער ער האט בא אים ארויסגענומען איין תנאי (קאנדישן), אז צו זעה יעדן טאג פאסט פארשפארט ער זיך בא זיך אין צימער און גייט ארויף אין הימל, און קיינער טאר דאן נישט שטערן, זאל אויך דעם קעניג'ס זון אים נישט טארן שטערן אין ~~דער~~ ^{דער} צייט. דער קעניג האט אים צוגעזאגט.

"פון דאן אן האט דער פויפסט געלערנט מיט'ן פרינץ אלע טאג, און דער פרינץ איז באלד קלאר געווארן אין אלע קונסטן און חכמות און שפראכן און פילאזאפיע וואס דער פויפסט האט מיט אים געלערנט. נור צוויי שעה אלע טאג פלעגט זיך דער פויפסט פארשליסן בא זיך אין צימער, און דאן האט אים אפילו דער פרינץ נישט געטארט שטערן.

"איינמאל האט זיך דער פרינץ נישט געקענט איינהאלטן פון אריינגוקן וואס דער פויפסט טוט אין דער געהיימליכער צייט. ער האט נאכגעמאכט שליסלעך און האט זיך פלוצלונג אריינגעכאפט אין צימער. ווי ערשטוינט איז ער געווארן, ווען ער האט דערזען ווי דער פויפסט זיצט איינגעהילט אין טלית און תפלין און לערנט תורה.

"דער פויפסט האט זיך זייער דערשראקן, וואס זיין סוד, אז ער איז א איד, איז ענטדעקט געווארן. דער פרינץ האט אים אבער בארואיקט און געזאגט, אז אים ציט שוין לאנג צו ווערן א איד, און האט געבעטן דעם "פויפסט" ער זאל אים צוגרייטן צו מגייר זיין זיך (ווערן א איד).

"שפעטער איז דער פרינץ אוועקגעפארן פהיים צום פאטער, אבער ער האט אים גאר נישט דערציילט. א קורצע וויילע שפעטער איז ער ארויסגעפארן רייטן, און איז נישט צוריקגעקומען. ער האט זיך פארקליידעט פאר א פראסטן פויער און איז אוועק אין אן אנדער מדינה, וואו ער האט זיך פגייר געווען און געלעבט ווי א פרומער ערליכער איד, ביז ער איז געשטארבן.

"ווען די נשמה איז צוריק ארויף אין הימל און איז געשטעלט געווארן פאר'ן משפט, האט זיך קיינער נישט געוואגט צו זאגן עפעס שלעכטעס וועגן אזא הייליקע נשמה וואס האט זיך מוסר-נפש געווען פאר אידן. אבער איין מקטרג האט גע'טענה'ט אז צוויי יאר איז פם די נשמה אויפגעבראכט געווארן אויף נישט-אידישע הענט, און דאס מוז פארריכט ווערן. איז באשלאסן געווארן אין הימל די נשמה זאל ווידער אראפגיין אויף דער ערדישער וועלט און זאל צוויי יאר אויפגעהאדעוועט ווערן אויף פשר'ע אידישע הענט."

באשערט געווען, אָבער וואָס אַרט אייך אַז
איר האָט צוויי יאָר געהאָדעוועט א הייליקע
נשמה אויף אייערע הענט?״
ג.

ווען די עלטערן האָבן אויסגעהערט פון
בעש״ט די געשיכטע וועגן דער הייליקער
נשמה, וואָס האָט זיך מוסר נפש געווען צו
ראַטעווען אידן פון שווערע גזירות, האָבן זיי
אויסגעבראַכן אין א געווייזן, וואָס זיי האָבן
ניט געוואוסט וואָס פאַר א הייליקע נשמה זיי
האָבן געהאַט בא זיך, און זיי האָבן געבעטן אַ
תיקון בא דעם בעש״ט טאַמער האָבן זיי די
דאָזיקע הייליקע נשמה ניט גענוג ערליך גע-
האַלטן.

דער בעש״ט האָט זיך אויף אַ וויילע
פאַטראַכט, און דערנאָך געזאָגט צום מאַן :
— „זאַלסט ווערן א שמש אין א שול, און
זאַלסט גוט אַכטונג געבן אויף די קליינע קינד-
דערלעך, וועלכע קומען אין שול און קאַנען
ניט לייענען פון סידור, דו זאַלסט זיי אלעמען
צונויפקלייבן אין איין אַרט, און בשעת דער
מנין וועט דאווענען זאַלסטו מיט די קינדער-
לעך זאָגן „אמן“, „אמן יהא שמ׳ רבא מבורך“,
„ברכו“, „קדושה“, און ווען מען טראָגט די
ספר תורה צום לייענען און אויף צוריק אין
ארון קודש, זאַלסטו אויפהויבן די קינדער-
לעך זיי זאָלן אַ קוש טאָן די ספר־תורה.“

און דער פרוי האָט דער בעש״ט געהייסן
אז זי זאָל ווערן א מילדת — א הייב־אָם —
און זאָל באַדינען אַרעמע קימפעטאַרינס.
„ווען אינגעלעך וועלן געבאַרן ווערן“ — האָט
איר דער בעש״ט אָנגעזאָגט — „זאַלסטו זייער
אכט געבן, אַז ביז דעם ברית זאָל מען מאַכן
„קריאת־שמע׳ס“ און טיילן די קינדער זי-
סע זאָכן אַז אַלע זאָלן מאַכן ברכות; און פון
ברית אָן זאָל מען די קינדערלעך אָנטאָן יאָר-
מולקעס און היטן צו וואַשן נעגל־וואַסער!“
דאָן האָט זיי דער בעש״ט געבענטשט אַז
השם־יתברך זאָל זיי אויפריכטן זייערע צו-
בראַכענע הערצער.

די פאַר־פאַלק זיינען אַוועק צו זיך אהיים.
דער מאַן איז טאַקע באַלד געוואָרן א שמש
אין א גרויסער אַרעמער שול אין דער שטאָט
פּינסק, און די פרוי איז געוואָרן א הייב־אָם.
ביידע האָבן מיט דער גרעסטער אויפמערק-
זאַמקייט אויסגעפילט אלעס וואָס דער בעש״ט

(*) זע ווייטער.

„פון דאָן אָן האָט דער פויפסט געלערנט
מיט׳ן פריניץ אלע טאַג, און דער פריניץ איז
באַלד קלאָר געוואָרן אין אַלע קונסטן און
חכמות און שפראַכן און פּילאָזאָפיע, וואָס דער
פויפסט האָט מיט אים געלערנט. נור צוויי
שעה אַלע טאַג פלעגט זיך דער פויפסט פאַר-
שליסן בא זיך אין צימער, און דאָן האָט אים
אַפילו דער פריניץ ניט געטאַרט שטערן.
„אינמאָל האָט זיך דער פריניץ ניט גע-
קענט אינהאַלטן פון אריינצוקוקן וואָס דער
פויפסט טוט אין דער געהיימניספולער צייט.
ער האָט נאָכגעמאַכט שליסלעך און האָט זיך
פלוצלונג אריינגעכאַפט אין צימער. ווי דער-
שטוינט איז ער געוואָרן, ווען ער האָט דער-
זען ווי דער פויפסט זיצט אינגעהילט אין
טלית און תפלין און לערנט תורה.

„דער פויפסט האָט זיך זייער דערשראַקן,
וואָס זיין סוד, אז ער איז א איד, איז אָנט-
דעקט געוואָרן. דער פריניץ האָט אים אָבער
בארוואיקט און געזאָגט, אַז אים ציט שוין לאַנג
צו ווערן א איד, און האָט געבעטן דעם
„פויפסט“ ער זאָל אים צוגרייטן צו מגייר
זיין זיך (ווערן א איד).

„שפעטער איז דער פריניץ אוועקגעפאַרן
אהיים צום פאַטער, אָבער ער האָט אים גאָר
ניט דערציילט. א קורצע וויילע שפעטער איז
ער ארויסגעפאַרן רייטן, און איז ניט צוריק-
געקומען. ער האָט זיך פארקליידעט פאַר א
פראַסטן פויער און איז אַוועק אין אַן אַנדער
מדינה, וואו ער האָט זיך מגייר געווען און
געלעבט ווי אַ פרומער ערליכער איד, ביז ער
איז געשטאַרבן.

„ווען די נשמה איז צוריק ארויף אין
הימל און איז געשטעלט געוואָרן פאַר׳ן משפט,
האָט זיך קיינער ניט געוואָגט צו זאָגן עפעס
שלעכטעס וועגן אַזאַ הייליקער נשמה, וואָס
האָט זיך מוסר־נפש געווען פאר אידן. אָבער
איין מקטרג האָט גע׳טענה׳ט, אַז צוויי יאָר
האָט זיך די נשמה געהאָדעוועט אויף ניט־איי-
דישע הענט, און דאָס מוז פאַרריכט ווערן.
איז באַשלאָסן געוואָרן אין הימל, אז די נשמה
זאָל ווידער אַראַפגיין אויף דער ערדישער
וועלט און זאָל צוויי יאָר אויפגעהאָדעוועט
ווערן אויף כשר׳ע אידישע הענט!“

דער בעש״ט האָט זיך אויף אַ מינוט אַפ-
געשטעלט און דאָן צוגעגעבן:

— „אייער קינד איז דאָס געווען יענע
הייליקע נשמה. אייך איז קיין קינדער ניט

דער בעטייט האט זיך אויף א מינוט אפגעטעלט און דאן צוגעעבן:
"איינער קינד איז דאס געווען יענע הייליקע נשמה. אייך איז קיין
קינדער ניט באשערט געווען, אבער וואס ארס אייך אז איר האט צוויי יאר
געהאדעוועט א הייליקע נשמה אויף אייערע הענט?"

§§§

ה'תש"ח
אשרת שבתה
ב'תמוז תש"ח

וה'תש"ח
אשרת שבתה
ב'תמוז תש"ח

אשרת שבתה
ב'תמוז תש"ח

אשרת שבתה
ב'תמוז תש"ח

דעם נייעגעבארענעם אינגעלע אנטאן א יאר-
מולקע אויך ווען ער שלאפט, און אפגיסן
נעגל-וואסער ווען ער וואכט אויף.
אזוי זיינען פארביי צוויי יאר, און צו
ענדע פון דער צייט האט זיי דער אויבער-
שטער באגליקט מיט א קינד, א אינגעל, ווע-
מען זיי האבן א נאמען געגעבן אהרן. דער
אינגעל איז שפעטער אויסגעוואקסען און איז
געווארן דער בארימטער צדיק, ר' אהרן נ"ע
(נשמתו עדן) קארלינער, און זיין פאטער איז
דאס געווען דער צדיק נסתר ר' יעקב נ"ע
פון פינסק.

האט זיי אנגעזאגט: דער מאן פלעגט צווא-
מענקלייבען די קליינע קינדערלעך אין שול
אין דער צייט פון דאוונען און זאגן מיט זיי
אמן, אמן יהא שמאי רבא מבורך, ברכו און
קדושה, און ער פלעגט זיי אויפהויבן צו קושן
די ספר תורה, און אוועקגייענדיק פון שול
צו קושן אויך די מזוזה.
צו דער זעלבער צייט האט זיין פרוי גע-
היט צו באדינען ארעמע קימפעטארינס, ליי-
ענען קריאת שמע מיט די קינדער, וועלכע
קומען צום נייעגעבארענעם אינגעלע, מאכן
מיט זיי ברכות, און זען אכט געבן אז מ'זאל

אז דער אלטער רבי - בעל התניא והשו"ע - האט דערציילט דעם סיפור האט
ער געזאגט אז פון דעם סיפור בעדארפמען פארשטיין זיבן זאכן

ערשטנס, דעם בעש"ט מסירות נפש אויף אהבת ישראל, עס איז א דבר ידוע
בא אלע, אז רוח הקודש און גילוי אליהו בא צדיקים או אין בי"ד שלמעלה איז פראן
א היכל מיוחד מעניש זיין אט די וואס זיינען מגלה סודות עילאין אין גלגול נשמות
והדומה דער בעש"ט האט זעך מוסר נפש געווען צוליב צוויי זאכן, צוליב מנחם זיין
ר' יעקב'ן ואשתו און צוליב מרמו זיין זיי אז בעבר איז זיי ניט באשערט געווען האבן
קינדער.

צווייטנס, ווי מי בעדארף פארשטיין א רמו פון א ווארט.

דריטנס, אז דער עיקר התעוררות רחמים של מעלה איז דורך עבודה בפועל.

פערטנס, איז אז צווייען בעדארפן רחמי שמים איז הגם אז ביידע זיינען איין
זאך בעדארפמען ביידע האבן דעם זכות פון עבודה בפועל,

פינפטנס, דער גרויסער זכות פון זאגן אמן, איש"ר, ברכו וקדושה מאכן א
ברכה מיט די תינוקות הבל שאין בו חטא,

זעכסטענס, די גרויסקייט פון מנהגי ישראל קושן די ספרי תורות בהוצאתן
ובחזירתן און קושן די מזוזה.

זיבענטס, דער גרויסער זכות פון חינוך וואס הייבט זיך [אן] פון דעם געבורט
פון א קינד ואילע חינוך איז די כלי טהורה צו אור האמונה

THESE ARE THE RESULTS OF THE INVESTIGATION INTO THE MATTER OF THE ...

IT IS THE OPINION OF THE BOARD THAT THE ...

THE BOARD HAS CONSIDERED THE ...

AND IT IS THE POLICY OF THE BOARD ...

THE BOARD HAS CONSIDERED THE ...

AND IT IS THE POLICY OF THE BOARD ...

THE BOARD HAS CONSIDERED THE ...

AND IT IS THE POLICY OF THE BOARD ...

THE BOARD HAS CONSIDERED THE ...

AND IT IS THE POLICY OF THE BOARD ...

THE BOARD HAS CONSIDERED THE ...

צילום כתב יד קודש כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע

0/1432 אגודת חב"ד

במסגרת פרויקט פירוש חת"ת חב"ד

המיוחס למוהרי"צ נ"ע
המכונה "החפ"ז" (הפנינים
המיוחסות למוהרי"צ נ"ע)

המכונה "החפ"ז" (הפנינים
המיוחסות למוהרי"צ נ"ע)

המכונה "החפ"ז" (הפנינים
המיוחסות למוהרי"צ נ"ע)

המכונה "החפ"ז" (הפנינים
המיוחסות למוהרי"צ נ"ע)

המכונה "החפ"ז" (הפנינים
המיוחסות למוהרי"צ נ"ע)

המכונה "החפ"ז" (הפנינים
המיוחסות למוהרי"צ נ"ע)

המכונה "החפ"ז" (הפנינים
המיוחסות למוהרי"צ נ"ע)

כ"ב=כ"ג, כ"ד, כ"ה

טעלעגראם רבי ראטשטיין

במענה על מכתבו בשם נשיא אגודת חב"ד
בטשיגאגא והגליל ידידי מר פנחס שי' ריסמאן ההצעה בשמו
ובשם הנהלת אגודת חב"ד לייסד בטשיגאגא ישיבה חב"דית
הנני בזה לבקשו למסור לידידי מר ריסמאן נשיא אגודת חב"ד ולחברי
ההנהלה כי התענגתי לשמוע הצעתם דהישיבה. וחנני [מסכים]
עוד ובעז"ה הנני מוכן לסדר דבר הישיבה על בסיס
נכון ברוחה של תומכי תמימים. אמנם בפרטי הענינים
של ההתייסדות אוכל להתדבר עמכם ולדון רק בשבוע הבאה אחרי ההילולא
של הוד אבי מורי נ"ע ז"ע

בברכה ר.ש. [הרב שניאורסאהן]

צילום כתב יד קודש [מכתב המלצה] של הרה"ג הרה"ח המקובל הרב
 ר' לוי יצחק שניאורסאהן - אביו של כ"ק אדמו"ר מה"מ.

ה'נפתי הרה"ג הלפני ג'מ' ברוך ה' נתיב
 ג'יב טאסאר ב'ק' נ'מ'ה'ן. הנה רב נ'מ'ה'
 נ'מ'ה'. איש אשר רוח בו, ובעל נפש נדיבה
 ג'מ'ה' ג'מ'ה'ני א'כ'נו א'מ'ק'ר'ב'ת יתירה. נ'מ'ה'
 ג'מ'ה' ר'ב' ג'מ'ה' ב'ואו. נ'מ'ה' א'ן א'מ'כ' נ'מ'ה'
 נ'מ'ה' ה'מ'ני. נ'מ'ה' א'ה ית'כ'ל ב'ר' ה'מ'נ'
 נ'מ'ה' ה'כ'ל' ג'מ'ה' א'מ'ני. ה'מ'ס'מ'
 א'ו' א'מ'א'ר'מ'ה'ן

ב"ה
 הנוכחי הרה"ג הנכבד מוה' ברוך שי'
 נמיצאו: מעיר באסלאר פלך וואהלין. הוא רב נעלה
 וחשוב. איש אשר רוח בו, ובעל נפש נדיבה
 מאד, מהראוי לקרבו בהתקרבות יתירה ולקבלו
 בספ"י בכל מקום בואו, ולהיות לו לעזר ולסעד
 בכבוד הראוי. ובגלל זה יתברכו בכל הטוב
 כתפץ הכו"ח בחודש אדר, התרפ"ח
 לו"י שניאורסאהן

25

תתנהג יומית ע"פ רצון השם (כמבואר בשו"ע) וזה גִּמְשִׁיךְ ברכת השם בהמצטרך לה, כולל – מנוחה הנפש [אמיתית] ושלילה אמיתית סו"ס [סוף סוף]. מה שלפעמים זה תלוי בקישוים – כן הוא אצל באני"א, [כל אחד ואחת] ולכל או"א ניתנו כל הכוחות הדרושים להתגבר ע"ז, ותלוי אך ברצונו לנצל אותם ואז סו"ס רואה שהטיב לעשות מטרחה העיקרית צ"ל להסתדר באופן ובמקום שיחמדלו סיכויי שידוך טוב ומתאים אוכיר עה"צ לכהנ"ל

יתנהג יומית ע"פ רצון השם (כמבואר בשו"ע) וזה גִּמְשִׁיךְ ברכת השם בהמצטרך לה, כולל – מנוחה הנפש [אמיתית] ושלילה אמיתית סו"ס [סוף סוף]. מה שלפעמים זה תלוי בקישוים – כן הוא אצל באני"א, [כל אחד ואחת] ולכל או"א ניתנו כל הכוחות הדרושים להתגבר ע"ז, ותלוי אך ברצונו לנצל אותם ואז סו"ס רואה שהטיב לעשות מטרחה העיקרית צ"ל להסתדר באופן ובמקום שיחמדלו סיכויי שידוך טוב ומתאים אוכיר עה"צ לכהנ"ל

אזיתת ויא יקניט צי [הוא] אסתבני
 זחצקא זימג צו סיפויי סיפוק סוג
 ומתאים
 מצפני עידני אפסי

...בו כותבת אודות שידוך עם האברך כו'
והנה אם בכל דבר זקוקים לברכת השם - שהוא
בורא עולם ומנהיגו - על אחת כמה בנוגע לשידוך
ונישואין,
והדרך לקבלת ברכות
השם (כולל - להחליט כטוב באמת) הרי זה על ידי
הנהגה יום ....
ולכן לכל לראש עלי' לסדר חי' בהנהגה יום ...
ולאחרי זה תתענין בשידוך עם בחור שגם הנהגתו
יומית היא .... והשם יצליחה

האברך טו
. דו פאגלע אונזער אונזער און
והנה אם בכל דבר זקוקים לברכת השם - שהוא
בורא עולם ומנהיגו - על אחת כמה בנוגע לשידוך
ונישואין,
והדרך לקבלת ברכות
השם (כולל - להחליט כטוב באמת) הרי זה על ידי
הנהגה יום ....
ולכן לכל לראש עלי' לסדר חי' בהנהגה יום ...
ולאחרי זה תתענין בשידוך עם בחור שגם הנהגתו
יומית היא .... והשם יצליחה

בנוגע לשם
העובר כשילד בשטומו"צ -
כמפורסם - על ההורים שלו ש' להחליט בזה

בנוגע לשם
העובר כשילד בשטומו"צ -
כמפורסם - על ההורים שלו ש' להחליט בזה

בנוגע לשידוך - תנאי הראשון והעיקרי הוא
שיהי' המדובר דתי ושומר מצות
על כל פנים -
יתחיל בזה בפועל לפני גמר השידוך בהחלטה להתנהג
כן תמיד.

בנוגע לשם
העובר כשילד בשטומו"צ -
כמפורסם - על ההורים שלו ש' להחליט בזה

Handwritten notes in Hebrew, including the word "RICE" and various phrases. Some words are circled or underlined.

דיבר
הכתוב: אשה
יראת ה' היא
תהלת נ.א. שתואי
הראשון בזה והעקר
צ"ל שהמדוברת
שומרת תומ"צ.
בה"י יום יום יר"ש [יראת שמים]
וכי'
בריקת תפילין
תחלים
חדשי

בכלל — להתנהג
ע"פ הדומא מומחה
(ולפלא קצת שאינה מזכירה גם ע"ד דיעטש של RICE שכאן כמה רופאים
מייצעים ג"ז [גם זה] בהוספה על שאר הטיפולים. ועוד ועיקר: דיוק כדרוש

Handwritten notes in Hebrew, including the word "RICE" and various phrases. Some words are circled or underlined.

במענה לשאלתו
 במכתבו מיום ..
 פשוט שהתנהגת
 כל אחד ואחת מבניי"
 צ"ל ע"פ ..
 וכזה כמוכן וגם פשוט
 קיים מצות "פרו ורבו" ולפלא השאלה בזה. ואמרתי לך מאן
 דיהיב היי ידויב מזוני, בדיקת התפנילין מההו'זותן
 תהלים חדשי

מרוב אהבה
 באתם לראות
 כי אתם ראו ושמעו
 כי אתם ראו ושמעו
 כי אתם ראו ושמעו
 כי אתם ראו ושמעו

מענה לאחד שנקלע למצב כלכלי קשה וביקש ברכתו הקי' להצילו מרדת שחת:

"דרי כו"ב [כמה וכמה] היו במצב דומה
להי"ל, וכיון שלא התייאשו ח"י
ועשו בדרך הטבע – כל החלוי בהם
הצליחם השי"ת ועתה חזרו למעמדם
וכו'. ובראי גם אצלו יהי' כן.
והתייעץ עם ידידים סוחרים מה עליו לעשות וכו' וכן יעשה מתוך ביטחון חזק
בה' המשיגה על כאו"א בהשגח"פ [בהשגחה פרטית]. בדהתפורח"י [בדיקת התפילין והמזוזות] כאם ל"י
לא נבדק] כיכ"ח [בתוך י"ב חודש]. קביעות –
עתיים בכל יום בתורה. שנים אחרים לצדקה לפני תפילות החול. תחלים
חדשי. ומהיעקרים – כטחון חזק בה'. אזכיר עה"צ.

בני פלפ ריו מנעך צוונם
אתן וינין את התיעשו ין
ועי [הענין] ספר ספר ספר-16
תתן תתן ועיני אונען
תנו וקוצא קוצא יתנו
ויעצו את יציפת סוכים עם קין וקין ועיני ופן יעצא קוצא יתנו
בה' תועיש פי פטום פריעלע. שבעות ספר ספר ספר ספר ספר ספר
יעתה כף יום בענות מעי אהתן אהתן אהתן אהתן אהתן אהתן אהתן אהתן
עסא. ואהיעניתי פתן נאבן בה' אהתן עסא

הפתק דלקמן הוא מענה על שאלת אחד, וכפי הנראה – השאלה היתה בקשר למה שנתבאר בשיחת שבת פרשת ראה ה'תשמ"ב – בהמשך לשיחות שבת פרשת מטות-מסעי ושבת פרשת דברים ה'תשמ"ב – בענין צורת המנורה שחוקקה על שער טיטוס, ואם המנורה שלקח טיטוס הי' מנורת משה או מהמנורות שעשה שלמה, ולאחרי אריכות השקו"ט ממשיך בהשיחה שם:

ויתירה מזו: איתא בגמרא (ר"ה כד, ב) שבזמן מלכי בית חשמונאי (שהיו בבית שני) "שפודין של ברזל היו וחיפום בבעץ. העשירו עשאום של כסף, חזרו והעשירו עשאום של זהב" – ואם כן פשיטה שהמנורה שלקח טיטוס בעת חורבן בית שני לא היתה מנורת שלמה, כי כבר לפני זה (בזמן מלכי בית חשמונאי) הי' משך זמן שלא הדליקו במנורה של זהב כלל. כי לא היתה מנורה של זהב עד שהעשירו. ואז עשום של זהב, מנורה חדשה (ולא מנורת שלמה).

עכ"ל

אך אין לנו ההעתק מן השאלה, וממילא קשה לפענח כוונת המענה.

למש"כ בנוגע לשפודין של ברזל האמור בחנוכה (בפסיקתא דר"כ¹) עיין שם שהיו שמונה (לא שבעה) וראה מש"כ בזה בצפע"ן לרמב"ם מגילה פ"ג, ה"ב) - דשפוד אחד בכל יום וכו'. כי בברזל אין גביעים

אשר נעשה לעצמין (ל) א"ת (כ"ה)
 (ע"י א"ת)
 האמור בחנוכה (לא שבעה) וראה מש"כ בזה בצפע"ן לרמב"ם מגילה פ"ג, ה"ב) - דשפוד אחד בכל יום וכו'. כי בברזל אין גביעים

וזהו א"ת דש"כ (ל) א"ת (כ"ה)
 (ע"י א"ת)
 האמור בחנוכה (לא שבעה) וראה מש"כ בזה בצפע"ן לרמב"ם מגילה פ"ג, ה"ב) - דשפוד אחד בכל יום וכו'. כי בברזל אין גביעים

א"ת (כ"ה)
 (ע"י א"ת)
 האמור בחנוכה (לא שבעה) וראה מש"כ בזה בצפע"ן לרמב"ם מגילה פ"ג, ה"ב) - דשפוד אחד בכל יום וכו'. כי בברזל אין גביעים

א"ת (כ"ה)
 (ע"י א"ת)
 האמור בחנוכה (לא שבעה) וראה מש"כ בזה בצפע"ן לרמב"ם מגילה פ"ג, ה"ב) - דשפוד אחד בכל יום וכו'. כי בברזל אין גביעים

¹ פסיקתא רבתי פרשה ב.

ולמה מדליק נרות בחנוכה אלא בשעה שנצתו בניו של חשמונאי הכהן הגדול למלכות יון שנאמר ועוררת בניך ציון על בניך יון (זכריה ט, יג) נכנסו לבית המקדש מצאו שם שמונה שפודין של ברזל וקבעו אותם והדליקו בתוכם נרות.

זדה
צדק אמת וצדק / שיהי
ב"ה, ר' חסד, ה' חשל"ט
ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה:

בהמשך צו דעם וואס מ'האט גערעדט וועגן דער אייגנארטיקער נקודה און
ספעציעלע מעלה פון חשובה וואס דורך חשובה קען מען פאריכטן און משלים
זיין וואס מ'האט ~~במשך פון דעם גאנצן~~ ~~"בשעה חזק וברגע~~

חדא", מיטן איין "קער" און אין איין ~~אויף~~ ~~אויסטרייך~~
- און, פארשטייט זיך, אז דאס ~~זען~~ אלס אן אויסטרייך
מאר א אנים-גוטער הנגבה, ווי חכמינו ז"ל באווארענען, אז ~~אין דעם~~
זאגט "אחטא ואשוב" - כ' וועל זינדיקן און ~~פארהערשן~~ חשובה טאן - באקומט ער
ניט די געלעגנהייט חשובה צו טאן -

וועלן מיר זיך דא ~~אכטן~~ ~~ברייטער~~ אמשטעלן אויף דער דערמאנטער נקודה,
כדי קלארער צו מאכן אויף ווי ווייט דאס איז נוגע צו דער גאנצער מצוות

אין הנגבה פון א אידן, און פון א מענטשן בכלל. ובחוקמה:
בשעה מ'ווערט זיך ~~אין דעם עולם~~ ~~פלאן מער כמות~~
(בשמיכות) ווי איכות (רוחניות), און אין א גאר ~~חזק~~ ~~מאס~~

אין נאכמער, וואס מער בשמיכות דיג און חומריות דיג א זאך איז, אלץ
מער איז דאס אין כמות, ווי מ'זעט, ~~אין דער עולם הדומם איז פיל~~
מער אין כמות ווי דער עולם הצומח, און דער צומח איז פיל מער אין

כמות ווי דער עולם החי, און דער עולם החי איז פיל מער אין כמות ווי

דער מין האדם (מדבר) ~~אין דעם מענטשן גופא; וועלן זיך~~
אין מ'מאז א מער ~~אין דעם עולם~~ ~~אין דעם עולם~~
~~עס געמינן זיך~~ ~~די שייכות פון ריידיק, ווען הערן אא"וו,~~ a/b

וואס באשעפן דעם גאנצן קערפער און פירן מיט עס אן
/ קערן מען דער פאזיטיוו, אריינשאלן אין ~~אין דעם עולם~~ ~~אין דעם עולם~~

פון דער דער פאזיטיוו, ווי אזוי קען מען ~~אין דעם עולם~~ ~~אין דעם עולם~~
פאזיטיוו די אמת'ע אויפגאבע און חכמיה פון לעבן, וואס דאס איז

אני נבראחי לשמש את עוני (אין בין באשאפן געווארן צו דינען מיין
כאשעפער), וויבאלד אז ס'רוב צייט, אין ~~אין דעם עולם~~ ~~אין דעם עולם~~

אנועס אויף בשמיכות דיקע ענינים ווי ~~אין דעם עולם~~ ~~אין דעם עולם~~
~~אין דעם עולם~~ ~~אין דעם עולם~~ ~~אין דעם עולם~~

וואס אין די זאכן איז דאך מותר האדם מן הבהמה אין (זעט זיך ניט אן די העמערקייט פון א מענטשן איבער א בהמה, להבדיל.) ¹³ דעם אנזאג ¹² כל מעשיך לשם-איז די דערקלערונג אויף דעם, ¹³ ~~דעם~~ ¹³ ~~אנזאג~~ ¹³ ~~כל מעשיך לשם-~~

שמים (אלץ וואס דו טוסט זאל זיין לשם-שמים) און בכל דרכיך דעהו (אין אלע דיינע פירונגען זאלסטו וויסן ~~און באוואוסט מאכן~~ דעם אויבערשטן), דאס מיינט, אז אויך אין די ענינים וועלכע זיינען פארבונדן מיט די מאטעריעלע און גשמיות'דיקע באדערפענישן פון טאג-עגלעכן לעבן (וואס, ווי געזאגט, פארנעמען זיי די גרעסטע צייט) דארף א מענטש וויסן, אז די דאזיגע מאטעריעלע און גשמיות'דיגע ~~ענינים~~ זיינען ניט קיין תכלית פאר זיך אליין, נאר זיי זיינען, און מוזן דינען אלס, א מיטל צוצוקוען צו דער העכערער, ~~רוחניות'דיגע~~ וועלט פון ג-טלעכקייט, במלא ^{אויסצורעכט צו דעם גאנצן} ~~ברענגט~~ ^{אויסצורעכט} ער אריין ~~און~~ אין די אלע גשמיות'דיגע ענינים און נוצט זיי אויס פאר רוחניות'דיגע צוועקן - ~~וויס דעם באקאנטן ווארט פון אלטן רבי'ן~~, בעל התניא והשולחן-ערן: "דער אויבערשטער גיט אידן גשמיות, און אידן מאכן פון גשמיות רוחניות"

~~במלא אויסצורעכט צו דעם גאנצן~~ ~~און נוצט זיי אויס פאר רוחניות'דיגע צוועקן~~ ~~וויס דעם באקאנטן ווארט פון אלטן רבי'ן~~, בעל התניא והשולחן-ערן: "דער אויבערשטער גיט אידן גשמיות, און אידן מאכן פון גשמיות רוחניות"
~~און אידן מאכן פון גשמיות רוחניות~~
~~און נוצט זיי אויס פאר רוחניות'דיגע צוועקן~~ ~~וויס דעם באקאנטן ווארט פון אלטן רבי'ן~~, בעל התניא והשולחן-ערן: "דער אויבערשטער גיט אידן גשמיות, און אידן מאכן פון גשמיות רוחניות"

אבער אזוי ווי דער אויבערשטער וויל, אז דער מענטש זאל פארדיינען זיין "גייסטיגע ברויט", האט ער געגעבן דעם מענטשן די בחירה חפשית, דעם פרייען ווילן, אויסצוקלייבן זיך זיין וועג אין לעבן, ווי די תורה זאגט לאר און דייטלעך: נתתי לפניך את החיים ואת הטוב גו' ובחרת בחיים (איך ס'לייג דיר פאר לעבן און גוטס (אדער פארקערט); קלייב זיך אויס לעבן),

2 כולל -

און בעמענדיג אין אכט די שווערע נסיונות וואס שטייען דעם מענטשן אין וועג, צוליב דעם וואס, ווי געזאגט, איז גשמיות אזויפיל מער און שטארקער (וויין פמה) ווי רוחניות,

האט דער אויבערשטער באשטימט ספעציעל גיינסטיגע צייטן, ענדע יאר און אין אנהויב פונם נייעם יאר, אז מאכן א זיך-רוחשטן און אריינטראכטן זיך וואו מ'האלט מיט גשמיות און רוחניות כדי דער מענטש זאל ניט פארזינען אין גשמיות ח"ו אין נאכמער: וויבאלד דער אויבערשטער וויל, און ערווארט, אז א מענטש, וואס איז א בעל-שכל, וועט זיכער וועלן פאריכטן און משלים זיין ~~ניט דאס ער האט פארפעלט אין רוחניות אין דעם פארנאמענעם יאר, האט~~

ניט דאס ער האט פארפעלט אין רוחניות אין דעם פארנאמענעם יאר, האט ער זיך גענוג דעם ענין פון תשובה, צוזאמען מיט דער הבטחה (פארזיכערונג),

~~יענינען אין יעדערע וועלט און~~

~~אז ער באשליסט מיט אים צו פארניכטן דאס וואס ער האט פארפאלט,
קען ער דאס דערגרייכן סטעמט בשעתא חדא וברגעא חדא - אין איין מאמענט~~

אויב ס'איז שווער צו פארשטיין אין שכל, ווי קען מען אין איין מינוט
איבעראנדערשן דעם אינהאלט פון א גאנצן יאר, איז גראדע אן דער לעצטער
קוופה באזונדער געווארן א דערשיינונג אין טבע וואס מ'האט זיך קיינמאל
פריער נישט פארגעשטעלט, אז דער "כח" וואס דער באשעפער האט אריינגע-
געבן אין גאר א קליינעם טייל (אטאם) פון חומר, איז שלא בערך גרעסער
ווי א מאסע חומר, ווארום מיט דעם כח קען מען בויען אונטן שאטן (אדער
ח"ו צעשטערן) אן א שיעור גשמיות.

על דרך זה שיהי די "מינוט" פון אמת-אינערלעכע תשובה. דער אויבערשטער
האט אין דער דאזיגער איין מינוט אריינגעגעבן דעם כח צו איבעראנדערשן
דעם גאנצן אינהאלט פון דעם גאנצן יאר.

~~און גשמיות אין דער פארשטעלונג איז רוחניות, און גלייכצייטיג
צוגרייטן די צוקונפט דעם קומענדיגען יאר פון דער פארשטעלונג די
התורה אין א שנייה, די תורה און מצוות אין דער טאג-
טעגלעכער הנהגה, צו דערהויבן זיך, און די גאנצע וועלט ארום, צו א העכערע
מדרגה פון קדושה און ג-סלעכקייט, און מאכן די דאזיגע גשמיות דיגע
וועלט א דירה לו יתברך.~~

בברכה להצלחה בכל האמור
ולחתימה וגמר חתימה טובה
לשנה טוב ומתוקה
בגשמיות וברוחניות גם יחד

ויגיד לך כי כל אדם צריך לדעת, אולם אע"פ שיש לו חושים
הקדושה, העליונה, אע"פ שיש לו חושים, אולם אע"פ שיש לו חושים
ברצונו לראות את כבוד ה' ואת כבוד ה' ואת כבוד ה'
אויב מ'איז געווען בורח גמ - אין צייט פון זיין (הויף) ודען זיך אמת (און)
ער וועט דערהויבן זיך אמת זיין אמת.

צדד שלט, טאודע: אגעניג אדעהט סעי' עצה היעוצבג אהקציה איהו תמות ט' אנה יום
השנה פו' השלטה היא לה' תש"ז ושלט אונות תש"ז.
נערעדט: בהמכתב דח"י אלול ה'תשל"ח. (א' הגה)
טאודע... גאנצן ערך: (1) יק"ע 2
תשובה... בשעתא חדא וברגלא חדא: זח"א קכט, סע"א. וראה אלטי אוי' צחג...

~~פעתא פים אונד "קער": מלשון וישע אל הכל~~

חכמינו ז"ל... אחטא ואשוב: זומא פה, ב.

אחטא ואשוב... באקומט ער ניט די געלעגנהייט: אנה"ת פי"א (ק, ב) הואיל
והתשובה גורמת לו לחטוא אין מספיקין כו' אבל מסנים שחו אם דחק ונחזיק כו'
~~מקבלין תשובתו. ועד"ז בהנ"ל פ"ה (לא, ב) וראה ל"ג פ"ה בע"ה~~

בשעת מ' קוקט זיר צו: בהבא לקמן ראה גם מכתב דימי הסליחות ה'תשכ"ט (לקו"ש
ח"ט ע' 454 ואילך).
אין ציען אע"פ: שנתאג אלאה ראה ע"פ ר"ז)

~~די חושבים ופודוק גודל מעלת החושבים דאה פורחכה סה"ם תש"ט ע' 44 זאפל~~
רויזן, אע"פ, היערן, יען: שהם כנגד שם הוי' (תלמוד) ...
אני נבראתי לשמש את קוני: קידושין בסופה.

ס' רוב צייט, גייט אוועק אויף בשמיות' דיקע ענינים: ראה הקדמת הרמב"ם לפיהמ"ש
ד"ה דע כי הקדמונים חקרו.
אס... גרסא א.ו.ו.: למה ראה ר"ד (ה' פ"ה ר"ה)

די ערשטע יארן פון אפענסטן איידער ער ווערט א גידל... דייענען אינגאנצן
גשמיות' דיקע: ראה סה"מ עת"ר ע' סג. חש"ט ע' 228. וראה שו"ע אדה"ז או"ח
מהדו"ב סוס"ד.

כל מעשיר... בכל דרכיך: אבות פ"ב מי"ב. משלי ג, ו. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג.
שם רפ"ה. טוש"ע או"ח סרל"א.
ג' צרכי' צעהו: ראה ע"פ איהא ע' נצחיה.

גלייך באם אנהויב יאר: הפטורת יום ע' דר"ה.

עלץ לבי בהוי"ו. וירם קרן משיחו: ש"א ב, א-י. והקואה 15
ע 486 תעיקה דה אלא פ' ע' 3 [הקטית].

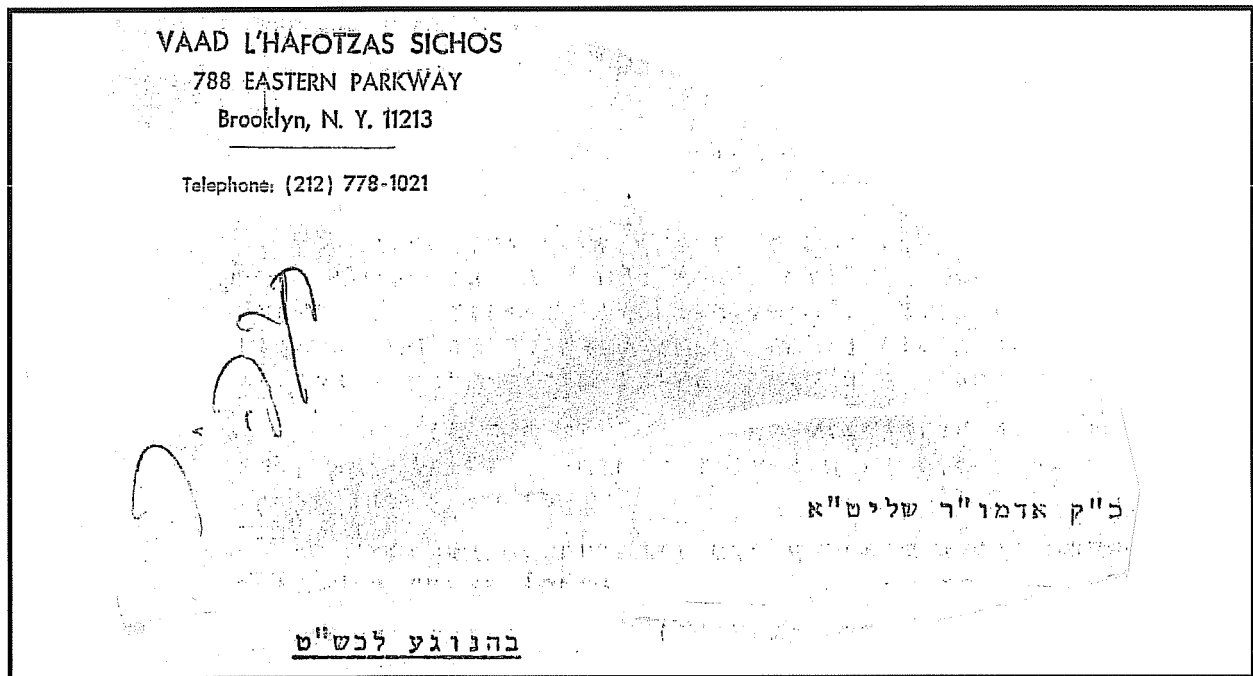
② ו. העיר אפ"ט דה דרגא אה"ה (ס"ל) - דהו"ל (הו"ל).

הדפסת הספר "כתר שם טוב" הוצאה חדשה ומתוקנת

בשלהי חודש כסלו תשל"ג קבלנו, ועד להפצת שיחות, הוראה מכ"ק אדמו"ר מה"מ, להוציא לאור את הספר "כתר שם טוב" בהוצאה חדשה ומתוקנת, ולהוסיף לספר את כל הביאורים של כל נשיאי חב"ד. הרבי מה"מ הורה, שכל העריכה לא תארך יותר משלשה שבועות כדי שהספר יהי מוכן למכירה לכבוד כ"ד טבת.

הרבי הוסיף ואמר, שמכיון שבחודש זה חל יום אידם וצריך לקחת בחשבון, שהרבה בתי דפוס ובתי כריכה סגורים, וכן שרותים שונים, כמו המעלית, לא יפעלו, בבנינים בהם נמצאים בתי הדפוס, ויהי קשה להוציא את הספרים מבית הדפוס ולהביאם לכרכי. לכן עלינו לדעת, שאפילו שלשה שבועות מלאים לא יהיו.

הרבי הורה גם, שכל המכתבים, הפתקים והשאלות שנכתוב לרבי בנוגע להדפסת הספר נכתוב "בהנוגע לכתר שם טוב" בצורה כזו ימצא את הפתק שלנו ויוכל לענות לנו תיכף ומיד לפני שיעבור את כל הדואר.

הספר "כתר שם טוב" היה הספר הראשון שכ"ק אדמו"ר מה"מ הטיל עלינו להוציא לאור. כשקבלנו את ההוראה מהרבי לא ידענו אפילו במה מדובר ולא הי' לנו מושג כמה ואיזה עבודה מחכה לנו: לערוך, לסדר, להדפיס ולכרוך ובזמן קצר כזה.

עבודת העריכה: כ"ק אדמו"ר מה"מ נתן לנו את הספר "כתר שם טוב" הפרטי שלו. רובו של הספר כמדומני הי' מחולק לסעיפים ממוספרים עלינו הוטל להמשיך ולסמן את כל הספר. כן הי' עלינו לאסוף את כל הביאורים ל"כתר שם טוב" מכל ספרי החסידות שהיו אז תח"י.

עבודת הסדור: היה עלינו להשיג את "הבחור הזעזער" (סדר הדפוס) כדי שיסדר את האותיות ויכי-

נם לדפוס.

כ"ק אדמו"ר שליט"א

דו"ח - מכש"ט

בתחלה כשהתחלנו לעבוד על ההוספות להספר "כתר שם טוב" הי' בדעתנו להשוות עם הספרים "בפ"י צפע"נ תוי"י" שכל התורות שלקט מהספרים הנ"ל, ולהעיר על השינויים וההוספות בשוה"ג, נוסף לזה מכל הספרים של תלמידי הבעש"ט והה"מ (המובאים בספרי חב"ד) תורות ופתגמי הבעש"ט. ועל כולנה לאסף מכל ספרי חב"ד תורות ופתגמי הבעש"ט - ולצרף כולם בהוספות -

והתחלנו בכל הנ"ל, וראינו שמצד קוצר הזמן יהי' בלתי אפשרי, לכן נחלט אצלנו ללקט התורות והפתגמים רק מספרי חב"ד, ומפני קוצר הזמן גם זה איננו בשלימות.

[באמצע העבודה היו כמה קישוים שעכנו ההדפסה, כמו טעות בסידור הפיסקות בהספר (שלפני היו צריכים לסדר בערך חצי חלק ב"עוה"פ), וגם כשכבר הי' אצל הכורך - כרך הרבה ספרים ע"פ טעות חלק ההוספות לפני פנים הספר, שזה עכב הכריח ליום שלם].

המשתתפים בהו"ל דהספר הם:

המפקח הכללי וכו' הי' שניאור זלמן יצחק יהושע שי' האנין, והוא עבד הרבה מאד בהו"ל.

ארי' ליב שי' קאפלאן, ויהודא ליב שי' שאפא שפירא ונחמן שי' שפירא לקטו ופידרו ההוספות (תורות ופתגמים מנהגים והנהגות, אמרות קודש).

אליעזר שי' טייטלבוים ערך המ"פ לפסוקי תנ"ך, והמפתח לפסוקים ומאמרו"ל שנחבארו בכש"ט.

יוסף שי' מינקאוויטש ערך המ"מ למארו"ל וכו'.

מדפיסי עמפאיער פרעס - הר"ר צבי שי' גנזבורג והר"ר מרדכי ליב שי' חן, (שאצלם סודר (אויפגעזעצט) הספר) הניחו כל העבודה בהדפוס, ועסקו רק בזה במרץ הכי גדול).

וגם בדפוס האחים שולזינגער (ר' שמואל שולזינגער) עבד בשימת לב

פיוהדת (נוסף לזה שהעובדים עבדו "אויפערטיג" וכו').

גם הר"ר יהושע שי' דובראווסקי עזר בהו"ל בעבודתו אצל שולזינגער.

ועליג שי' גא-סליב עזר ג"כ בהו"ל.

בכללות ההו"ל החייעצנו עם הר"ר יהודא ליב שי' גראנער, וגם עזר

בזה, וגם ערך את ההערות וציונים.

ועד להפצת שיחות

15/11

15/11
15/11
15/11
15/11
15/11

כדאי להזכירכם שבשנת תשל"ג לא היו מחשבים שמסדרים וממספרים את העמודים ומכניסים הערות במקום המסומן בפנים הדף, אלא הכל הי' נעשה בעבודת יד. ה"בחור הזעזער" הי' צריך לתקן וליצר כל אות עופרת בפני עצמה אח"כ לחבר אותיות אלו למילים, את המילים הי' מכניס שורות שורות כדי לחברם לעמודים. אם נפלה שגיאה באיזו מילה הי' צריך לתקן מחדש את כל הסעיף כי לא היתה אפשרות לתקן אות אחת בפני עצמה. לכן באופן פרקטי, כל עמוד הי' מתוקן כמה פעמים, והדבר לקח זמן רב.

ההדפסה: מבית הדפוס "בלשן" (או "עזרא"), שהי' בית הדפוס של ליובאוויטש והי' בית הדפוס היחיד, שהי' לנו קשר איתו, הודיעו לנו מיד, שאין באפשרותם לעבוד 24 שעות ביממה ושאינם יכולים להדפיס ספר שלם בזמן קצר כזה על מכונת הדפוס שלהם.

ושוב, כדי להבין את הקושי כדאי להסביר, שמכונת הדפוס שהייתה להם לא הייתה אוטומטית. המדפיס הי' צריך לעלות על המכשך ולהכניס באופן ידני בויגן (15 גליונות) כל גליון בפני עצמו אל תוך מכונת הדפוס. כשנגמרו הגליונות, הי' עליו לרדת לקומת הקרקע ולקחת 15 גליונות נוספים, וחזור חלילה. כמובן שבשיטה כזו הזריזות לא הועילה.

היתה הצעה שאולי לנו להשתמש במכונת אופסט שההדפסה בה היא יותר מהירה, והמכונה היא גם מוכרת לנו יותר. אבל כבר בימים הראשונים הודיע לנו הרבי, שהוא רוצה שההדפסה תעשה על מכונת "לעדער פרעס" דוקא, מכונה עוד יותר מסורבלת ואיטית. כמובן שהתוכנית שלנו התבטלה לאלתר, הבנו שבמכונה אחת לא נוכל לגמור ההדפסה בזמן קצר כזה והתחלנו לחפש בית דפוס שיש לו כמה מכונות כאלו.

הרבי נחלץ לעזרתנו כשהורה שנדפיס את הספר בדפוס האחים שולזינגער, שהי' בית דפוס חשוב גדול ומפורסם בטיב עבודתו. בבית דפוס זה היו כמה מכונות הדפסה וצוות גדול של בעלי מלאכה. לרבי היה קשר מיוחד עם בעלי הדפוס מאז בואו לארצות הברית והעריך מאד את טיב עבודתם.

אבל אלי' וקוץ בה, בית דפוס האחים שולזינגער הי' תחת הסתדרות העובדים (יוניאן שאפ בלע"ז) בו מותר לעובדים לעבוד רק עד השעה 4 אחת"צ, ולנו אצה הדרך. לא ידענו מה עלינו לעשות. דיברתי עם מר שמואל שולזינגער, והוא אמר לי שבכלל אינו מעוניין בכל הפרויקט, הזמן קצר והעבודה מפרכת ובית הדפוס בדרך כלל סגור ביום אידם. ואיזה גוי או להבדיל יהודי יסכים לעבוד ביום החופשי שלו, מר שולזינגער אמר שאינו יכול לקבל על עצמו עבודה שאינו מאמין שיוכל בדרך הטבע לגומרה בזמן.

ובפרט שהוא יודע שהרבי רוצה את הספר בזמן מסויים. "איך וויל ניט אונטערפירן דעם רבי'ן", (אני לא רוצה לאכזב את הרבי) אמר. ולכן הוא הציע שנדפיס את הספר באופסט.

רצינו למלא את רצון כ"ק אדמו"ר מה"מ ולתת לו נחת רוח אבל ..... היינו אובדי עצות, מה עלינו לעשות? בסופו של דבר החלטנו להטיל את העבודה של ה"בחור הזעזער" על "עמפיער פרעס" בית הדפוס שמכין עבורנו את ה"לקוטי שיחות" השבועי, בהנהלת הרה"ת הרה"ת ר' צבי הירש גאנזבורג והרה"ת הרה"ת ר' מרדכי לייב חן שיחיו. ואת ההדפסה עצמה נעשה אצל האחים שולזינגער.

בנתיים הייתה עריכת הספר בעיצומה, התחלנו למסור חומר מוכן ל"עמפיער פרעס" והם מצידם התחילו במלוא המרץ 24 שעות ביממה להכין את לוחות ההדפסה (קלישאות). הרבי עקב מקרוב אחרי קצב העבודה ובקש להכניס אליו יום את עלי ההגהה.

אחרי בערך שבוע של עבודה עמד מכשול חדש בדרכנו. מלאי העופרת ממנה עושים את האותיות

בי"ח.

כ"ק אדמו"ר שליט"א

(בדרך אנכי)

לפני ש"ק - יו"ד שבט, שאל אותנו

נשמע עם עבודתנו בהשלמה לההוספות דחפור "כחור שם טוב". ולא ידענו כלל

למה מתכוין, כי מעולם לא קבלנו שום הוראה עד"ז. ואז סיפר לנו שעל ידו

נמסר פתקא עוד לפני ב' שבועות בה כתב כ"ק אדמו"ר שליט"א (מהיר) בהנוגע

להשלמת ההוספות וכו', ואז נודע לנו מזה, כי הפתקא לא נמסרה לנו, וגם

אמר שלא ראה פתקא כזו. ביום ב' השבוע נמצא הפתקא (בצירוף

עוד פתקא ע"ד הספר לקו"ש ח"ו שנמסר ע"י הנ"ל שג"כ לא הגיע לידינו).

ע"כ הזנו להודיע לכ"ק אדמו"ר שליט"א שנחתייל עכשיו בעבודה ההשלמה,

והוא:

לעבור על כל ספרי דא"ח של רבנותנו ושיאינו עוה"פ כי כפה"נ לא הועבר

עליהם כפי הראוי בפעם הראשונה, וגם ישנם כמה ספרים (איזה כרכים מאו"ח

כ"י) שלא הועבר עליהם כלל.

ועד להפגת שיתוח

יפירוטאם זאן עלב" (וע"ל).
 זמאז צ"ע. עיריפת ה"ע"מ
 זמ"ל צ"ע. זכריאזב רב"ע (ע"ל)
 זמ"ל צ"ע. זכריאזב רב"ע (ע"ל)
 זמ"ל צ"ע. זכריאזב רב"ע (ע"ל)

ב"ח זמ"ל זמ"ל
 זמ"ל זמ"ל זמ"ל
 זמ"ל זמ"ל זמ"ל

א"ר
 שחה
 דומנן
 ע"ז כלל ואלו לאחרי שהתחיינה דמפתי
 לס' דצ"ע

ידידי משד זמן קצב. ומונ"י
 לאח"ז צ"ל עיריכת דמפתחות
 לס' דצ"ע וכריחות חב"י גדולה,
 ודי יעלהם.

כוונתי הייתה
 רק לחלק דהכש"ש
 שלא נעשה הורדות כ"י
 ובאופן (ומל"ס) שצווינו
 הורעות שנעשו (וכמילא

3

נגמר והי' עלינו להשיג במבצע בפני עצמו עופרת חדשה. הקב"ה עזר והצלחנו להלוות עופרת מכמה בתי דפוס למשך כמה שבועות. נראה הי' שהעבודה התחילה לזוז. עבדנו לילות כימים וכשהקלישאות היו כבר מוכנות לדפוס הי' עלינו למצוא דרך להעבירם לבית הדפוס של האחים שולזינגער שהי' במאנהעטן.

המשימה הייתה קשה מאד לקחנו את הקלישאות על מגשים מיוחדות ונסענו. מי שהכיר את הקלישאות יודע שהשורות והאותיות אינם מהודקים זל"ז לכן עם כל קפיצה של המכונת זזות הקלישאות ונעשה חורבן איום ונורא. הכול יצא מהמקום השורות התהפכו והעמודים השתנו ונעשה מהומה בלבול חושך ענן וערפל. כל חור בכביש הקפיץ את הרכב ועמו את בני המיעיים. מה נעשה עכשיו? כיצד נצליח לסדר מחדש את השורות והעמודים.

כשהגענו לבית הדפוס של האחים שולזינגער והבאנו את כל המגשים עם האותיות רק אז הבנו את החורבן הנורא שנעשה. והתחלנו אני וידידי הרב נתמן שפירא שי', לסדר את העמודים מחדש ולשים כל דבר מקומו, ושוב מכשול ע"ג מכשול, ניגש אלינו אחד ממנהלי העבודה בבית הדפוס ואמר לנו באופן חד משמעי שנעזוב את המקום מיד, בית הדפוס שייך להסתדרות העובדים, ומי שאינו חבר בהסתדרות אסור לו להתעסק בשום דבר השייך להדפסה. צחקנו כי לתומנו חשבנו שהוא מתלוצץ עמנו או שסתם מבלבל את הראש, אבל לא ארכו עוד כמה דקות והבנו שהענין הוא רציני ביותר כי הגיע בעל הבית מר שמואל שולזינגער בכבודו ובעצמו וביקש שנעזוב את המקום. נאלצנו לעזוב בעל כרחנו, לחכות לעזרתו יתברך ולקוות שמישהו מעובדי די הדפוס חבר הסתדרות העובדים יוכל להשליט סדר בבלגן.

הקב"ה שלח לנו את הרב החסיד הר"ר יהושע דובראווסקי שי' תסיד חב"ד ידוע יודע ספר ומתמצא בשיחות ומאמרי רבותנו נשיאנו. הוא היה אחד מהעובדים הוותיקים של בית הדפוס שולזינגער, ולקח ע"ע לסדר את המעוות ולבנות את הכל מחדש אחרי החורבן שנהי'. ב"ה אחרי כמה ימים סודר הכל, וסוף סוף ההדפסה עצמה החלה.

אבל היום קצר והמלאכה (עדיין) מרובה ובעל הבית דוחק....

אחרי מאמצים מרובים הצלחנו לשכנע את בעלי הדפוס להשאיר עובדים למשמרת שני' ושלישית ולהפעיל בבת אחת את כל מכונות הדפוס שברשותם למשך 24 שעות ביממה, כשאנו מצדנו מנצחים ומפקחים על המלאכה.

בעזרת השי"ת נגמרה ההדפסה בזמן, הצלחנו להביא את הגליונות המודפסים לכורך עוד לפני יום אידם סוף טוב הכל טוב לכבוד כ"ד טבת יום ההילולא של אדמו"ר הזקן הצלחנו לגרום נח"ר לכבוד קדושת אדמו"ר מה"מ ולהביא את הספר "כתר שם טוב" מהודר בהוצאה חדשה לידי הרבי.

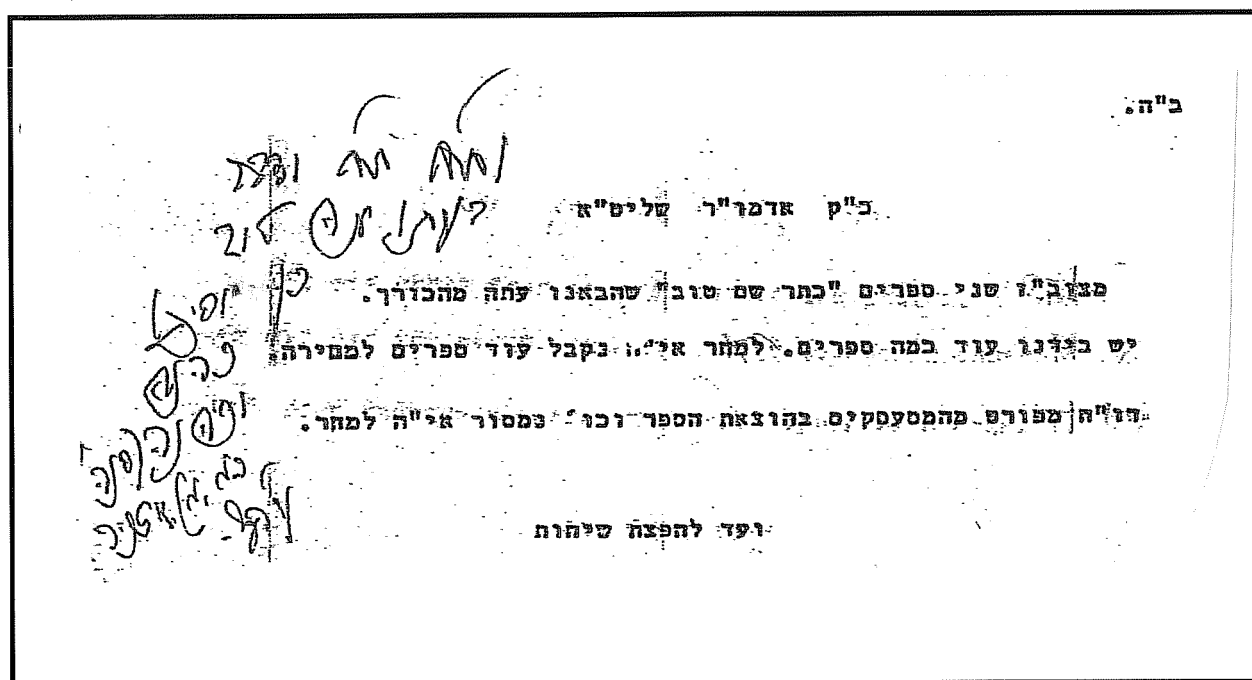
כדאי לציין כשהבאנו את העבודה לבית הדפוס שולזינגער הם בקשו הבטחה שיקבלו את התשלום עבור העבודה תיכף ומיד ושלא יצטרכו לטרוח ולסוע לברוקלין לבקש את הכסף מהמל"ח, כנהוג בימים ההם. כמובן שהבטחתי לו.

כשהגשתי את חשבון ההוצאות להרב חדקוב קבלתי מנה אחת אפיים, הוא כלל לא רצה להביא בחשבון את הדחיפות שהייתה בעבודה, את השעות הנוספות ואת משמרות הלילה שעבורם הי' עלינו לשלם כפליים כפליים היתכן? סכום כזה לא עלה על דעתו כלל. הוא רצה שאלך ואדבר עם מנהלי בית הדפוס "האחים שולזינגער" שמחיר כזה הוא "אינו בגדר אנושי כלל". כמובן שלא הלכתי. הרי הבטחתי להם את הכסף תיכף ומיד בלי שום טענות ומענות.

הייתי צעיר, כחצי שנה אחרי נישואי, עוד לא הי' לי נסיון בעבודה עם הרב חזקוני. הייתי צריך לשלם עבור ההדפסה כדי לשמור על מוצא שפתי, אבל לא הייתה לי החוצפה ללכת להתווכח עם המזכיר האישי של הרבי. לא הייתה לי ברירה. לקחתי את כל החשבונות והכנסתי אותם לכ"ק אדמו"ר מה"מ.

ביום חמישי בבקר הגיע מר שמואל שולזינגער ל770, הוא הסביר לי שקיבל על עצמו את הדפסת הספר לא כדי להרויח כסף, כי מבחינה מסחרית ה"עסק" לא הי' כדאי כלל אלא קיבל על עצמו למען הרבי, הוא ידע שהרבי ידע להעריך ולייקר עבודה מדוייקת כזו שנעשתה עם כל הלב ובזריזות המירבית הוא זכר את הרבי שעמו עבד מאז בואו לארצה"ב והוסיף שהוא הגיע ל770 כיד ליראות במו עיניו את שביעות רצונו של הרבי וכלשונו "צו קריגן א דאנק און אנערקענונג פון רבי'ן, דורך א קוק, מוז מען קומען פערזענדליך, אין פאסט קגריגט מען עס ניט" (לקבל תודה והוקרה מהרבי ע"י מבט חייבים לבוא באופן אישי כי א"א לקבל זאת דרך הדואר). בעת שהרבי נכנס לקריאת התורה פגש הרבי במר שמואל שולזינגער ואמר לו "מיט א גרויסן שמייכל" שלום ויישר כח עבור הספרים. תיכף אחרי קריאת התורה קבלתי את כל ההמחאות עבור כל הוצאות ההדפסה.

ספור דברי השתלשלות הענינים בודאי יעזור לקורא להבין את מענות הרבי המצו"ב.

ות"ת ת"ת ודבר
בעתו מה טוב
כן יוסיפו
כהנה
וכהנה (סנה)
כא, א. אזכיר
עה"צ.

ב"ה. בענין מה שנחבאר בהשיחה בענין מה שנאמר ד' פעמים (בפרטח שלח טו, יג ואילך) בנוגע לגר -

בפירש"י בא יב, מט: "חורה אחת וגו' - להשווח גר לאזרח אף לשאר מצוות שבחורה". ולכאורה, קאי על כל המצוות. ולפ"ז, למה צריך לומר זה

גם בפרשחנו? *בפירש"י כי גר - אפ"י זה*

ועד"ז צריך ביאור לכאורה גם בכל מקום שנאמר שהמצוה היא גם בגר. וכמו: אחרי יז, ח. י. יג. קדושים כ, ב. כב, יח. בהעלותך ט, יד. וגם בפרשחנו גופא

(שלח) טו, כט.

כ"ז מ"ו. דו"ס. פ"א ארבעה
כ"ז (וכאובג"ל קהלת) וצ"ל
ד"ן רש"י י"פ אה"ל: קא"ש

בפשטות כי שם - לפני מ"ת
כ"ז איהו דומה כלל לנדו"ד כו"כ פסוקים זע"ז (וכמודגש בההתועדות ובפרט ע"פ
דיוק רש"י תיבף לאח"ז: בראשית מראשית.

ב"ה.

מצורף בזה המאמר ד"ה הוא אהרן ומשה דש"פ וארא.

בע"פ ²⁵⁰ - :: הענין דהקדמת אב לאם בכיבוד ולהיפך במורא, שהובא פרש"י

שזהו ענין של שינוי הטבע ונחבאר בארובה שזהו ענין החסידות, והובא גם

פירוש הבשע"ט בשם הרס"ג וכו' - אולי הכוונה בזה הייתה לא רק (כפי שגרסם)

בחור דוגמא צדדיה לענין משה ואהרן (דאף ששניהם שקולים. מ"מ זה שא" הוקדם

יש לו טעם), אלא שזהו ביאור שני בטעם הקדמת משה לאהרן פפפ בדכבוד לפרעה

(שהוא "כעיקר" "היפך הטבע", שהרי אהרן דיבר למשה), והקדמת פספ-פפפפ אהרן

למשה ביצי"מ (אף שעיקר יצי"מ הי' ע"י משה). לא מצאנו ו'א' ו'ה' נ"ה ^{אמ"ש זצ"ל}

אמ"ש זצ"ל

אמ"ש זצ"ל - ולא נמצא אפילו שאפ"ל כנ"ל - מונח דבנדר"ד אין לזה מקום

ואולי י"ל א' הביאורים] בזה - היפך הטבע כו' הוא לחמוד. וכו'.
ד"א חד פעמי ודל' הוא משה ג' מתחלת ועד סופו

מקדמא כפשוטו - ולא נמצא אפילו שאפ"ל כנ"ל - מונח דבנדר"ד אין לזה מקום
ואולי י"ל א' הביאורים] בזה - היפך הטבע כו' הוא לחמוד. וכו'.

f

דברי

עוד קושיא חזקא

ועל פשוטה

פ"פ כ"פ ז"ל ז"ל
 עוסק ב"ן וילת זמנין, ודוקא בזה,
 ועצובת כאן דלעז אהבה (כ"ל שאין ו
 ק"ר) אין אהבה זו!
 אינן קההצעה שזה כל ג"פ ב"ן ודוקא בזה,
 (ס"ג א"ל) וז"ל - כאלו שצ"ל ויראת מאלוקין - נאמר כן, ואלה
 שאין צ"ל - לא.

בפרש"י

עוד קושיא חזקה
 וגם פשוטה

כ"פ בפרשה זו פרש"י שבדבר המסור ללב
 מוסיף כאן ויראת מאלוקין, ודוקא בזה,
 ושמודגש כמוך בנוגע לאהבה (רגש שמקורו
 בלב) אין אהרה זו!
 מתורץ בההודגשה שזהו כלל גדול דוקא, ובהכללים
 (סתם) שנכללו בו - כאלו שצ"ל ויראת מאלוקין - נאמר כן, ואלה
 שאין צ"ל - לא.

להתעדות

א הרהור פשוטה

אצן יומם אפרס קאמט אל. ביטום - ביטום
 בפרסום יומם (באצטען) היינצאלט הארבעט אז הארבעט
 קלאסע גוט - אצן ארבעטל פאפולר גוט.
 ארבעטל - ארבעטל און ארבעטל. און ארבעטל
 פאפולר און ארבעטל. און ארבעטל
 און ארבעטל. און ארבעטל. און ארבעטל.

ביי"ד שבט, תשל"ד אמר כ"ק אדמו"ר מה"מ שני מאמרים, א' ביים השבת קודש,
 ואח"כ בהתחזרות דמוצאי שבת קודש חזר כ"ק אדמו"ר מה"מ עוד הפעם המאמר - עם
 שינויים והוספות.

לאחר ההתחזרות כתב הרבי להחזיר את המצו"ב.
 נכון יותר לפרסם כמאמר א' ביטום - הנאמר
 כפרסום יותר (כמוצעי"ק), ההוספות כהצעי"ג או כשוליים.
 בהמוכר מבט' - לציין ולהתחיל בפנים דהם'.
 והשינויים - דודשים ביאר וכו'. ואין הוצי"ג - של. והשנומעים שיי
 בשם שאין ידוע להם - עפתי"ל - הביאר, כך וועט זיי ניט
 פעלן כשלא ידעו מהשינויים.

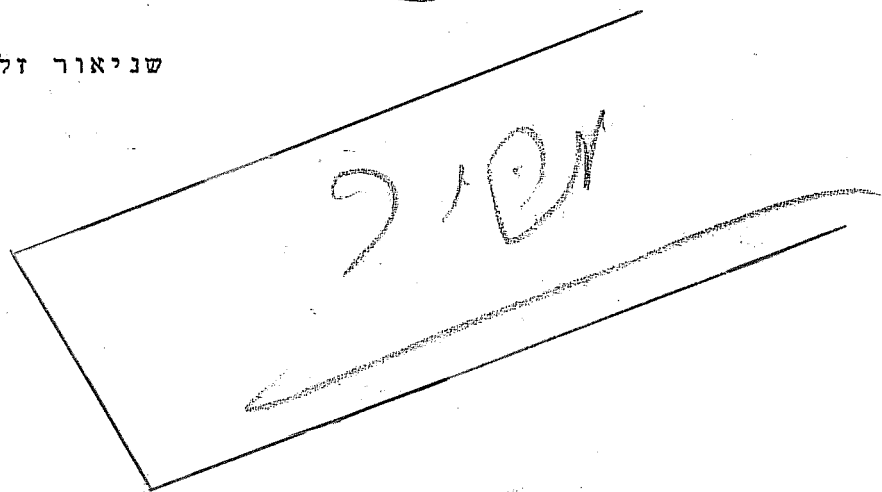
כ"ק אדמו"ר שליט"א

מצו"ב מאמר על פרשת וישב שנת אעת"ר, המאמר קבלתי אתמול (כ"ה טבת) מר' חיים שי' ליבערמאן, הוא העתיק את המאמר מגוף כתי"ק של אדמונ"ע. ר' חיים שי' סיפר לי השתלשלות המאמר. כשהי' ביחד עם כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע במארינבאד, הי' הולך ביחד עם כ"ק אדמו"ר למשך זמן לטיול (שפאציר) בגן. שם היו מקומות מיוחדים (עבור המטיילים) לשתי' וכדומה, ושם הי' הולך עם כ"ק אדמו"ר והיו קונים בקבוק מים לשתי' ושם הי' הרבי מכתיב (דקטירט) לו עבודה וכו'.

פעם אחת סיפר לו כ"ק אדמו"ר שבעת הייתו עם אביו אדמו"ר נ"ע בשנות עת"ר-אעת"ר ב"ויעסבאדען", הרופאים ציוו עליו שהוא צריך ללכת בכ"י ג' שעות באויר צח, והיו הולכים בכ"י בגן, והיו נכנסים גם במקום כעין זה שבו הם נמצאים, והיו קונים שתי' וכו', שם הי' גם מוכרים פאסט-קארטלעך, וכ"ק אדמונ"ע הי' קונה שם הפאסט-קארטלעך והי' כותב מאמרים, הרבה מאמרים כתב שם כ"ק אדמונ"ע ולא אמרם.

בחזרו הבייתה אז, לקח והעתיק כמה מאמרים, וביניהם המאמר המצו"ב. וע"ז אמר לו כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ שאביו אדמונ"ע לא אמרו אף פעם. כפי הנראה יש לו עוד מאמרים כאלו, והנני מקוה שאוכל לקבלם.

שניאור זלמן חאנין

אוסף
מאמרים
של
הגאון
המפורסם
הגאון
המפורסם
הגאון
המפורסם
הגאון
המפורסם

40) כי רק מצד סדר ההשתלשלות שבתורה ישנה הגבלה זו. שחלקי הפסוק רמז ודיוק שבתורה
היו בגילוי חלק הסוד"י והי' בהעלם. אבל מצד עצם סמות התורה, בחי' יחידה, אין חילוק בין חלק הסוד
שבה לשאר החלקים, וגם הסוד יכול להיות בגילוי.

41) מצד בחי' נר"ת האדם הוא במציאותו עדיין, אלא שערבד הוא את סודא ומכיון שהוא
במציאותו, הרי (א) כוחותו בעבודתו הוא בשביל הגילויים (שבכללות זהו"ע ההגה ע"פ דין, כמבואר בד"ה
פחה בשלום חז"ל סעיף טעו) כי גם בבחי' ח"י ישנו איות מבוקש נר"ת וזאת התרומה עת"ר. קונ"ט העבודה
פ"ה). (ב) לא נשתנה סבע מדותיה, ורק שמנצל את מדותיו לאהבת ה' משא"כ מצד בחי' יחידה, מתבטל
הוא ממציאותו לבמרי, ולכן (א) אין שום מבוקש בעבודתו — ההגהה דלפנים משורת הדין, (ב) נשתנה
גם טבע מדותיו (מגבורה לחסד ומחסד לגבורה וכו').

42) כי ההתעלפות היא רק בנוגע לגילויים ולא בעצם הנשמה, בחי' יחידה, שלכן אפשר להעיר.

43) ראה ד"ה וידבר תרצ"ט שם, שפנימיות התורה שילמד משית הוא מצד בחי' היחידה שבו, ולהעיר
מה שאחי' שלוני — רבו של הפעש"ט, מייסד תורת החסידות [פנימיות התורה, מעין פנימיות התורה
שתנגלה לעתיד] — קרא בשם "בעל חי' יחידה" (סה"ש היש"ת ע' 159), וכן ראשי אלפי ישראל שבכל
דור — הגשאים שגילו תורת החסידות, הם בחי' יחידה הכללית של כלל ישראל (ד"ה פדה בשלום (כשק"ת
לארמיהאמ"צ) פ"ב).

44) שבתורת החסידות גופא, בזה שהביא את החסידות להבנה והשגה רחב"ה, גילה את עצם פנימיות
התורה (ד"ה פדה בשלום תרפ"ה, בשם אדמו"ר (מהרש"ב) ג"ע, רט פמלו עטר"ת, וראה גם לקו"ש ח"ד
ע' 1138).

45) סה"ש תשי"ה ע' 127, האילך, וראה לקו"ת שה"ש (ג) א) בפירושו ענין נשמות חדשות, ושי"ב.

46) ולהעיר בזה אשר חג הגאולה יט כסלו נשאו חי' עיקר ענין החלשות החסידות לשכל (תול"ש
ע' 114, וראה לקו"ד ח"א כב, א האילך), שיע"ל החלשות זו מתבטא העצם דפנימיות התורה כבערה 44
הוא "ראש השנה לחסידות", שענינו של ר"ה הוא בחינה כללית, ובו נמשך "עומק ופנימיות כו' מבחי'
פנימיות ועצמות אוא"ם ביה" (אמה"ק של אדמו"ר (מהרש"ב) ג"ע לייט כסלו תרס"ב, גופסה — פאקסימיליא
— כמבוא לקונטרס ומעין ע' 17).

47) דברט לאחרי גאולת י"ט כסלו ("לאחרי פטרבורג") וכידוע פתגם כ"ק אדמו"ר (מהרש"ב) ג"ע
ב"ה 1, "מה הו"ת הזה כשמתשין אותו הוא מוציא את שמו כו' כן ע"י הקטרוגים שהיו בסטרבורג נתגלה
הפנימיות דוקא כו' " (תורת שלום ע' 26).

48) אמ"ב שער הק"ש פ"ד האילך, ועיי"ש הפרש בין י"ן (ריון) לשמן (ריון דריון), שהיו ע"י
עיכובו בהעלם בענינים הולך ומתגבר, בכחו, משא"כ השמן, עיכובו בזית אין מוסף כחו כלל, והיו ש"ן
הוא בחי' העלם — י"ן בגימטריא "סוד" (ולכן מיתוסף כחו ע"י עיכובו בהעלם), משא"כ שמן הוא למעלה
מזר ענין העלם וגילוי (שלכן העיכוב בהעלם אינו מוסף כחו), וזוהו מרפן, שגם תורת החסידות שנמשלה
לשמן, היא למעלה מגור העלם וגילוי (ולכן, ביכולתה לעשות מהעלם — גילוי, כו"ל הערה 40).

תשם עניניה של תורת החסידות

של כל דבר, אלא שהיא בחי' "עצמי", ולהיותו עצמי נמצא הוא בכל דבר, כי העצמי
נמצא בכל.

המצו"ב הם עלי ההגהה של הקונטרס "ענינה של תורת החסידות" הנדפס בסוף ספר הערכים
חלק א.

ופה אפשר לראות - לדוגמא עכ"פ - איך הרבי דייק בכל נקודה ובכל ביטוי וכו'

כבר

שאלתי הפי'

השייך דלפניו

(שהמוזכר בשם)

אדנ"ע אחר זה

כפ"ע או ואז צ"ל

בי"ט, או שזהו ענין

כפ"ע

וכו' וא"כ

לציין

? נדפס,

לא נדפס

Handwritten notes in the left margin, including the word "ענין" and other illegible scribbles.

Handwritten note in the top right corner, possibly "ופי'".

רצו"ב שהי ידיעות, שהכין הר"ט, בלוי והחקר ר" חנוך שז"ל.
המציא מחברתים העברתי כבר לרדיו לאחר השיחה, ומשום מה לה הכניסו זאת.
וחבוקר העברתי עוד הפעם לרדיו.
בעוד מספר שעות הנני רוצה להעביר זאת באופן מילולי כפי הרצו"ב.
שלום דובנר בן מעטיא

כ"ק ארכו"ר שליט"א (המכתב) (כ"ק ארכו"ר שליט"א)
רצו"ב שהי ידיעות, שהכין הר"ט, בלוי והחקר ר" חנוך שז"ל.
המציא מחברתים העברתי כבר לרדיו לאחר השיחה, ומשום מה לה הכניסו זאת.
וחבוקר העברתי עוד הפעם לרדיו.
בעוד מספר שעות הנני רוצה להעביר זאת באופן מילולי כפי הרצו"ב.
שלום דובנר בן מעטיא

הודעה לעתונות

הרכיז מליובאוויטש הקים לביונות של "צבאות השם" להגנה
על שלמות התורה, שלמות העם ושלמות הארץ

"צבאות השם" - זה שם של אלביונות שיסד הרבי מליובאוויטש, יבוי מנחם
סנדל שניאורסון שליט"א, בכנס ענק של ילדים שהתקיים בחצרו, לתורה חמלה
נצדקה, שבו שמעו ממיר דברי תורה והוקראו בפניהם מכתב המופנה אל כל ילדי
ישראל שעד גיל בר-מצוה או בה-מצוה.
הכנס, שבו השתתפו אלפי ילדים, היה חלק משרשרת ההתקלונות המתקיימות
בחצר הרבי, כזכר רוחני למעמד "הקהל" שהתקיים בשעתו בבית-המקדש אחת לשבע
שנים, כשנה שלאחר שנת השמיטה כמו השנה הנוכחית, לשמיעת דברי תורה ~~התורה~~
לפי הצעה הרבי יהיה על הילדים המצטרפים לקבוצות בשם "צבאות השם" לקיים
בצוותא שורה של פעולות רוחניות מסוימות, שהכליהן להגן על שלמות התורה, של
שלמות העם ושלמות ארץ הקודש, ועל ידי כך להביא את הגאולה השלמה. בין אש
הפעולות - לימוד תורה במשותף סמעים לפעם. ה"חיילים" יקיימו רישום של ילדים
אחרים ששוכנעו על ידם להצטרף אף הם לצבאות השם, וזאת על ידי הסברה בדברים
לבניים ~~על ידי~~ החנהבות הולמת כדוגמת מיה. רשימות אלה יומצאו למפקדים
עד חנוכה, ואז יחיימו מיסדרים של חלוקת צל"ם לכל אלה שהרבו בהכנה עוד
ילדים, כמצוות אהבת ישראל.

אמת וצדק ושלום

פשוט שכוונת השידורים (והפרסום בכלל) היא: 1) שיפור ותיקון
דהנ"ל, 2) שזהו דורש זהירות שלא להכניס הצד שכנגד לנצחנות
מלחמה וכיו"ב, 3) לא לעורר התנגדות לחוגים המסכימים לתיקון זה
אבל מחולקים עם כו' בענין אחר, ע"י שיצרפו ג"ז לדרישת התיקון
מוכן ג"כ שהכתיבה צ"ל
באופן שיהי' סיכוי שידפיסוהו. וק"ל.

כ"ק אדמו"ר שליט"א.

במוש"ק הבעל"ט עלינו להתחיל בע"ה החלק שלישי, שגרה החשובה, והנני מצ"ב ההעמקה על החחלה הפרק אשר בערך ד' עמודים מזה שייכים להשיעור דמוש"ק הבעל"ט. מזה שכ"ק אדמוה"ז אין מביא הענין המוזכר להלן בהברייתא, מזה הי' נראה לכפלה אשר הכוונה דהשלשה המה על עשה, על לא תעשה, ועל כריתות וכו', אבל אז הלא אין מובן לכאור' הלשון עם כל אחד, כי על עשה הלא כל הכפרה היא החשובה לבד, אלא אם אמ' כן נאמר אשר הכוונה דהשלשה הוא גם עם הענין המוזכר להלן בהברייתא (כמובא בכמה) ומה שאין מביא זה מפני שאין נוגע לביאור הענינים שרובה לבאר.

(ב' מובא בשיחות ק' כ"ק אדמו"ר נ"ע זי"ע (אינני זוכר כרגע המקום, אבל כדומני שהוא בהשיחות"ק דשנת תש"ה) אשר הד' חלקים שבחניא המה כנגד הד' חלקי שולחן ערוך, ובשעה שהשייכות דחלק ראשון לאור חיים עוד אפשר להבין לכאור' ובמדה ידועה גם השייכות דחלק ב' לזורה דעה, אבל השייכות דחלק השלישי אגרת החשובה לאבן העזר לכאור' אין מובן כלל).

כ"ק אדמו"ר נ"ע זי"ע (אינני זוכר כרגע המקום, אבל כדומני שהוא בהשיחות"ק דשנת תש"ה) אשר הד' חלקים שבחניא המה כנגד הד' חלקי שולחן ערוך, ובשעה שהשייכות דחלק ראשון לאור חיים עוד אפשר להבין לכאור' ובמדה ידועה גם השייכות דחלק ב' לזורה דעה, אבל השייכות דחלק השלישי אגרת החשובה לאבן העזר לכאור' אין מובן כלל.

הנה באר (צ"ל) ומה שאין מביא זה מפני שאין נוגע לביאור הענינים שרובה לבאר.

הנה באר (צ"ל) ומה שאין מביא זה מפני שאין נוגע לביאור הענינים שרובה לבאר.

הנה באר (צ"ל) ומה שאין מביא זה מפני שאין נוגע לביאור הענינים שרובה לבאר.

הנה באר (צ"ל) ומה שאין מביא זה מפני שאין נוגע לביאור הענינים שרובה לבאר.

אגרת התשובה פרק א' . א. *אגרת התשובה*

פרק א' . חניא בסוף יומא , מיר האבען געלערנט און סוף מסכת יומא , שלשה חלוקי כמרה הם , דריי פארטיילונגען פון כמרה זיינען זיי , [אין דעם אופן ווי אזוי עס ווערט פארגעבען א זינד וואס א מענטש האט געטהאן , איז פארהאן דריי פארשידענע וועגען , וואס אויב ער האט געטהאן אזא סארט עבירה דאן איז דער אופן פון כמרה אזא אופן און אויב אן אנדערע סארט עבירה איז דער אופן פון כמרה אן אנדערער א.א.וו.]

והטובה עם כל אחד . און תשובה איז מיט יעדער איינעם , [^{אין} ~~מפני~~ יעדער אופן פון כמרה פאדערט זיך דער ענין פון תשובה] עבר על מצות עשה ושב , אויב ער האט עובר געווען אויף א מצות עשה [ער האט נישט געטהאן א מצות עשה וואס ער איז געווען מחויב צו טהאן-] און ער האט ^{תשובה} געטהאן , אינו זד משם עד שמוטלין לו , רירט ער זיך נישט אוועק פון דארט ביז מ'איז מוחל , [דאס מיינט אז מען איז איהם ~~זיין~~ אויף אן ארט מוחל ~~אן קענען ווייטערע~~] עבר על מצות ל"ה ושב , אויב ער האט עובר געווען אויף א מצות לא תעשה [~~מפני~~ ער האט געטהאן א זאך וואס די תורה זאגט אן נישט צו טהאן] און ער האט תשובה געטהאן , תשובה חולה ויוהכ"פ מכפר , איז די תשובה מאכט עס הענגען און יום כפור איז מכפר , [די תשובה אליין איז נישט גענוגענד אויף די פארבענונג פון די עבירה , נאר די תשובה ווירקט אז מ'זאל איהם נישט באשטראפען - ביז די צייט פון די כ מרה וואס האט איז יום הכפור , וואס דאן ווערט איהם פארגעבען אויף די עבירה .

(פי' , דאס מיינט , דאע"ג דלענין קיום מ"ע גדולה שדווחה את ל"ה , וואס כאטש אמילו אנטקעגען מקיים זיין - איז א מצות עשה גרעסער וואס זי שטומט אפ א לא תעשה , [אז ווען עס טרעמען זיך צוזאמען אין א קעבענבעזעצטען אופן אן עשה מיט א לא תעשה תעשה , אז דורך דעם וואס ער וועט עובר זיין אויף די לא תעשה דורך דעם וועט ער מקיים זיין די מצות עשה , שטומט די עשה אפ די לא תעשה , און ער מעג טהאן די זאך בכדי מקיים צו זיין די מצות עשה , מיינט דאך דאס אז מקיים זיין א מצות עשה איז גרעסער ווי מקיים זיין א לא תעשה- דורך נישט עובר זיין אויף איר- , ? און דא זאגען מיר אז אויף עובר זיין אויף א מצות עשה איז תשובה אליין גענוג פאר די כמרה , און אויף עובר זיין אויף א לא תעשה איז תשובה אליין נישט גענוג נאר מוז אנקומען צו יום הכפור - פאר די כמרה ? , גייט ער דאס פארענטפערען , און פון דעם חירוץ וועט אונז דערווייל ארויסקומען די פנימיות פון די ענינים וואס עס טוט זיך אויף דורך דעם קיום פון א מצות עשה און דעם פגם וואס ווערט דורך עובר זיין ח"ו אויף א לא תעשה , וואס לויט די פנימיות פון די ענינים שטעלט זיך אויס דער ~~פסק~~ פסק הלכה בנוגע דעם קיום פון

(לקומי אמרים חלק שלישי הנקרא בשם אגרת התשובה . פרק א' .

מצוה עשה ווי זי דארף אמשטופען א לא תעשה , און דער אופן הכפרה וואס מאדערט זיך אויף עובר זיין א לא תעשה , און דער חוכן פון דעם תירוץ בקיצור איז : אין מקיים זיין א מצוה עשה-איז אויסער וואס ער איז מקיים דעם ציווי פון דעם אויבערשטען צו טהאן די זאך , אויסער דעם טוט זיך דא אפ אז עס ווערט דורך דעם נמשך אן אור און שפע אין די עולמות עליונים , ווייל יעדער מצוה איז ווי אן אבר וואס איז א כלי און איס ממשיך חיות פון נפש , אזוי איז יעדער מצוה-עשה א כלי און איז ממשיך שפע חיות פון אור אין סוף ברוך הוא , און אזוי ווי אין אן אבר איז זיך מתלבש דער חיות פון דעם נפש , אזוי ווערט דער חיות וואס ווערט נמשך דורך דעם קיום פון א מצוה עשה -נחלבש אין די עולמות , דאס מיינט עס ווערט נמשך אין א פנימיות אין די עולמות , דאקעגען ביי א לא תעשה , איז כאטש בשעת ער איז מקיים די לא תעשה-דורך נישט עובר זיין אויף איר -

וואס אין דעם ענין פון מקיים זיין דעם ציווי פון דעם אויבערשטען איז ער דא אויך מקיים דעם ציווי וואס האט אנגעזאגט עס נישט צו טהאן , און ווי חז"ל זאגען ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כאלו עשה מצוה , ער האט זיך אנגעהאלטען פון אפ עבירה גיט מען איהם שכר/ כאלו ווי ער וואלט טהאן א מצוה , און אזוי ווי דאס איז נישט דורך קיין פעולה און עשי' ווי אין א מצוה עשה , נאר דורך שלילה -דורך נישט טהאן-איז ער מקיים דעם ציווי השם, איז אויך דער אור וואס ווערט נמשך דורך דעם, נישט אין אן אופן ווי

אן אבר איז ממשיך חיות און איז א כלי צו דעם חיות , נאר אין אן אופן וואס דעך אור איז אן אור מקיף וואס איז שייך נישט מחלבש אין די עולמות , ווי דאס ווערט אנגערופען אין חסידות בארץ לא זרועה , דער לא איז דארט זרוע , און אזוי ווי דער עיקר ענין פון קיום המצוה איז דאך ממשיך צו זיין אור אין סוף אין עולמות , איז ווען עס טרעפט זיך צוזאמען א מצוה עשה און א מצוה לא תעשה וואס בשעת ער וועט מקיים זיין דעם ציווי השם דורך דעם טהאן די זאך וועט ער דערווייל נישט מקיים זיין דעם ציווי פון די לא תעשה -איז דער ענין וואס דורך די מצוה עשה ווערט נמשך אור און שפע אין די עולמות(העליונים) דאס וועגט איבער אז דער מסך הלכה זאל זיין צו זאל טהאן און מקיים זיין די מצוה עשה און די עשה איז דוחה די לא תעשה .

לפי זה וואלט דאך באמת געדארפט אויסקומען אז אויך בנוגע דעם עובר זיין וואס אויף ער האט עובר געווען אויף א מצוה עשה , האט ער דאך מארפעלט ממשיך צו זיין דעם אור און די שפע אין די עולמות -דאל די כפרה אויף דעם עפפן זיך מאדערען א גרעסערע ווי אויף דעם עובר זיין אויף א לא תעשה , און ווי די גמרא זאגט אין יומא ווי מריהער

ווייל דער אור וואס ווערט נמשך דורך דעם ציווי פון דעם אויבערשטען איז ער דא אויך מקיים דעם ציווי וואס האט אנגעזאגט עס נישט צו טהאן , און ווי חז"ל זאגען ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כאלו עשה מצוה , ער האט זיך אנגעהאלטען פון אפ עבירה גיט מען איהם שכר/ כאלו ווי ער וואלט טהאן א מצוה , און אזוי ווי דאס איז נישט דורך קיין פעולה און עשי' ווי אין א מצוה עשה , נאר דורך שלילה -דורך נישט טהאן-איז ער מקיים דעם ציווי השם, איז אויך דער אור וואס ווערט נמשך דורך דעם, נישט אין אן אופן ווי

ווייל דער אור וואס ווערט נמשך דורך דעם ציווי פון דעם אויבערשטען איז ער דא אויך מקיים דעם ציווי וואס האט אנגעזאגט עס נישט צו טהאן , און ווי חז"ל זאגען ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כאלו עשה מצוה , ער האט זיך אנגעהאלטען פון אפ עבירה גיט מען איהם שכר/ כאלו ווי ער וואלט טהאן א מצוה , און אזוי ווי דאס איז נישט דורך קיין פעולה און עשי' ווי אין א מצוה עשה , נאר דורך שלילה -דורך נישט טהאן-איז ער מקיים דעם ציווי השם, איז אויך דער אור וואס ווערט נמשך דורך דעם, נישט אין אן אופן ווי

אגרת החשונה, פרק א' י"א

כפ"ד די תעניתיים, וגם כד' לזרז ולמטר גמר כפרה נפשו, און אויך בכדי צו פארשנעלרן און צוארטיילען די פארענדגונג פון די כפרה פון זיין נפש, [וואס צו דעם קען צוהעלפן דער ענין פון תעניתיים] וגמל אולי איינז שב אל ה' בכל לבו ונפשו מאהבה כ"א מיראה, און אויך טאמער איז זיין חשונה צום אויבערשטען נישט מיט זיין גאנצען הארץ פער אהבה צום אוימעקשטען נאר בלויז פאר יראה-מא דעם אויבערשטען-סטער חשונה, וואס דאן איז דאך נישט דער כמים פופנים אז מלמלעך זאל מען פארענדגונג זיין כפרה דורך יסורים, דערפאר נעמט ער אויף זיך אליין דעם ענין פון יסורים-איז דעם ענין פון די תעניתיים. [אבער בעצם איז דער ענין פון יסורים וואס זיי זיינען גומל די כפרה-ביי חייבי כריהות ומימות ביה דיין נישט געמיינט די יסורים פון תעניתיים נאר יסורים וואס מ'שיקט אויף דעם מענטש ר"ל מלמלעה בכדי צו אמעלעך פארענדגונג זיין כפרה.]

וזהו כוונתו כי אמת-אמתנות ושלמים הן (אמת) כהן אמן מאה וכו' (ענין-אמת) הן הארציות
איש ואיש-אמת כפי כל אדם ויש אמת-אמתנות
אמת ואמת אמת מעט כפי כל אדם - אמת אמת
האמתות כן אמת דבר אמת מה כפי כל אדם
ואין מה שיש עמו כפי כל אדם (אמת) מה כפי כל אדם
כפי אמתנות האמתות

וזהו כוונתו האמתיות-אמתות

הוא ר"ל ר"ל ר"ל ר"ל
הוא ר"ל ר"ל ר"ל ר"ל
הוא ר"ל ר"ל ר"ל ר"ל
הוא ר"ל ר"ל ר"ל ר"ל

במכתב
החתימה
שמיא מקרי"ס , הנה מאתר שקמיניס כומרים באותות ומופתי החורה ההיא מקרי"ס

להשיב להם , לכאן , היא רק באופן שגם הם מודים שנדבר כזה צריך להיות באופן כזה ,
(או שנאמר שהם כופרים רק בהאזנה ומופתי שבוה ולא בעצם העובדה שהי' הענין דק"ס)
ולכאן להשיב להם עלה הי' יותר מתאים להביא הראי' המובא בדא"ה מזריקה אבן למע'
שהוא ענין מוחשי , ובפרט לפי המכואר בהחזקת ה"ה שישאשר גם בעלייה האבן למע'
בעת עלייתו איך בהאבן כלל השפע דמנוחה וכו' ואז הלא הוא כמו שמדלגש כאז בקרי"ס
שנצבו כמו נד וכחומה (ולא רק ששא ירדו במורד וכו') , ואם לומר שיש לחלק בין מעשה
אנוש דזריקה האבן לפעולה ה' שהוליד ה' את היס וכן' וככל זה אם הי' נפסק הרוח וכו'
מיד הינו חוזרים ונגרשים וכו' , הנה באם יש מקום לחלק בזה אף בענין של חידוש יש
מיש , מדוע היא בלי ספק שהינו חוזרים וכו' הלא יש מקום (לדידם) לומר באופן אחר ,
וממכואר אצטעם בהמשך מים רבים כוונת הראי' היא להסביר אשר אף לפי ^{החזקת} שפדמין
וכו' הנה בענין של חידוש אפילו יש מיש צריך להיות כה המחדש תמיד וכו' .

אין זה מבורן אליהם - שהרי אומרים להר"ם - כ"א זהו מעין מאמר המוסגר ,
המכואר אליבא דאמת - איך שזהו פלא גדול וכו'
וכן בזה מסולקת קושיא עצומה לכאורה ודוקא אצל המאמרים דאין לדמות מעשה
ה' עושה שר"א [שמים וארץ] למעשה כו' ולכן מעשיו עצמאיים לגמרי לאדרי שבראם - אלא
שקר"ס שהוליד ה' מוכיחה שאינו

מכתב כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ אודות אדמו"ר הרה"ח הרב ר' חייקל האנין ע"ה

כעין סקירה היסטורית

השנה הייתה שנת תש"ו, מיד אחרי מלחמת העולם השני. פליטים רבים מארצות מזרח אירופה ובעיקר מפולני הסתובבו ברחבי רוסיה. בריה"מ השתמשה בכל משאבי לצורך המלחמה אך לאזרחי לא הותרה מה לאכול. המעצמה הגדולה לא רצתה בהם, בפליטים, ולכן נתנה צו, שהיא מאפשרת לנתינים פולניים עם בני משפחותיהם לחזור לארצם. אחרי שנים של פחדים ותלאות מרובות כש"מחוץ אכלה חרב ומבית רעב". אחרי, שאנ"ש נרדפו, נאסרו ונהרגו בגלל יהדותם והחסידיים היו מיואשים כי לא ראו שום עתיד ליהדות וליהודים ברוסיה הסובייטית. פתאום נראה הי' לראשונה, שנפתח פתח צר להדחק דרכו, נראה הי' שאפשר, אולי, לזייף ניירות פולניים ולצאת בעזרתם אל מחוץ למסך הברזל.

נאספו אז כל גדולי החסידיים, המשפיעים, הרבנים, ראשי ישיבות ועסקנים כדי להחליט החלטה ברורה לגבי המדיניות של חסידי חב"ד, האם לנסוע ולקחת את כל הסיכונים הכרוכים בבריחה זו, או "שב" תחת ממשלת סטאלין, ימ"ש, "ואל תיסע" עדיף. אולי יעזור השי"ת ובמשך הזמן תמצא איזו דרך אחרת, בטוחה יותר, שאיננה כרוכה בסכנת נפשות כזו.

כדאי לציין שעידוד או עצה מכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ לא יכלו לקבל, כי הרבי הי' כבר בארה"ב, וליצור קשר אתו כדי לשאול בעצתו, הייתה סכנה גדולה יותר מהסכנה לצאת מהמדינה באופן לא ליגלי. כיוון שכך, הוחלט להושיב בי"ד של כ"ג רבנים וגדולי החסידיים, שידונו בנושא זה ויתנו הוראה ברורה לאנ"ש מה לעשות.

כ"ג חברי הבי"ד ישבו ודנו במשך כמה ימים, שמעו דעת מומחים, דעתם של אלו מאחבני" העוסקים בהברחות ושמעו עדויות מקרוביהם של אלו, שעברו כבר את גבולות בריה"מ. שקלו את הסיכויים להשתחרר מכבלי הקומוניזם כנגד הסיכונים הכרוכים בכך, ולאחר דין ודברים פסקו, שהסכנה נראית גדולה מדי. לשומרי הגבולות יהי קל מאד להבחין, שאנ"ש הם נתינים רוסיים, דוברי השפה הרוסית, ולא פולנים, כפי שכתוב בניירות. אם יתפסו ח"ו אחת דתם להיהרג ר"ל. ולכן, אמרו הבי"ד, הם לא יכולים לקחת אחריות כל כך גדולה על עצמם להוציא הוראה כללית לקחת את הסיכון ולברוח.

היו מבין הרבנים וכמה עסקנים, שאומנם בטלו דעתם לגבי הרוב באופן רשמי, אבל הביעו דעתם הפרטית ברבים, שלקחת אחריות ולתת הוראה כללית לנסוע אינם יכולים, אבל הם עצמם, יש להם הרשות לעשות, באופן פרטי, מה שבדעתם, ושיהי' מה שיהי', הם נוסעים בדרך זו. ביניהם הי' הרה"ג הרה"ח הרב ר' אברהם אלי' פלאטקין, שאמר לכולם שהוא נוסע כאיש פרטי, וכן עשה בפועל. ואבי מורי החליט גם הוא לנסוע.

אדמו"ר סיפר לי, למה החליט לנסוע למרות החלטת הבי"ד.

לאבי היו קשרים טובים עם ראש הנ.ק.וו.ד. של מחוז אוזבעקיסטאן, והוא הי' מעדכן אותו מהנעשה ומזהיר אותו מפני גזרות חדשות או מאסרים, שעומדים להתרחש. ראש הנ.ק.וו.ד. אמר לאבי, שעתה כשהמלחמה נגמרה, הדאגה שעומדת בראש מעיניו של סטאלין ימ"ש היא, לא לשקם את המדינה אלא להפטר מהיהודים; מיהודים שומרי תורה ומצוות בכלל ומחסידי ליובאוויטש בפרט.

ראש הנג.ק.וו.ד. סיפר לאבי, שהייתה הוראה לאסור את כל העסקנים היהודים, המשפיעים, הרבנים וראשי הישיבות, לירות בהם או לשלחם לארץ גזרה. אבל מכיוון, שהדבר צריך להיעשות באופן חשאי, כי "מה יאמרו הבריות"- המדינות הדמוקרטיות, לכן אינו יודע כמה זמן זה יקח, אבל במוקדם או במאוחר, כל חסיד חב"ד ייאסר, הוא אמר שאבי נמצא כבר מזמן על הכוונת, כי הם יודעים שהוא חסיד חב"ד ועסקן גדול, הם יודעים אודות פעולותיו ואודות הכסף הרב שהוא נותן עבור החזקת תו"ת,

עוד, טען אבי, בינו לבין עצמו, מה יהי בגורלן הרוחני של בנותיו תחיינה, עד אז עלה בידי אמי מורתי ע"ה לשמור עליהם, ולא לשלוח אותם לבית הספר הקומוניסטי, אלא ע"י שוחד הצליחה לקחת עבורן מורה פרטית, אבל הפחד, שהיא תיתפס הי' גדול מאד באם מישהו ילשין עליהן. לשלוח לבית ספר קומוניסטי בודאי לא בא בחשבון, אז מה יהי עתידן?

אחרי שקלא וטריא החליט, שאין לו מה להפסיד, ועליו לקחת את הסיכון ולברוח כנתיין פולני. והי' אם יזכה, והשי"ת יהי' בעזרו והכול יעבור בשלום הנה מה טוב, ובאם ח"ו ייתפס, הרי גם ברוסיא אין לו סיכויים להישרד, כי בסופו של דבר יעלו על עקבותיו ויאסרוהו.

השאלה הייתה רק מתי לנסוע, וע"י מי?

כשאבי סיפר לאמי על החלטתו לברוח עם כל המשפחה, היא לא הבינה איך הוא מעיז לצאת, כביכול, נגד החלטת הרבנים, ובפרט שהרה"ח הרב ר' ניסן נעמאנאו גם דעתו היא נגד הבריחה אבל אבי הי' נחוש בדעתו לנסוע ויהי' מה.

כשהרנ"י שמע שאבי החליט לנסוע אמר לו: איך אתה מרשה לעצמך לנסוע? מי כמוני יודע שכל הוצאות תו"ת מכוסים על ירך, ועי"ז שתברח, הנה לא רק זה שאתה מעמיד את עצמך ואת ב"ב בסכנה, אלא אתה הרי מכניס בסכנה את כל תו"ת "און ווער וועט אויסהאלטן תו"ת?"

אבי סיפר לי שכעבור כמה ימים הוא נתן להרה"ח הרב ר' ניסן נעמאנאו סכום כסף גדול שיכול הי' להספיק להוצאות תו"ת למשך יותר משנה, בלשונו: "איך האב אים געגעבן אזא גרויסע סומא געלט, אז עס איז געווען גענוג געלט אויף אויסהאלטן תו"ת מער ווי א יאר."

בעת ניחום אבלים אחרי אאמו"ר ספר לי הרב החסיד ר' מרדכי הכהן ריבקיין, שיחי', שהוא הי' השליח למסור להרנ"י את הסכום שאאמו"ר שלח עבור הישיבה והוא יכול להעיד שהסכום הי' שווה זה לכ-2 מליון רובל.

* * *

הרה"ח הר"ר שלמה מטוסוב שיחי' סיפר לי הרבה פרטים על נסיעותיו של אבא לסמרקנד וכן על התעסקותו בעניני הכלל, ששיכים לאנ"ש ובעיקר ששיכים להחזקת תו"ת.

הוא סיפר לי כיצד התנהל ה"בנק" של תומכי תמימים בימים ההם:

הבתים בסאמארקאנד באותה תקופה היו בתי חימר והרצפה רצפת אדמה, ללא אריחים או כיסוי כלשהו.

הרה"ח הרב ר' שלמה מטוסוב שי', שהי' כאמור מזכיר הישיבה, הוא חקר, ברר ובדק ביסודיות עד שמצא 9 אנשים מאנ"ש, שאפשר לסמוך עליהם. שהרי הימים היו ימי אימה, הנג.ק.וו.ד. ימ"ש גייסו לתוכם רבים וטובים מאתנו, שנאלצו, ל"ע, לרגל ולהלשין כנגד חבריהם, קרובי משפחתם ואף נגד אחיהם, עצמם ובשרם. אחרי שמצא חסיד שהי' בטוח בנאמנותו, הי'.

ד ה

קטע אצט וועבונג פאר אונזער היינטיגער
אונזער בייגיקייט נעמט אים און און
נעמט אים און נעמט אים און

אונזער אונזער אונזער אונזער אונזער
אונזער אונזער אונזער אונזער אונזער
אונזער אונזער אונזער אונזער אונזער
אונזער אונזער אונזער אונזער אונזער
אונזער אונזער אונזער אונזער אונזער
אונזער אונזער אונזער אונזער אונזער

אונזער אונזער אונזער אונזער אונזער
אונזער אונזער אונזער אונזער אונזער
אונזער אונזער אונזער אונזער אונזער
אונזער אונזער אונזער אונזער אונזער
אונזער אונזער אונזער אונזער אונזער
אונזער אונזער אונזער אונזער אונזער

אונזער אונזער אונזער אונזער אונזער
אונזער אונזער אונזער אונזער אונזער
אונזער אונזער אונזער אונזער אונזער
אונזער אונזער אונזער אונזער אונזער
אונזער אונזער אונזער אונזער אונזער
אונזער אונזער אונזער אונזער אונזער

העתק מהמכתב

ב"ה

קטע מזכרונות שלי מאותם הימים שהי' אנ"ש דסמרקנד
נבוכים אם ליסע או לא. נשמע שר' בנימין גרדצקי נסע.

ולאחר שהי' אצלי במקום שלמדתי עם הבחורים [רק א.י. הלוי
לעוויטיץ] וסיפר לי שחותנו ר' יצחק לימא'ס מסר לו שעליו לבוא
לטאשקענט שמתכוון ליסע לחו"ל ולאחר שר' ניסן נעמענאוו אמר
לי בסוד שמחר הוא נוסע לטאשקענט בכדי לנסוע עם ר' חייקל
חאנין ללעמבערג והציע לי שלא אסע רק לישאר בפה ולנהל
הישיבה. יצא כמין בת-קול לאנ"ש חברה מ'דארף פארין.

וכשבוע לפני ר"ח מנ"א בא אלי ר' ישראל נח [בעליניצקי]
ואמר לי היות שר' חייקל חאנין לפני נסיעתו שלח לי סכום גדול
מאד על הישיבה ומעתה יש תח"י מליאן רובל, ע"כ רוצה אני
לחלקם למלמדים וראשי הישיבות וגם להבחורים שרוצים לנסוע,
ושמעתי אתה מתכוון לנסוע, קבל ממני חמישים אלף רובל
להוצאות הנסיעה, ובשבוע הראשונה של מנחם אב נסענו אני
וחותני ז"ל וגיסתי מאניע ובנה הושע'קע ללעמבערג דרך מוסקבה.

ולקחתי בעד החמישים אלף רובל אצל נחום לאבקאווסקי
חמש מאות רובל זהב (חמישים אלף גאלדענע צענערלעך) ונתתי
אותם לליב מאצקין ע"כ

זלמן שמעון דווארקין

3

70

מתאם איתו, שיגיע באישון הלילה אליו הביתה עם סכום כסף ובקש שיכין מקום מחבוא, "כספת" בלשוננו.

האברך הי' מכין בור ברצפה מתחת למיטה ומחכה בסבלנות ל"משלוח" שיגיע באישון לילה.

בחסות החשיכה הלך הרה"ח הר"ר ניסן נעמאנאו בראש, בדק אם הרחוב "נקי" מסכנות, ואם הוא נקי, רמז בידו להרר"ש שי' מטוסוב, שהלך בעקבותיו במרחק לא רב עם ה"אוצר", מוחבא היטב בתוך כדי חלב עשויים אלומיניום, אם הכול עבר בשלום הוחבאו כדים אלו ב"כספת" המאולתרת מתחת המטה של בעה"ב.

הרה"ח ר' שלמה שי' חשב, שמלבד האנשים האלו, בעה"ב, הרר"ש, והרר"נ נעמאנאו אף ילוד אישה לא ידע מכספים אילו, אבל הרר"נ אמר לו שישנו עוד מישהו שיודע אצל מי נמצאים הכדים של תומכי תמימים והוא הר"ר חייקל חאנין. הרר"ש שיחי' לא שאל מה ידוע לו להר"ר חייקל, למה הוא יודע, ומה שייכותו לתומכי תמימים. בתומכי תמימים לא הייתה בכלל שאלה של "מה, למה, מתי ומי" ובנוסף לזה הוא ידע שמה שידע פחות, יוטב לו.

פעם אחת הייתה אסיפה חשאית וגורלית בסאמארקאנד שהשתתפו בה גדולי העסקנים. הרר"ש שי' שהי' המזכיר של הישיבה גם הוא נוכח באסיפה כדי לרשום את הפרטי-כל, שם הייתה הפעם הראשונה שניפגש עם אבי ע"ה, אבל אפילו אז לא ידע בדיוק מה שייכותו לתומכי תמימים,

הרר"ש שיחי' מטוסוב הי' בין הראשונים שיצאו את רוסיה כאזרח פולני (כי היו לו מכבר ניירות מזויפים שהוא נתין פולני), לפני שנסע הורה לו הרה"ח הרר"נ נעמאנאו להוציא את הכדים ממקום מחבואם ולמסור את כל האוצר לרב החסיד, התמים, הרב ר' ישראל נח בעליניצקי שהי' איש מפורסם בנאמנותו שהי' גם הרואה חשבון של הישיבה.

אחרי שהתחילה הבריחה הגדולה הוטלה על הר"ר ישראל נח בעליניצקי האחריות והמשימה לחלק את הכסף שהי' ברשותו בין תלמידי התמימים שאין להם הורים, או כאלו שאין להורים האפשרות לתת להם כסף לפספורט וכרטיס נסיעה, שאר הכסף הי' צריך לחלק למלמדים וב"ב, לראשי הישיבות, המשגיחים וכל הצוות של תומכי תמימים. ואמר הרה"ח הרר"נ בעליניצקי להרה"ג הרה"ח התמים הרב ר' זלמן שמעון דווארקין שכל הכסף הזה נתן הר"ר חייקל חאנין.

ראה באריכות המכתב המצורף בזה מהרה"ג הרה"ח הר"ר זלמן שמעון דווארקין ע"ה בו מתאר את קורות הימים ההם בעת הבריחה הגדולה מרוסיה.

אפיזודה מעניינת: בעת שהרה"ח הרר"נ בעליניצקי חילק את הכסף עבור הנסיעה, באה אליו אישה אלמנה עם כמה ילדים וביקשה בדמעות שליש לתת לה גם כסף לנסוע, אמר לה הרר"נ שאין לו כסף, וכל הכספים שהיו תחת ידו היו רק עבור תלמידי תורת וכל הצוות שלה, ועכשיו לאחרי החלוקה לא נשאר כלום, האלמנה התחילה לקונן בלב נשבר "מה יהי' עם היתומים שלי, הרי הם יהפכו לגויים ר"ל!" בכיותי נגעו ללבו הרגיש של הרר"נ ואחרי שהתלבט בינו לבינו החליט לתת לה את הכספים שהכין עבורו ועבור בני ביתו.

האנשים שהיו שם בשעת מעשה וראו את גודל המס"נ של הרר"נ אמרו לו, שאסור לו לעשות זאת, כי הסכנה להישאר בגהינום הרוסי היא לכאורה שווה לשניהם, וזהו "קיתון אחד של מים" והפסק דין הוא ש"חייך קודמים". ובעיקר שיתכן שהסכנה לגבי הרר"נ גדולה יותר.

RABBI I. SCHNEERSOHN
OF LUBAWITZ
770 EASTERN PARKWAY
BROOKLYN, N. Y.
SLOCUM 6-2919

יוסף יצחק שניאורסאהן

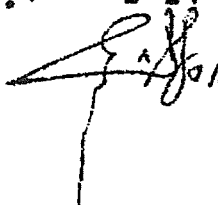
ליובראוויטש

ב"ה כ"ד סיון תש"ו
ברוקלין

אל יקירי וחביבי חלמידי החסימים
ד' עליהם יחיו

שלום וכרבהו

בנועם מיוחד קראתי ככל אשר כתבו
לי ידידי וקני חלמידי החסימים הרב ר' אברהם
של יפלאסקין הרב ר' נרץ מאצקין והרב ר' ניסן
נעמאנו ד' עליהם יחיו לאחר כללוח מצב חלמידי
החסימים והתחזקותם בחזקת נפלא דמס"נ להלוות
סכומי כספים למי שאין לו נוסף על מה שנחננו
במור מחנה וביחוד ידידי יקירי ר' חייקל שי'
האין ועתה בעזרת מחעתיים לבוא לפאריז וצריכים
להתעסק בעניני כלי לפרנסה בהרחבה ודרוש להם
סכומי כסף להחזיל בעסקי פרנסה מנקשה להחזיר
להם חגמ"ח הנוי בזה לבקשם לשלוח לי רשימת
סכומי ההלוואות לזמניהם ואראה איך לסדר מקור
בעזרת שכן בלו כל אחד איזה סכום והשי"ח
יצליחם לבוא למקום חפצם ולהסדר בסדר טוב
בנשמיה כראוי להיות עוזקים כל אחד לפי
ענינו במורה ועבודה וכרוכים מהיו וכ"כ יחיו

ידיהם הדו"ש ומברכם

אבל הררי"נ מצד מדת חסדו לא יכול הי' להשיב את פני האלמנה ריקם, הוא אמר שהוא משוכנע שכשרי' חייקל ישמע, שאין לו כסף עבור הניירות והנסיעה, הוא ימצא כבר דרך לשלוח לו ניירות וכסף אחר. ר' חייקל אולי יצטרך להרעיש עולמות אבל ליבו סמוך ובטוח שיעשה הכול ולא ישאיר אותו שם.

וכך הווה, כשנודע לאבי מזה, הוא השיג כספים חדשים וניירות חדשות ושלח אותם במיוחד עם ה"מומע" שרה הידועה לטאשקענט.

* * *

התקופה כאמור היתה אחרי המלחמה, הסיסמה הרוסית הייתה שוויון לכולם, ואכן כולם היו שווים, כל אזרחי רוסיה היו עניים מרודים, שחיו על לחם צר ומים לחץ. כפי שמתברר, לא הסתפק אבי עם הכסף שהשאיר עבור תומכי תמימים אלא חילק מכספו בין אנ"ש כדי שיוכלו לקנות פספורטים וכרטיסי נסיעה. לפני שאבי עזב את רוסיה, עוד בהיותו בטאשקענט מסר להרה"ח הר"ר מנחם מענדל פוטערפאס ול"מומע" שרה כמה מזוודות שבהם סכומים גדולים של כסף על מנת שיעבירו אותם תמורת תשלום מתאים ללבוב, ומשם לחוץ לארץ.

אבי עזב את רוסיה בחודש מנ"א תש"ו, והרה"ח ר' מ"מ עם ה"מומע שרה" נשארו כדי לעזור להבריה עוד משפחות מאנ"ש לצאת מעמק הבכא.

ככל שהתרחק הזמן נעשה קשה יותר לצאת, הפחד נעשה חריף יותר, ברחוב ניכר הי', שרבים מאנ"ש ברחו, ואנשי הנ.ק.וו.ד. התחילו לחשוך שמהו לא ליגלי קורה פה, החסידים הרגישו שהחבל נהדק מסביב לצווארם, והם מוכרחים לברוח מה שיותר מהר. כל העוסקים בהברחה הרגישו את הסכנה המרחפת מהנ.ק.וו.ד. ולכן היו צריכים סכומי כסף גדולים יותר כדי לשחד את שומרי הגבולות ואת נהגי הרכבות עבור הסיכון שלוקחים ע"ע, אבל הכסף אזל, הרבה מאנ"ש עדיין נשארו ברוסיה כי לא הי' להם אפשרות כספית לקנות ניירות מזויפים. אולם, כל יום נוסף ששהו בה הסכנה גדלה, ומי יודע מה יולד יום.

הושיבו שוב ביי"ד של כ"ג שבכחם לפסוק דיני נפשות, ופסקו שכל אחד צריך להביא את כל הכסף והשווה כסף אשר ברשותו לביי"ד ע"מ שיוכלו לשלם את כל הדרוש עבור הנסיעה והעברת הגבול למי שאין לו, הביי"ד הדגיש, שאת הכסף יתנו בתור גמ"ח וכשיגיעו לחוף מבטחים הלווים צריכים להחזיר אותו לבעליו,

ברשות רה"ח הר"ר מנחם מענדל פוטערפאס וברשותה של "מומע" שרה היו את הכספים של אבי שהי' עליהם להעבירם לחו"ל, הם החליטו על דעת עצמם לתת כספים אילו לביה"ד, כי היו בטוחים, שאם אבי הי' שם הוא עצמו הי' בוודאי נתן את כל הסכום שבידו, וכן, היות שאת הכסף לנסיעה מקבלים בתור גמ"ח, על מנת להחזירו, הנה בטח לא יקפיד אבי שע"י כספו נעזרו בינתיים, כו"כ מאות נפשות מאנ"ש לעבור את הגבול ולהציל את נפשם ונפש ב"ב.

אחרי תלאות מרובות הגיע אבי לחוף מבטחים בעוני ובחוסר כל. בכ"ד סיון תש"ז כתב הרבי מהוריי"ץ מכתב "אל יקיריי וחביבי תלמידי התמימים" (ראה צילום המכתב עם חתימת יד קדרו של הרבי) בו מבקש שמי שנעזר מכספי אבי, שיחזיר את הגמ"ח שקיבל ברוסיה,

אבי לא ידע, לא ראה ולא שמע מהמכתב. כשהכינו את ספרי "אגרות קודש" לדפוס מצאתי את המכתב והראיתי אותו לאבי, הוא הגיב ב"שמחה אמיתית" לא כאב לו כלל שאף

אחד מאנ"ש לא החזיר לו כלום, אלא להיפך, הוא לימד עליהם זכות, שכמו שהוא עצמו לא ראה את המכתב, כך גם רבים מאנ"ש בודאי לא ראו זאת.

הוא הסביר לי, שאומנם אם היו מחזירים לו כספים אלו או אפילו חלק קטן מהסכום יכול הי' לחיות בהרחבה גם בתקופות הקשות כשלא הייתה לו פרנסה כלל. והוסיף שבודאי מאת ה' הייתה זאת והוא מקבל את הכול באהבה ושמח בכל ליבו, שהייתה לו זכות להוציא מאות נפשות מעמק הבכא ולהצילם בגשמיות וברוחניות. "העיקר", אמר, תוך שהוא מראה באצבעו כלפי מעלה, "טאם זנאיעט" – "שם" יודעים, ו "שם" לא שוכחים. בודאי זה יעמוד לזכותי וזכות בני ובני בני עד סוף לכל הדורות בכל המצטרך .

74

מכתב מכ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע

אל הרה"ג הרה"ח הר"ר יהושע ז"ל ניצמאיטין

בדבר מכירת העשבים של בית הקברות בעיר ליובאוויטש, לצורך בניית גדר סביב לבית הקברות

ב"ה

והש"ג שם חילק בין של רבים לשל יחיד דשל רבים אסור כולו גם הקרקע עולם וכ"ש בנין וחפירה. ונר' דדעתו שזה לד"ה ואסור בהנאה מדאורייתא (וצ"ל לפ"ז דגם אילנות אסורים אפי' שלא במקום הקברים וכבוד להעמיד דברי התוס' והרא"ש פ' בני העיר דמיירי בשל יחיד. גם קשה לדעתו מאי מסיים בבב"ב שם מפני כבוד המתים הרי אסור בהנאה. ודוחק לומר שדעתו דהברייתא קאי בשל יחיד). ולפלא שהפוסקים לא הביאו את הש"ג. ובס' לחם יהודא פ"ד הרמב"ם באו"א וכתב לאפוקי ממה שהאריך הש"ג. וקשה לדחות בקל דברי הש"ג.

והב"ח כ' דעשבים אסור מכל ביה"ק מדרבנן.

והחת"ס סי' שכ"ז כ' דמ"ש הרמ"א כאן הוא גם לדעת האוסרים משום דגדולין מותרים יעו"ש. וצ"ע דזהו לאב"י בסנהדרין שם, אבל לרבא דגמר מע"ז, וע"ז גדולי אסורין כדאי' בע"ז דמ"ח לענין אילן ובשו"ע סי' קמה. ונר' דגם באילן שתחתיו ע"ז (דאז הוי האילן משמשי) אסור הגידולים. וי"ל דבקבר חמיר, דבע"ז הרי גופה של הע"ז אינו מוסיף דבר בהגידולי' משא"כ כו', ואפשר דמשו"ז יהי' איסור בעשבים יותר משא"ד.

ומצאתי בשו"ת שבו"י (הנדפס מחדש בלעמברג) ה"ג סי' צ"ד אבל ליקח עפר הקבר מבנין של מעלה שזורקין עפר הוי תלוש ולבסוף חברו דאסור בהנאה עכ"ל. ומסיק להתיר ליקח לחולי הקדחת ר"ל מהקרקע היינו מהצדדים לא מעפר החפירה.

ואם כנים דברי לחלק בין אם שוה לקרקע או בולט כנ"ל הי' אפשר להשוות בזה כמה סבוכים בענין זה ובגמ' ובד' פוסקים הראשונים והאחרונים.

הרמ"א סי' שס"ח ס"א וכן מותר ליהנות מהעשבים שעל הקברות כו'. נר' דזהו לדעת המתירים בסי' שס"ד ס"א בהג"ה והאיסור דכאן הוא רק משום כבוד המתים, ולזאת לצורך הקברות מותר. אבל לדעת רבינו ישעי' שם דתלוש ולבסוף חברו אסור בהנאה (מדאורייתא) ה"ה כאן אסור (מדאורייתא).

וצ"ע לדעת ר' ישעי' איך יפרש הא דסנהדרין דמ"ז ע"ב קבריה דרב כו'. וראיתי בהגהות מצפה איתן שם דהיינו בקברות שלהם שהיו כוכין והקרקע לא נחפרה כלל, אבל נחפרה אסור דבכי האי גוונא גם אסור בע"ז, כדאי' בע"ז דנ"ד ע"ב וכמו"כ הוא בקבר כו'. וע' בשלטי הגבורים בפ' נגמר הדין שכ' אמנם בקבר יחיד אפי' תימא דדעת מ"י (היינו מ"ש עפר קבר אינו אסור בהנאה שזה מהגמ' דסנהדרין) כדעת הטור, ולא תרצה לפרש דבריו בקרקע עולם כדפי' ר"י כו', נר' דר"י מפרש הא דסנהדרין שלא נחפרה והיינו כנ"ל, ומפרש בהעפר שהיא בחציבת הקבר שהוא קרקע בתולה דהיינו שלא נחפרה.

עוד עלה בדעתי כאשר אצלנו עושין את הקברים בולטין מן הארץ ובפרט כשמתקני את הקברים מביאין עפר ממקום אחר ומוסיפין עליהם אולי הוא כקבר של בנין. ובוזה יתורץ מה שתמה הב"ח על הרא"ש והב"י איך שייך עשבים בבנין. ומ"מ צ"ע אם כן הוא דכבוד לומר שזה כוונת הרא"ש והב"י בפ"י דברי הר"ן.

והמרדכי בפ' בני העיר ס"ל כר' ישעי' דבעפר שחפרו אסור.

75

תשובה לכ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע

מאת הרב הגאון מוה"ר יהושע נימאיטין אבד"ק וועליז

נולד בשנת תר"ח לאביו הרה"ח מו"ה יוסף דוד נימאיטין ז"ל. בידינו ישנה הסמיכה להוראה שקיבל בשנת תרנ"ה מהרב הגאון ר' משה גרשון כאנין הרב דלובאקע, ובשנת תרס"ח מאת הגאון מוה"ר יוסף ראזין מראגאטשאו זצ"ל. וכן מהגאון בעל השדי חמד. נדפס ממנו קצת חידו"ת בקובצים שונים. נפטר בכ"ג או בכ"ד שבט תש"ב לפ"ק, בעת המצור על עיר לענינגראד. – תשובה זו הגיעה לידי מאת ידידי הרב שמעל שיחי' ציטראנענבוים שקיבל מאת הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפואר מו"ה שאול הוטטערער שיחי' מאנטווערפען. ותודתנו נתונה להם.

תשובה זו נכתבה כמענה לכ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע, אשר בשנת תרס"ז פנה לכמה רבנים, לעיין בדבר מכירת העשבים של בית הקברות בעיר ליובאוויטש, לצורך בניית גדר סביב לבית הקברות. עיין בזה בספר אגרות קודש לכ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע חלק ב' אגרת תקכ"ט, וחלק ד' אגרת תקקע"א.

בהן בהמות ואין מוליכין בהן אמת המים ואין מלקטין בהן עשבים, ואם ליקט שורפן במקומן מפני כבוד מתים. ופריך, אהייא, אילימא כו' כיון ששורפן במקומן מאי כבוד מתים איכא, אלא ארישא, ע"כ. פרש"י, ארישא, משום כבודן של מתים אין נוהגין בהן קלות ראש קאי, ע"כ. משמע דס"ל דלפי המסנקא כל הנך תלתא דאית בהו הנאה, רעיית הבהמות והולכת אמת המים ותלישת העשבים, כולהו לאו משום כבוד מתים נינהו, ושיהיו הם הפרטים מהכלל דאין נוהגין בהן קלות ראש, ושיהי' איסורן רק מפני הכבוד כבוד מתים, אלא דאיסורן באיסור הנאה מן הקבר (וכמו שיתבאר), והך דכבודן של מתים, קאי רק אין נוהגין קלות ראש, דהיינו בלא הנאה לעצמו, וברייתא תרתי קתני, אין נוהגין בהן קלות ראש, מפני כבודן של מתים, ואינך תלתא משום איסור הנאה. וכן כתב הר"ן דשריפת העשבים משום איסור הנאה, א"כ גם הרעיי' דבהמות ג"כ משום איסור הנאה, וא"כ האי כבוד מתים, אין נוהגין בהם קלות ראש קאי, דהיינו שאינה נהנה, דאז לא אסור אלא מפני הכבוד כנ"ל.

וכן כתב בספר אור זרוע ח"ב סי' תנ"ג, אהך ת"ר הנ"ל, ופריך וכי שורפן במקומן כו' אלא ארישא, פי' מפני כבודן, ש"מ אין נוהגין בהן קלות ראש קאי, א"כ האי דקאמר שורפן במקומן משום איסורא, לכאורה מסייע לסברתינו (הוא סברת ר' ישעי' שהביא לעיל) לאסור ביה"ק שלנו, עכ"ל. מוכח מדבריו דאם נפרש הך אלא ארישא כפירש"י ז"ל, דאין נוהגין בהן קלות ראש קאי, אז מוכרח לפרש דכל אינך הוי משום איה"נ, והעשבים איסור הנאה נינהו. ורש"י והר"ן ואו"ז כולהו מפרשים כן בגמ', רק שהאו"ז רוצה

ב"ה ית'.

על דבר העשבים ואילנות הגדילים בבית הקברות ועל גוף הקברות, אם יש להתיר להחברה קדישא שיתנו רשות להעכו"ם שיקצור ויתלוש לעצמו בכדי שישמור את ביה"ק מרעיית בהמות להנאתו שלא יפסיד העשבים.

וטעם המתיר הוא, לפי שאיסור לקיטת העשבים הוי רק משום כבוד מתים, ומותר למסור לגוי לתלשן משום כבודם שלא ירעו במ בהמות, כמבואר ברמ"א סי' שס"ח סעיף ב'. נוסף לזה מה שכתב החתם סופר בחיו"ד סי' שכ"ז, שאפי' לדעת ר' ישעי' שהוא דעת היש אוסרין בסי' שס"ד, מ"מ לא נאסרו הגידולין, דהרי לא אתי איסורא אלא מעגלה ערופה (ע"ז דף כ"ט), וכפרה כתיב בה כקדשים (ע"ז כ"ט, חולין י"א, קידושין נ"ז) ובקדשי מובח אין מעילה בגידולין, כמבואר בתמורה דף ל"א, וברמב"ם פ"ג ממעילה הל' י"ב, עכ"ל הח"ס. וחילי' דהמתיר, מהא דלפי דברי הח"ס הא מילתא לא קיימא לשאלה דכשר, ומוכרח הדבר להעשות משום כבוד מתים שלא ירעו, ומותר לכל הדיעות.

ויען כי לענ"ד לא כן הוא, שלבד זאת שלדעת ר' ישעי' הרי זה אסור, אף גם לדעת המתירים דס"ל דהוי קרקע עולם מה שתלשו ולבסוף חברו, ואף גם הרמ"א בהג"ה לא התיר בנ"ד כמו שנבאר בעה"ת.

במס' מגילה כ"ט סוף ע"א, ת"ר בית הקברות אין נוהגים בהן קלות ראש, אין מרעין

לסייע מזה לדעת הר' ישעי' דהוי תפיסת יד אדם. אך רבים חולקין עליו, וכמ"ש הטור בסי' שס"ד, דלא אשכחן בגמ' סנהדרין דף מ"ז ע"ב איסורא אלא בקבר בנין. וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפרק י"ד דאבל הל' י"ז, וכמו שיתבאר אי"ה. ואיסורא תזינן אף דטעמא לא חזינן, מ"ט אסורין בהנאה, הא קרקע עולם אינה נאסרת וכו'.

ונבאר מקודם מה הכריח לרש"י לפרש כן, דהאי כבוד מתים ארישא, דרישא אין נוהגין בהן קלות ראש, ושיהי' כולם באיסור הנאה, וכן הר"ן שפירש דשריפת עשבים משום איסור הנאה, דלכאורה איסור הנאה מאן דכר שמי', וכן האו"ז הנ"ל דכולהו משום איסורא, ולא ניחא להו לפרש כפי' התוס' שכתבו בד"ה אין מרעין, משום כבוד מתים כו', והך דשריפת עשבים כמ"ש המרדכי והפוסקים משום קנסא או משום חשדא, דלכאורה קושית המקשן הי' מהך דשורפן במקומן מאי כבוד מתים איכא, א"כ ניחא לי' להמקשן, דהך דאין מרעין ואין מלקטין הוי משום כבוד מתים, א"כ כשמתרין אלא ארישא, הוי רק לאפוקי סיפא דסיפא, הך דשורפן במקומן, דלאו משום כבוד מת, אבל כל הנך הוי משום כבוד מתים, והוי הפרטים דקלות ראש, וכן נראה דעת התוס' כנ"ל.

והנעל"ד דקשיא לי' לרש"י ולהעומדים בשיטתו, מהו הלשון שהקשה, וכיון ששורפן במקומן כו', דאם דצ"ל דמשום כבוד מתים לא בעי שריפה, כך הול"ל, אי משום כבוד מתים אמאי שורפן. ועוד קשה, אמאי לא הוי כבוד מתים מזה ששורפין עליהם את גידולי קבריהן, הלא מצינו ששורפין על המלכים את כליהם כו'. אלא הקושיא שהכריח המקשן דלא תפרש דהברייתא חדא קתני, דאין נוהגין בהן קלות ראש, דזה ודאי משום כבוד מתים, והדר מפרש מהו הקלות ראש, אין מרעין ואין מלקטין כו', ואין כאן משום איה"נ, רק כדתני סיפא משום כבוד מתים, והשריפה ג"כ משום כבוד מתים. (וע"ז מקשה, כיון ששורפן במקומן, (פי', כיון דתני שורפן במקומן), מאי כבוד מתים איכא, פי', דבשלמא אם הך דקלות ראש לחוד הוא משום כבוד מתים, אבל אינך הוי משום איסורא"נ, ניחא הא דשורפן במקומן דדוקא, דהנהגה לכאורה קשה אהכא, אי משום שהעשבים אסורים בהנאה, אמאי דינן

בשריפה, דהא פירש"י בסנהדרין דף מ"ז, דמת וכל הנקברים בו, וכן ביבמות דף ס"ו בההוא איצטלא, וכן בעירובין דף ל"א, דכולהו מעגלה ערופה ילפינן, וא"כ כל האיסורי הנאה השייך למת דינן בקבורה, וכל הנקברין לא ישרפו, עיי"ש בסוף תמורה דפריך מהך דדם הנדה ובשר המת שנפרכו טהורין, מאי לאו טהורין ומותרין, (פירש"י, בשר המת מן הנקברין הוא), ומשני, לא טהורין ואסורין, א"כ עפרן אסור, ואמאי נשרפין ויהנו מעפרן. ואף גם לדעת הרמב"ם בסוף הל' פסולי המוקדשין דס"ל דאם שרף הנקברין עפרן מותר, ומה שאמרו כל הנקברים עפרן אסור, היינו אם נקברו ונרקבו, יע"ש. אבל עכ"פ כיון שאמרו כל הנקברין לא ישרפו, אסור לעשות כן, דעושה מאיסור היתר, ולא דמי לנשרפין, דהתם הדין כן, פי' שהתורה צוותה לעשות כן, אבל בהך דנקברין אסור לשורפן ולהנות מעפרן, לזה קמ"ל התנא דשורפן במקומן היינו על הקבר ולא לייתי להנאה יותר מכל הקבר, אבל אי תימא דמשום כבוד מתים לחוד הוי, א"כ אמאי שורפן במקומן על הקבר, ומסיק אלא ארישא, ר"ל דהקבר וכל גידוליו אסורים בהנאה, ולכך שורפן במקומן, והך דכבוד מתים ארישא דרישא, ותנא תרתי קתני, אין נוהגין בהן קלות ראש משום כבוד מתים, והנך כולהו איסורי הנאה, דכיון דשריפתן הוא משום שאסורין בהנאה, א"כ מה שאין מלקטין ואין מרעין משום איסור הנאה, ומה שלכאו' קשה לפ"ז, דהא אסקינן בסנהדרין מ"ז ע"ב בהך סוגיא דקברי' דרב, דקבר קרקע עולם לא נאסר, וגם לאמר שרש"י יסבור כר' ישעי' וכמו שרוצה לומר באור זרוע הנ"ל, ג"כ דוחק, דלא מצינו גילוי ברש"י שיסבור כוותי', ורבים חולקים על שיטתא זו וכנ"ל.

והנעל"ד לפרש, דהנה בהך דעירובין דף ל"א ע"א דאוקמינן טעמייהו דרבנן דאין מערבין בבית הקברות, דקסברי אסור לקנות בית באיסורי הנאה, ופירש"י ז"ל בד"ה אסור, וכל תשמישי המת אסורין בהנאה דנפקא לן בסנהדרין דף מ"ז מותמת שם, וגמרינן שם שם מעגלה ערופה, ואפילו בישראל נמי כו', וכן הוא לפי המסקנא, וכן פסק הרמב"ם בפ"ו מהל' עירובין ובשו"ע או"ח סי' ת"ט, ולא מחלקינן כלל בין קבר בנין לקבר קרקע, (עי' במג"א שם ס"ק א', ובפמ"ג בא"א שם תמה על הרמב"ם והניח בצ"ע).

גם לכאורה קשה בפרש"י שפי' בד"ה אסור הנ"ל, דגמרינן בסנהדרין שם שם מעגלה ערופה,

העגלה ערופה שיאסר בהנאה כגוף העגלה ערופה, על כן אין ללמוד מזה לדין הזמנה, דלא שייך כי אם בדבר הנאסר ע"י שמיחדים אותו לדבר גבוה כמו קרבן או קדושה כסודרא דתפילין, או שנתייחד ונתבטל לדבר האסור בהנאה, ובזה פליגי, אם נאסר בהזמנה כפה כקרבן, או דבעי מעשה כע"ז, דאף גם דבע"ז שייך ענין הזמנה, ואמרה תורה (בע"ז ס"ד סוף ע"ב) דלא אלים איסורו ותיעובו להתפס בהזמנה בדיבור, אבל באיסור שהוא עצמי כנחל איתן שהאיסור בו לא משום שנתבטל ונעשה כחלק מהעגלה ערופה, רק שאמרה תורה שע"י שיערפו במקום ההוא יאסר מלעבוד כו', הוי כמו תערוכות בב"ח וכלאי הכרם דלא נאסר עד שיעשה המעשה, לאביי דיליף מעגלה ערופה, היינו מגוף העגלה ערופה, דצ"ל שכל משמשי המת התכריכים והקבר נעשים טפילים להמת, והוי בגדר יד וחלק מן המת, וכמו העגלה ערופה עצמה דאסורה בהנאה דכפרה כתיב בה כקדשים, דאיסור הקדשים הוי משום שהקדישם לגבוה ונעשו טפילים לקדושה (כמ"ש קרבן לד'), וכמו כן העגלה ערופה ירידתה לנחל איתן אוסרתה דלתקרי כפרה כקדשים, כמו כן כל המשמשין למת נעשו טפילים ושייכים להמת, ליאסר בהנאה כמת עצמו בהזמנה.

ומה שמצינו בע"ז דלא אלים תיעובו ואיסורו להתפס בהזמנה, אין לומדים ממנו, דלא גמיר שכיח מלא שכיח, ורבא ניחא לי יותר ליגמר משמשין ממשמשין לדין הזמנה, והיינו אף שאיסור הקבר שהוא מגדר יד וחלק מהמת, שפיר גמרינן מעגלה ערופה, כיון שנעשה כמת עצמו, אך לענין החלות ותפיסת האיסור, ס"ל דלא נתפס ע"י הזמנה, וגמיר גז"ש שם שם מע"ז, (דזה אי אפשר לומר דפליגי בהגז"ש, וכל אחד ואחד קבל גז"ש מרבו כו', דא"כ מאי פריך ורבא מ"ט ואביי מ"ט, רק דענין גז"ש הוא שנמסר הללמ"מ לדון גז"ש מתיבת שם דותמת שם מרים, ותו לא מידי, ע"י שבת פרק ר"א דמילה דף קל"ב ע"א, אתיא מות מות, וברש"י ד"ה אלא מעתה), ועל כן פירש"י בכל המקומות הנ"ל, דמת וכל השייכים לו, איסורן מעגלה ערופה גמור, דס"ל לכו"ע האיסור הוא משום ביטולו לגוף המת וגדר יד כנ"ל, דלא פליגי רבא רק לענין חלות האיסור.

והנה זה האיסור שנעשה טפל ובטל להמת, אם המת בתוכו הוא אסור אף בלא יחדו, כיון שממילא הרי זה משמש להמת ונעשה כגופו

דזהו לאביי, ורבא הא גמר ממשמשי ע"ז, והלכתא כרבא. וביותר פלא ברש"י יבמות ס"ו ע"ב בההיא איצטלא כו', ואסרו רבא. וכתב רש"י ג"כ בד"ה קניי' מיתנא, תכריכי המת איסורי הנאה הן כהקדש דגמר שם שם מעגלה ערופה בסנהדרין, וקשה למה נקט גם לרבא הך דרשא דעגלה ערופה, דבזה פליגי עם אביי. (ובהך דסנהדרין דף מ"ז בד"ה אמרו לי, יש ליישב בפשיטות דהנך דאמרו לי לשמואל, היו סוברים דאסור למשקל עפרא, ולא ידעו מהקושיא דשמואל, ולא מגז"ש ללמוד מע"ז דלא ליתסר בקבר קרקע, ע"כ פירש"י דילפינן מעגלה ערופה, ועל זה השיב להם שמואל דיש ללמוד מע"ז. אך בהך דעירובין, ומכ"ש בהך דיבמות, דאליבא דרבא קאי, מ"ט נקט דילפינן מעגלה ערופה, דזהו אליבא דאביי). ועוד קשה דכל זה שכתב רש"י בג' מקומות הנ"ל דתשמישי המת ותכריכי המת וקברו ילפינן מעגלה ערופה, הוא רק סברת אביי, כמבואר בסנהדרין דף מ"ז, דהאמת דבע"ז דף כ"ט לא ילפינן מעגלה ערופה רק על גוף המת. וצ"ע מנ"ל לאביי למילף על הקבר וכל המשמשין מעגלה ערופה, וכ"ת דיליף ממשמשי עגלה ערופה, דהיינו מקום עריפתה וקבורתה, דתנן בסוטה מ"ה סוף ע"ב, דמקומה נאסר, א"כ קשה איך יליף מזה דהזמנה מלתא דירידתה לנחל איתן אוסרתה, דזה לא שייך רק בגוף העגלה ערופה, אדרבה המקום לא נאסר עד אחר העריפה וכמבואר שם במשנה, ועורפין אותה ומקומה אסור, דפשיטא דבלא עריפה לא נאסר לכו"ע אף אחר שהורידה לנחל איתן והוזמן המקום לעריפת העגלה, אעפ"כ העגלה אסורה והמקום לא נאסר, א"כ תזינן דמשמשין לא נאסרינן בהזמנה, ואדרבה על רבא קשיא, למה לי למגמר מע"ז דלא שכיח כו', ליליף ממשמשי עגלה ערופה, דהיינו הנחל, דאינו נאסר בלא מעשה העריפה, והזמנה לאו מלתא.

אלא ע"כ צ"ל דממקום העריפה, היינו הנחל איתן, ליכא למיגמר מידי לענין קבר ושאר משמשין, דאיסור הנחל הוא איסור עצמי מגזירת הכתוב לא יעבד ולא יזרע, ואם עבד עבודה בזה הקרקע לוקה אף אם לא נהנה כלל, וכמו כן להיפך, בלא עבודה בגוף הקרקע מותר להנות, כמבואר שם במשנה וגמ' דף מ"ו דמותר לסרוק פשתן ולנקר אבנים, ולא שנעשה זה המקום בטל וטפל לגוף

ג"כ אין לו, דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו גם בע"ז כידוע, וע"כ הקבר הג', היינו המזיק את הרבים, אף דלא נאסר מתורת יד וחלק, כיון שידעו שסופו להפנות כנ"ל, אך תורת קבר עליו שישאר באיסור, (והאיסור אינו מזיק את הרבים רק הטומאה כו'), ולכך מקומו אסור בהנאה, אף שאין בו תורת יד וחלק כנ"ל.

והנה בזה האיסור דהוי משום שהוא בטל להמת דהוי כגוף המת דגמרינן מגוף עגלה ערופה, אין חילוק בין תלוש למחובר, ואף מחובר אסור בו, וכמו בע"ז דאף דאם הע"ז עצמה במחובר לא נאסרה, דולא ההרים אלהיהם, אעפ"כ אם המחובר נעשה טפל ויד להע"ז התלושה והאסורה, גם המחובר נאסר, וכדמשמע במשנה דג' בתים (בע"ז דף מ"ז ע"ב הנ"ל), הכניס לתוכה והוציאה מותרת, אבל כל זמן שהע"ז בתוכה הוי אסור מתורת יד כנ"ל, (ועי' חולין קכ"ח ע"ב גבי דלעת, ופי' הרמב"ם דלענין איסורא הוי, עי"ש בפ"ח מהל' ע"ז, ובכ"מ שם). אך בזה שהוא איסור עצמי, אף שלא נעשה יד דגמרינן מע"ז, זה אינו נאסר במחובר, מדאיתקש אשירה לגבי בני העם כו'.

והנה בהך עובדא דקברי דרב דהוי שקלי עפרא לאישתא בי' אתי א"ל לשמואל, (פירש"י, דמת וכל הנקבר בו מעגלה ערופה גמר), ואמר להו יאות עבדי. וי"ל בזה, דהנה באיסור הקבר מה שנעשה בטל להמת ובגדר יד כנ"ל, מצינו בגמ' גיטין ריש פרק מי שאחזו דף ס"ט ע"ב, דמותר להתרפאות אף גם בגוף המת, דאמרינן שם לטחלא ליבקי שכבא דשכיב בשבתא ונשקלי לידו ולותבי' אטחלא כו', פירש"י, לידו דשכבא, ולא מחלקין בין סכנת נפשות ובין חולי סתם. ולא מקשה שם איך מותר להתרפאות ולהנות מן המת האסור בהנאה, אלא ע"כ צ"ל דזהו כבוד המת שמתרפאים על ידו, (ויותר י"ל דזהו כבודו מה שהרפואה דוקא על ידו ולא ע"י מת אחר שלא שכיב בשבתא), ולכבודו מותר להנות בו (וכמו שמותר להלינו לכבודו), א"כ מה ס"ל להאיך דאתו ואמרו לו לשמואל. רק דאינהו ס"ל דהאיסור עצמי של קבר ישנו ג"כ במחובר, ר"ל שהם ידעו ג"כ דיש לימוד לקבר לאיסורא מע"ז, רק שלא ידעו הדרשה דמה ע"ז בתלוש דוקא כו'. לזה השיב להם שמואל, יאות עבדי, רצ"ל טוב הדבר וכשר להעשות, כי יש בזה כבוד לרב מה שמתרפאים דוקא מעפר קברו, ולא מקברים וזלתו, ושזה מורה על קדושת עפרו, (עי' בתשו'

לשעה, וכמבואר בע"ז דף מ"ז במשנה דג' בתים, דבשעה שהע"ז בבית, אסור הבית בהנאה אף אם לא יחדו. וזה הטעם בהך דג' קברות שם בסנהדרין, דקבר הנמצא מותר בהנאה דוקא אחר שפינוהו, אבל אם יחדו, אסור לעולם, דבידים עשהו שיהי' יד וחלק מן המת. וזה הטעם של קבר הידוע דאף אם פינוהו המקום אסור בהנאה, דמה שפינוהו אינו מועיל לבטל המעשה הראשונה, כיון שאסור לפנותו, דזה גופא אסור מן התורה כמבואר בספרי פ' שופטים על פסוק לא תשיג גבול כו'. וזה הטעם מ"ש בכמה דוכתי הלשון קנה מקומו כו', וכיון דמעשה המינוי נעשה באיסור ובגזילה, במה יפקע איסורו כנ"ל.

אך זה לכאורה קשה, בקבר הג', דהוא קבר המזיק את הרבים דמותר לפנותו, וגם לא מחלקינן בין קדם הקבר להעיר בין קדם העיר להקבר, דאז ודאי לא הי' להם רשות לקברו שם, (כמו שמחלק בירושלמי סוף נזיר הובא בכסף משנה הל' טומאת מת פ"ח הלכה ה') למה אסור בהנאה אחר שפינוהו בהיתר, ובפרט אם נקבר אחר שקדם העיר, שידעו הקוברים דסוף לפנותו, א"כ לא הוי כחלק מהמת דליגמר מעגלה ערופה וכו', (אף גם דלא דמי לגמרי לקבר הנמצא שנקבר שלא מדעת בעלים, והוי כגזל שפירש"י דאין עליו דין קבר כלל, והיינו לאתח שפינוהו כנ"ל, אבל בקבר המזיק את הרבים, משמע דהי' להם רשות לקברו מחמת גוף מקום הקרקע, דלא הוי כגזול, רק מאחר שידועים שסוף סוף להפנות משם), א"כ אמאי תני ומקומו אסור בהנאה. וע"כ צ"ל דבקבר יש עוד איסור עצמי מצד שהוא קבר, לבד זאת מה שנתבאר לעיל דהוי כחלק וגדר יד דגמיר מעגלה ערופה כנ"ל. וזה נלמד מע"ז גופא בהקישא דשמואל שם דף מ"ז ע"ב, (דאף דיליף לענין היתרא במחובר, ה"ה לענין איסורא, רק שלענין תשובתו להני דאמרי ליי, לא הי' שייך כ"א הא דהתירא וכמו שיתבאר בעה"י).

וזה שדייק רש"י ז"ל בדין קבר הנמצא, דהיינו שנקבר בלא דעת בעלים, ואין עליו תורת קבר כלל, דהיינו ב' מיני האיסורים שיש בקבר, א' מצד שהוא בטל להמת ומגדר יד, אין עליו, כיון שפינוהו, ומה שיחד לו לא מהני, כיון שלא הי' לו רשות, וגם האיסור עצמי של תורת קבר מה שנלמד מע"ז כנ"ל,

ערופה גמרינן וכנ"ל, וע"כ אסור בהנאה אף במחובר ומתורת יד. ואתי שפיר מה שפירש"י ביבמות דף ס"ו גם אליב"י דרבא, דשם האיסור רק מתורת יד, ובזה לא פליג רבא, רק בדין תפיסת האיסור ע"י הזמנה אהני לי' גז"ש דשם שם מע"ז, דלא אלים איסורו לחול ע"י הזמנה, אבל בגוף האיסור שנעשה יד למת והוי כמת עצמו, בזה נלמד לכו"ע מעגלה ערופה.

והשתא א"ש פירש"י במגילה הנ"ל, דמשום כבודן של מתים אין נוהגין בהן קלות ראש קאי, והאור זרוע הנ"ל שפי' דלפי"ז הנך שריפת עשבים משום איסורא כנ"ל, והר"ן שפירש שאסורין בהנאה אף דלאו בקבר בגין איירי, דסתמא תניא, וגם הפוסקים כתבו בפשיטות דהך דעשבים לא שייך שיגדלו בקבר בנין, אך לפי מה שנתבאר, הך איסור הנאה מקבר דגמרינן מעגלה ערופה, הוי אליבא דכו"ע, ואין חילוק בזה בין מחובר לתלוש וכנ"ל.

ועתה נבאר בעזה"י דעת רבינו הרמב"ם בזה. הנה בפרק י"ד מהל' אבל הלכה י"ג כתב וז"ל, בתי הקברות אסורים בהנאה, כיצד אין אוכלין בהן ואין עושין בהן מלאכה כו', כללו של דבר אין נאותין בהן, ולא נוהגין בהן קלות ראש, עכ"ל. (שינה לשון הברייתא דתני ברישא הך דקלות ראש, די"ל דחדא קתני כנ"ל, וע"ז פריך וכיון ששורפן כו', ומתרץ אלא ארישא. והרמב"ם ז"ל נקט ברישא דין איסור הנאה, אף דבגמ' אינו מפורש איסור הנאה, אך במס' שמחות ריש פרק י"ד כתב בפירוש אסור בהנאה, וכלל כל הנך בזה הכלל, ונקט הך דקלות ראש לבסוף, דלא נטעה לפרש דאיסור דידהו הוא משום כבוד מתים, והיינו הך דקלות ראש).

ואח"כ בהלכה י"ז כתב, עפר הקבר אינו אסור בהנאה, שאין קרקע עולם נאסרת, אבל קבר הבנין אסור בהנאה. ועמדו רבותינו הקודמים על ביאור דבריו הנראה כסותרים זה את זה, מהלכה י"ג להלכה י"ז, והאריכו בזה בשלטי הגבורים בפרק נגמר הדין, וניחא לי' לפרש וכן העלה להלכה, דהא דהלכה י"ג הוא איסור הנאה מפני שהוקצה למצותו, ובקבר הרבים עסקינן, וכמו בביהכנ"ס, וע"כ העלה לאסור אף גם שלא במקום הקבר, יעו"ש.

והב"ח בסי' שס"ח כתב דהאי דנקט ביה"ק אסורין בהנאה הוא מטעם כבוד מתים, ואיסורו

צ"צ מרבינו ז"ל יו"ד סי' פ"א), ולא גרע מהא דטחלי (בגיטין הנ"ל). ומה שיש איסור עצמי זה אין שייך במחובר מהא הקישא גופא דגמרינן האיסור עצמי, דמקיש אשירה לקבר העם, משם למדנו דאין אסור במחובר, וכל הני תיובתות קאי רק ע"ז, ר"ל דמצינו איה"נ דמחובר אפי' היכא דלא הוי מתורת יד רק מתורת קבר העם, א"כ הני דשקלי עפרא, נהי דאין איסור שנהנה מן המת והנקבר בו, דגמרינן מעגלה ערופה כנ"ל, לפי שזה הוי כבודן כנ"ל, עכ"פ הא יש בו בהך עפר איסור קבר שהוא איסור עצמי, דאתקש לאשירה, ואעפ"כ מצינו דאסור גם במחובר, ומותבינן מהחוצב קבר לאביו כו', דשם אין איסור מגדר יד, שלא נקבר שם, וא"כ יש איסור העצמי מה שהוא נקרא קבר בני העם, אפי' במחובר, ושנינן הב"ע בקבר בנין.

והדר אותיב מקבר נפל, וס"ל דלא שייך האיסור מגדר יד שנעשה טפל ובטל לגוף המת, רק בגדול, ולכה"פ בבר קיימא, אבל לא בנפל, ובאמת רשב"ג ס"ל דאין לנפלים תפוסת קברות, וגם דבהך דרשה דספרי הנ"ל דלא תשיג גבול, כתיב בנחלתך, (עי' נדה דף נ"ז וברש"י שם). וע"כ ס"ל דהאיסור הוא רק האיסור עצמי כנ"ל, ותירץ בקבר בנין. ואח"כ מקשה מהך דג' קברות הנ"ל, והנה מקבר הנמצא אין כאן קושיא, דמקומו מותר תנן, וכמו כן י"ל דמקבר הידוע ג"כ לק"מ, דהאיסור משום שנתייחד ונתבטל להמת, דאף אחר שפינוהו אסור, וזה אסור אף במחובר כנ"ל. אך הקושיא היא מקבר המזיק את הרבים שלא נתייחד לו כיון שעומד להפנות וכנ"ל, וא"כ האי איסור הוא עצמי, ולא משום שנתייחד להמת, ומגדר יד כנ"ל, ושנינן הכא נמי בקבר בנין. אבל במחובר אין האיסור רק משום תורת יד וגופו של מת, וע"כ היכא דלא נעשה יד וטפל להמת כנ"ל, וכן אם נעשה יד, רק שהלקיחה הי' בהיתר, כמו הנך דשקלי עפרא לרפואה, יאות עבדי, דאפי' במת גופא שרי למעבד רפואה כהך דגיטין וכנ"ל.

ובזה רווח לן שמעתא בהך דעירובין, דפירש"י דמעגלה ערופה גמרינן, הוא לפי שלא חילק בין קבר בנין לקבר קרקע, היינו דס"ל כנ"ל, דע"י שנתייחד לו, וכ"ש בשעה שהמת בתוכו, אסור בהנאה אף בקבר קרקע, ומתורת יד וחלק של מת, דכל זה מעגלה

אסור אף בקבר בנין מתורת יד וחלק מן המת עיי"ז שנתייחד להמת, רק שאם הפרישו באיסור הוא כמו שפינוהו מקבר הידוע ולא נתבטל מעשה הראשונה, אבל כשנפרש בהיתר כמו לרפואה דשרי כנ"ל, או שנפרש ממילא, דאז אין האיסור מהלימוד דעגלה ערופה, והוי האיסור משום דילפינן מע"ז, ואסור רק בתלוש ולא במחובר. ולפי"ז העפר ששקלו מקברי' דרב לצורך רפואה אח"כ היא מותרת בהנאה. וזה שכתב הרמב"ם עפר הקבר מותר בהנאה, היינו לאחר שנפרש ממילא או לרפואה כנ"ל. ובוז א"ש כל דברי הרמב"ם, וגם מה שפסק בפ"ו דהל' עירובין דהקבר אסור בהנאה, ולא חילק בין קבר בנין כו' כנ"ל. וז"ש, אבל בקבר בנין אסור, כיון דהוי איסור עצמי ומע"ז גמרינן, ה"ה אחר שנפרש.

ונמצא לפי"ז י"ל דהרמב"ם ורש"י והר"ן ואור זרוע, כולוהו נקטי דיש איסור תורה אף בקבר קרקע, אך לפי פירוש רבותינו הכ"מ והב"ח להרמב"ם הוי דרבנן משום כבוד מתים, ולהשלטי הגבורים הוי מטעם דהוקצה למצותו, וכנ"ל. (רק דקשה לפירושם אמאי לא משני הגמ' דאסור מדרבנן וכנ"ל). והטור שחלק אלו השני דינים, וכתב דין איסור הנאה בסי' שס"ד, והך דאין מרעין ומלקטין בסי' שס"ח, מוכח דס"ל כהתוס' הנ"ל דהך דאין מרעין משום כבוד מתים, ועכ"פ מוכרח דס"ל דהוי איסור הנאה דרבנן, דזה מפורש בברייתא דפרק י"ד דמס' שמחות דאסור בהנאה.

ובדין אם הקברות שלנו ששופכין עפר ועושין כמו תל ובנין למעלה, אם זה נקרא קבר בנין לכו"ע. הנה בתשו' שבות יעקב ח"ג סי' צ"ד כתב וז"ל, אבל ליקח מעפר הקבר מבנין שלמעלה שזורקין עפר, הוי תלוש ולבסוף חברו דנאסר בהנאה, אבל מקרקע עולם דאינה נאסרת מותר ליקח, עכ"ל. מוכח דמפרש הך דקברי' דרב, דשקלי עפרא מתוך הקבר, ולזה יקרא בשם קרקע עולם. ועפי"ז יתפרש דברי הרמב"ם בפשיטות, דכל הני תשמישין דחשיב, הוי על גבי הקבר, וזה לא הוי קרקע עולם כפי פירוש השבו"י, אבל עפר הקבר, היינו מה ששוה עם קרקע עולם, זה לא נאסר.

ונלע"ד להביא ראיה לדברי הגאון ז"ל, דהנה הריטב"א בחידושי ע"ז דף נ"ד, הקשה על הך דשמואל בסנהדרין הנ"ל דאתקש לאשירה דאינו נאסר במחובר, הא גם בע"ז אמרינן דאם חפר בה

מדרבנן. ולדעתו גם מ"ש הר"ן על הך דשריפת עשבים ואסורין בהנאה, הוא ג"כ מדרבנן, ומפני כבוד מתים. וכתב שם דזה לא כמו שפירש בב"י לשיטת הר"ן, דכר' ישעי' ס"ל. (ולא ידעתי מה להם להר"ן, הלא כתוב מפורש במס' שמחות הנ"ל, ואם לקט אסורים בהנאה). אבל באמת גם דעת הב"י לפרש בהרמב"ם כמ"ש הב"ח, דהך אסור בהנאה שכתב בהלכה י"ז, הוי איסור מדרבנן, וכמ"ש מפורש בכסף משנה בפ"ח מהל' טומאת מת בהך דג' קברות, וז"ל שם, ולדברים אלו קרא רבינו איסורי הנאה, שהרי כתב בפרק י"ד דהלכות אבל, בתי הקברות אסורים בהנאה כו', עכ"ל. ומה שכתב בהל' י"ז הוא לאיסור דאורייתא, דאינו נאסר בקרקע עולם. הנה גם לפי דבריהם ופירושים בהרמב"ם, יש איסור הנאה מדרבנן עכ"פ על בית הקברות והגידולין, ולפי פירושם ושיטתם, זהו מ"ש בברייתא דמגילה הנ"ל ודמס' שמחות הנ"ל.

והנה אף כי דברי רבותינו תורה היא ואין לזוז מדבריהם ח"ו אפי' נקודה אחת, ואפי' במקום שקשה להבין דבריהם ונראים מופרכים לפענ"ד, אך עכ"ז תורה היא כו'. – ולכאורה תמוה מאוד פירושם בהרמב"ם, דאם תמצא לומר דיש על בית הקברות איסור הנאה מדרבנן לבר האיסור דאורייתא הנ"ל, א"כ מאי מקשה הגמ' דסנהדרין הנ"ל על שמואל כל הני קושיות ולא אשכח לאוקמי כי אם בקבר בנין, לשני לי' דאיסורין מדרבנן ומשום כבוד מתים ואפי' בקרקע עולם, או משום דהוקצה למצותו לדעת השלטי גבורים הנ"ל, (כמדומה לי שהקושיא כתוב בס' חות יאיר בתשובה על דבר פינאי הקברות בסוף הספר, או בתשו' משיבת נפש סי' ק"ה).

אך לפי מה שכתבנו לעיל א"ש דברי הרמב"ם כפשוטו, אחר שנדקדק כמה שכתב עפר הקבר אינו נאסר שאין קרקע עולם נאסרת, פתח בעפר וסיים בקרקע, ועפר הוא התיחוח והנפרד מגוף הקרקע כמבואר בריש פרק כיסוי הדם ברש"י ובתוס' ד"ה צריך, ומקרא מלא דיבר הכתוב ומן העפר אשר יהי בקרקע המשכן, (ועי' בס' תבואת שור סי' כ"ח ס"ק ט"ז), דעפר לחוד וקרקע לחוד. אבל לפי מה שנבאר למעלה א"ש, דהנה מקור הדין דהלכה י"ז הוא מהך דקברי' דרב דהוי שקלי עפרא, והנה להשתמש ולהנות בגוף הקבר

ערופה בתוספתא דפרה, (עי' מל"מ פ"א דמעילה הל' ז'), וכ"ש מעילה דלא שייך כלל בדבר שאינו לגבוה ולהקדש, עי' בתוס' ריש פ"ג דמעילה, וא"כ לא עדיפי הגידולין מגוף העגלה ערופה, ואף דלא שייך בהו מעילה, אפ"ה אסורין בהנאה מה"ת, א"כ ה"ה בהגידולין. ומכ"ש לפי מה שנתבאר לעיל, דאתקש וגמרינן מע"ז, ובע"ז אדרבה הגידולין אסורים אף היכא שגוף הע"ז לא נאסר, מטעם מחובר, וכשמואל בע"ז דף מ"ח, ובפרט הלשון מהברייתא דתני שורפן במקומן, מוכיח על איסור הנאה, וכדתני במס' שמחות הנ"ל.

ועתה נחזה מ"ש הרמ"א בזה. הנה האריך בלשונו הזהב בהג"ה דסי' שס"ח, וכתב וז"ל, וכן מותר להנות מהעשבים שעל הקברות לצורך הקברות, כגון עכו"ם מרעה בהמות על הקברות, ואי אפשר למחות בידו כי אם בהוצאה מרובה ואין יד הקהל משגת, מוכרים דברים אלו כדי להציל הקברות מידי העכו"ם, שזה כבוד המתים. (מה שכתב, ת"ה, הוא ט"ס, ואינו שם, רק בפסקי מהרי"ו כמ"ש בד"מ). ולכאורה למה האריך כל כך להסביר הדבר. אך הנלע"ד דלכאורה קשה מאוד על זה הדין, דמה יועילו ומה יתקנון בכבוד המתים שימנעו מרעיית הבהמות, אחר שיוזלו בכבודם ע"י תלישת העשבים, דתרווייהו כחדא נקיט, ותני בכרייתא הנ"ל אין מרעין ואין מלקטין עשבים, נהי דס"ל דהוי משום כבודן של מתים, הא כהדדי נינהו, אדרבה כאן העכו"ם מרעה וכאן אנחנו מדעתינו נצוה לתלוש העשבים, ואדרבה מוטב שנניח את העכו"ם לזלזל משנזלזל בעצמינו. ולבד זאת הקשה ביד שאול, הא הפירות הוי דין תלוש ולבסוף חברו כמו בע"ז לעיל סי' קמ"ה, (וזהו מה שזכרנו לעיל בדברינו), וא"כ איך יליף מרפואה, הא כתב בד"מ דהא דשרי לרפואה הוא דוקא במה שאינו אסור כי אם משום קלות ראש, אבל לא בקבר בנין, יע"ש.

אך לזה האריך לבאר כיצד באיזה אופן מותר לעשות כן, שהוא באופן שכתב במקור האי דינא בפסקי מהרי"ו סי' ג' הובא בד"מ, על קברות שלקחו עכו"ם (רצ"ל שגזלו השרה), וא"א להוציאו אלא בדמים מרובה, ומחמת זה הבע"ב מושכים ידיהם ממנו, מותר למכור הגפנים כו' דהא לרפואה שרי, (וכנ"ל דההיתר הוא לרפואה הוא לכבודן של מתים), וכ"ש לכבוד עצמן, ואין לך כבוד גדול מזה להוציא מידי העכו"ם, ע"כ. ומוכח שפיר דלא למען הצילם מהעדר כבודם

בורות כו' אסרה. ותירץ בתשו' חכמת שלמה (הנספח לסר הר המור) סי' ח' דמאחר שמחזיר העפר לתוכן הרי חזרו לקדמותן, וכה"ג מצינו בחו"מ סי' צ"ה בתבעו למלאות החפירות, וא"כ בהנך קברות שעדיין ניכר שעליו מלמעלה מה לי בנין דעלמא כו' עכ"ל. וכן משמע מפשט לשון הרי"ף שם בפרק נגמר הדין שכתב וז"ל, אבל קבר חפירה שאין עליו בנין, דמשמעות תיבת עליו קאי על הקבר, וא"כ קבר החפירה שיש עליו בנין כמו קברות דידן הו"ל קבר בנין, ואפשר שלזה כיון שהבוי"ה הנ"ל. וא"כ י"ל דבקברות דידן הוי קבר בנין לכו"ע, ואסור בהנאה מן התורה לכו"ע.

ואחר כל מה שנתבאר לעיל, הנה דברי רבינו הגדול החת"ס, אחר נשיקת עפר קדשו, המה תמוהים, לאמר שאפי' לדעת ר' ישעי' אין איסור הנאה בהגידולים, וידחוק לומר הך דמגילה הנ"ל, דלא משום איסור הנאה נגעו בה, רק הטעם שכתב המרדכי משום קנסא כו', שזה הוא לדעת התוס' הנ"ל, ומ"ש הר"ן איסור הנאה, דס"ל יש איסור הנאה בגידולין, יע"ש. ומה ישיב על הברייתא דמס' שמחות דתני בפירוש דאסור בהנאה. והרמב"ם דנקט ביה"ק אסור בהנאה, ונקט הך דקלות ראש לבסוף, מוכח דמפרש הך דאלא ארישא כפירש"י והאו"ז כנ"ל, ומכ"ש לדעת ר' ישעי' דהוי קבר בנין, א"כ הך דהולכת המים פשיטא דהוי דאורייתא, ואיך יפסוק בסכינא חריפא מהך דעשבים לומר דהוי רק משום כבוד מתים, ובפרט דהמסקנא בגמרא אלא ארישא.

ובעיקר דאייתו מהך דאין מעילה בגידולין, י"ל דלא שייך לזה כלל, דהא דגמרינן בע"ז דף כ"ט מת מעגלה ערופה, ועגלה ערופה מקדשים, הוא רק לענין איסור הנאה, ולא משום דין דמעילה, דמעילה לא שייך כי אם במ"ש כל חלב לה', ועי' ריש פ"ד דתמורה וריש פ"ג דמס' מעילה לענין חטאות המתות, וא"כ י"ל דה"ה בעגלה ערופה גופא דלמיתה אולא, לא שייך בה דין מעילה, א"כ להרמב"ם בפ"א ממעילה הלכה ו', ורש"י נזיר דף כ"ח, דהאי לא נהנין הוי מדברי סופרים, א"כ לא יהי' העגלה ערופה רק אסורה מדברי סופרים. ורש"י כתב בסנהדרין דגם בקבר יש איסור דאורייתא. אך זה לא לכל מילי גמרינן, כמו בלאו דגיזה ועבודה, דלא שייך בעגלה

חת"ס לא כתב כן, רק שרצה ליישב המנהג שהי' בהעיר ששאלו עלי' ממנו. ובר מן דין ובר מן דין, במה יכול לדחות הך דאין תולשין משום הך דאין מרעין.

לכן נראה לע"ד דמי שיש בידו למחות בהנ"ל שלא יעשו כן להרשות להעכו"ם שיקצור כו', ומכ"ש שלא להורות היתר בדבר זה בשום אופן.

הנלע"ד כתבתי וחתמתי, היום יום א' בהעלתך את הנרות תרס"ו פה ביעשינקאוויץ.

נאום יהושע ניעמאיטין החוב"ק הנ"ל

* * *

¹אמצא עוז בנפשי, לכתוב הערה קטנה ע"ד תניא כוותי' דרבי. — במכתב כ"ק שליט"א על דברי הרמב"ן סי' זי"ן, בטעם שיטת הרמב"ם ז"ל שלא מנה ישיבת ארץ ישראל מצוה, כי היא בדרך קבלת שכר כו'. הנה כן מפורש בגמ' קדושין דף מ' סוף ע"ב במימרא דרב המנוגא, וכשם שדינו קודם למעשה כך שכרו קודם למעשה שנאמר (תהילים ק"ה) ויתן להם ארצות גוים כו' בעבור ישמרו [חקיו] ותורתו ינצרו, יע"ש בפרש"י.

¹ בסוף התשובה כותב הרה"ג הרה"ח הרב ר' יהושע ז"ל ניעמאיטין ומתייחס למכתב שכ"ק אדמו"ר נ"ע שלח אליו בשנת תרס"ז, בדבר הסכסוך שהי' בעניני כולל חב"ד בירושלים ובחברון עיה"ק. בכדי להקל על הקורא הנני מעתיק בזה הלי' במכתב כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע.

באגרות קודש כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע חלק ד' אגרת תתק"ן, ושם באות ז כתב וז"ל:

"הרמב"ם אינו חושב ירושת הארץ וישיבתה למצות עשה, כי הארץ ניתנה במתנה לאאע"ה ולזרעו אחריו בעבור קיום התורה והמצות, ומפני חטאינו גלינו מארצנו, וכמ"ש ונתתי לזרעך את כל הארצות האל כו' עקב אשר שמע כו', וכתוב ובדבר הזה תאריכו ימים על האדמה כו', ולהיפך כתיב, ולא תקיא הארץ כו', וכתוב העידותי בכס כו', והרבה פסוקים בתורה ובנביאים שבזכות התורה ומצות אנו זוכים אל הארץ, ובעוה"ר [ובעוונותינו הרבים] גלינו ממנה, וכפר אדמתו עמו כו', והיא כמו קבלת שכר על קיום התורה ומצות, ואינו שייך לחשוב זאת בכלל המצות, ואם נאמר שהיא מצוה, איך היא באה בעונשין, היתכן לענוש בביטול מצוה, עכ"ל.

ע"י הרע"י, התירו תלישת העשבים, רק למען הציל ולהוציא מידי הגויים שלא ימשלו בהם כו', דהוי בזיון גדול ויכול ח"ו לבא להיות חטוטי קברא ע"י שמשכו הבע"ב ידיהם מחמת רשות העכו"ם שגברה עליהם. והביא רא' מהך דסוף מקום שנהגו מחזקי' מלך יהודא שקיצץ דלתות היכל, (רצ"ל דאפי' אם יש כאן איסור דאורייתא וכנ"ל באריכות וכמ"ש היד שאול), אפ"ה מותר לעשות כן, כמו דמותר לחלל דלתות ההיכל שהם קודש, בשביל הצלת ההיכל כולו, כמו כן מוטב לקצוץ האילנות והגפנים למען הציל את הקברות מידי העכו"ם. וזה שהאריך וכתב, כגון עכו"ם מרעה בהמות, ולא הרע"י כו', כי אם מה שא"א למחות בידו משום שידו תקיפה עלינו, וכמ"ש בד"מ, וזה שסיים כדי להציל הקברות כו' וכנ"ל.

משא"כ בנידון שאילה דידן, אף גם אם אין יד הקהל משגת לגדור גדר משום כבוד המתים שכבר מתו ולקדושים אשר בארץ המה, (אשר בכל קהילות ישראל כבר גדרו פרצותיהן, ומה גם כל החיים יודעים כו', ורבים שתו לימא, וגם כמדומה לי שנגדר מג' רוחות, ואם יעמוד מקיף וגדר הרביעית מגלגלין עליו זכות הכל), ואם ח"ו יעלה בהמה עם איש וירעו, הלא ענוש יענש בפלילים, ות"ל אין ידם תקיפה עלינו ח"ו לקחת מאתנו ביד חזקה, וגם לרעות ביד רמה. רק מה שהפרצה קורא, ויכול לבא לידי רעי', מה נעשה, אנו בדידן נמסור קברות אבותינו ביד העכו"ם שילך וידריך ויקצור ויתלוש מדעתנו ורשותנו, אשר לבד כל הנ"ל, אם גם רק משום כבוד המתים נאסר התלישה, עכ"פ אין קולא בהתלישה יותר מן הרע"י, וכי היכא דתני אין מרעין, כמו כן תני אין תולשים. ובפרט כי זה תלוי באשלי רברבי, ה"ה רש"י ז"ל והרמב"ם (כפי שפרשנו) הוי דאורייתא, וגם לפירוש הכ"מ והב"ח הוי דרבנן, והאיסור הנאה על העשבים, ולפי השלטי גבורים הרי זה על כל המקום טהור המיוחד לביה"ק של רבים, ובפרט לר' ישע"י דהוי תלוש כו', והגהות יד שאול דס"ל דהואיל ואיתקש לע"ז אסורין הגידולין וכנ"ל, ובפרט לפי מה שכתבתי בשם השבו"י (אשר באמת כן מוכח פשט לשון הרי"ף) דמה שנותנין עפר בגובה הו"ל קבר בנין, וראיית החת"ס כבר נתבאר כו', וכן כתב בס' חכמת שלמה הנ"ל, שהגאון

הקשר שהי' להרה"ג הרה"ח הרב ר' יהושע ניצמאיטין בישוב הסכסוך בעניני כולל חב"ד בירושלים ובחברון עיה"ק

הנני בזה לרשום ממה שסיפר לי אאמו"ר מדברי הימים ההם כפי ששמע מזקנינו הרב הגאון הרה"ח הר"ר יהושע על חלקו בפרשה של כולל חב"ד בשנים ההם:

זקנינו, שהי' מחשובי הרבנים באותה תקופה, זכה לראות את כ"ק אדמו"ר הצ"צ ואת אביו כ"ק אדמו"ר מהר"ש, הי' שד"ר אצל כ"ק אדמו"ר מהר"ש מתחילת נשיאותו עד הסתלקותו. הוא אמר, שרגיל הי' לנסוע פעמיים בשנה לכ"ק אדמו"ר מהר"ש, פעם בשנה בתור שד"ר, ופעם שני' בחג המציי"ם בתור מו"צ. זקנינו הי' איש חכם ונבון גם בעניני העולם.

בעת המחלוקת בעניני חלוקת הכספים של כולל חב"ד בירושלים עיה"ק ובחברון, ביקש כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע את זקנינו, שיסע לארה"ק לברר את הנעשה שם ולהשתדל לעשות איזשהו סדר בענין (מאכן א שטיקל טאלק).

כ"ק אדמו"ר נ"ע אמר לו אז, שאחד הטעמים שבחר דוקא בו לנסיעה זו, מפני ש"אנשי ירושלים לא ראו אור מימיהם", הם מעולם לא ראו רבי, אינם יודעים מהו רבי ומהו חסיד (זיי האבן קיינמאל ניט געזען קיין רבי'ן און זיי ווייסן ניט וואס מיינט א רבי און וואס מיינט א חסיד), ומכיוון שזכה לראות את סבו, הרבי הצ"צ ואת אביו האדמו"ר המהר"ש לכן אולי יהי' בכוחו ליישב את הסכסוך.

זקנינו סיפר לאאמו"ר, שנסיעה כזו, מרוסי' לארה"ק, בזמן ההוא, הייתה קשה מאד ודרשה זמן רב בגלל תנאי מזג האוויר והדרכים המשובשות, שהיו בחזקת סכנה. הנסיעה הייתה תלו' בבזבוז כוחות רבים, וטלטולי גברא. גם ישוב המחלוקת עם הממונים על הכולל בירושלים הי' כרוך בעגמת נפש, וכפי שהתבטא זקנינו, "ארץ קשה ומלך קשה". אבל כשראה את גודל עגמת הנפש שהייתה לרבי מכל העסק, וכמה בריאות זה עולה לו "אז עס קאסט דעם רבי'ן צופיל געזונט", ומזיק לגופו החלוש ממילא, הסכים לבקשתו של הרבי לנסוע תיכף ומיד.

בסוף לא אסתיע מילתא. וכל ענין הנסיעה בוטלה, כי הרבי אמר שלפי הערכתו לא יוכלו לשנות כלום בארה"ק, מען וועט דארט גארניט אויפטאן, וחבל על כוחו וזמנו.

לפועל, אחרי זמן מה שלח הרבי חסיד חב"ד אחר, א בעל-הבית שער און א פארמעגליכער איד, אחד מראשי הקהילה בוויטעפסק, שאחרי שהותו שם כמה חדשים חזר כלעומת שבא. סיפר לזקנינו את כל התלאות אשר מצאתו בדרך.

* * *

בעת שהותו בארץ הקודש קבע דירתו אצל אחד מחסידי חב"ד מתושבי ירושלים, אמנם הי' יהודי אמיד ומראשי קהילת וויטעפסק, אבל בתי מלון לא היו אז בירושלים, והוכרח להתאכסן אצל אחד מאנ"ש.

אחרי ששהה שם כשבוע או יותר הבחין שבעל הבית עסוק כל היום בכתיבת מכתבים. השליח הי' איש חשוב, ולא הי' לפי כבודו לשאול את מארחו מה הוא כותב אבל זה סיקרן אותו מאוד.

עברו כמה שבועות, יום אחד כשחזר השליח לבית מארחו אחרי יום של עבודה מפרכת בדו"ד בעניני הכולל, ראה כמה מכתבים מונחים על השולחן גלויים ולקח מכתב אחד לקרא בו. האט זיך ביי אים געשטעלט די האר אין קאפ. המכתב הי' כתוב בנוסח כדלקמן: "לאחי היקרים היושבים בעיר פעטערבורג וכו', אנו יושבי ירושלים נמצאים בקרית מלך רב ושומרים על הגחלת מקום מקדשנו... אבל הרעב מציק ולא נותן לנו מנוח, עד שהגענו ר"ל למצב של ניקיון שיניים, אנו נפוחי רעב וסובלים ממחלות משונות ר"ל.. אנא חוסו עלינו! רחמו על עוללנו וטפנו שלא יגועו מרעב וכו'".

האורח מוויטעבסק לא יכול הי' להאמין למה שענינו ראו. הוא לא שלט ברגשותיו וכשמארחו בא הביתה לא יכול הי' להתאפק ואמר לו, געוואלד געשריען איך אתה מעיז לכתוב מכתבים כאלו ליהודי התפוצות הגרים ברוסיא, הם עצמם סובלים מרעב, ורעב ממש, אין להם מה לאכול חוץ מלחם צר ומים לחץ, אן אויסגעטריקנטע שטיקעלע ברויט, ואתה מבקש מהם כסף להחיות רוח הרעבים? איזה "רעבים"? אני הרי נמצא אצלך כבר כמה שבועות, ואני רואה שאתה אוכל בכל יום לחם לבן. אפילו אני, שב"ה יש לי פרנסה בכבוד ובהרחבה, איני מרשה לעצמי לחם לבן אלא ביום הש"ק, בביתי אוכלים בשר עוף רק פעם בשבוע. ואצלכם יש תפוחים, מאראנצן, תפוחי זהב, ובשר בשפע בכל יום ובכל תקופות השנה. וואו איז דאס געהערט און געזען אין אונדזערע קאנטן? איז איר האט נאך א חוצפה און שרייבט נפוחי רעב, איר זייט דאך א גולן!!! (מי ראה או שמע באזורינו כזה רבוי? זו הרי חוצפה לכתוב נפוחי רעב. אתה הרי גולן!!!)

ענה לו המארח: "איי איי איי, איך האב געמיינט אז דער ליובאוויטשער רבי איז א קלוגער איד, איז בשעת ער האט געשיקט איינעם צו מאכן א סדר אין כולל חב"ד האט ער זיכער געשיקט א קלוגן חסיד, איך זע אז דער רבי האט זיך מיט אייך גענארט, איר הויבט ניט אן צו פארשטיין קיין איין זאך, ווען איך שרייב ניט אזלעכע בריף וואלט איך דען געהאט מאראנצן און ווייסע ברויט און פלייש יעדן טאג? נאר אדאנק די בריף וואס איך שיק ארויס קען מען זיך דאס אלץ ערלויבן-זיך!

[אני חשבתי שהרבי מליובאוויטש הוא אדם חכם ונבון, וכשבחר שליח לברר ולסדר את עניני כולל חב"ד בחר באיש חכם, אבל עכשיו אני רואה שאין לכם הבנה כלל וכלל, מה הנכם חושבים, אם לא הייתי כותב מכתבים כאלו, הי' לי כל השפע הזה? לא הי' לי אז כלום והייתי גווע מרעב. תודות למכתבים אלו אני מקבל תרומות מחו"ל ויש לי כל מה שכבודו רואה].

זקנינו הי' מסיים את הסיפור באומרו "פון דעם קען מען זען וואס פארא רחמנות איז געווען אויפן רבי'ן גיי זע מיט וועמען דער רבי האט געהאט צו טאן. (מכאן אפשר לראות איזו רחמנות הי' על הרבי ועם מי הי' לרבי דין ודברים).

במכתב המצורף מתייחס זקנינו למכתב שקיבל מכ"ק אדמו"ר נ"ע בנוגע לסכסוך בעניני כולל חב"ד ומביא ראי' לדבריו של רבינו.

ש. ז. ת.

85

ליקוטי הערות וחיידושים על ירושלמי סדר זרעים

מאת הרה"ג הרה"ח הרב ר' יהושע ז"ל ניעמאיטין

(סב הכלה)

מס' ברכות

שם פרק שמיני הלכה ו'. אמר רבי ברכי

כך דרשו שני גדולי עולם, רבי יוחנן ורשב"ל, ויבדל אלקים, הבדלה ודאי. - עי' מדרש רבה בראשית פ"ג, וצ"ל שם, מנין שמברכין על הנר בהבדלה, וירא את האור, ויבדל, והיינו הך.

מס' פאה

פרק ראשון הלכה ז'. זה א-לי ואנוהו

וכו', אבא שאול אומר אדמה לו מה הוא רחום וחנון אף את תהא רחום וחנון. - אבא שאול מפרש לא מלשון נאה, רק כמו ב' תיבות, "אני והוא".

שם פרק שלישי הלכה ז'. מעשה באחד

שהניח בית של תרנגולים ובא ומצא תתולים מקורעים לפניו. - פי' דאם לא הוו מקורעים, היו התרנגולים אסורים משום ספק דרוסה. (וכן הוא בעיני דרכי חנינא בן דוסא).

שם פרק שמיני הלכה ח'. א"ר חייא בר

אדא איתהו סבין בימינו, מאן דהווי יהב לון מבין ריש שתא לצומא רבא הווי נסכון, מן בתר כן לא הווי נסכון, אמרי דשתן גבן. - פי' כל השנה עוד לפנינו, כלומר, מזונות קצובה בין ראש השנה ליום כיפורים על כל השנה.

מס' דמאי

פרק שני הלכה א'. רבי יוסי בעי מעתה גר

שבא להתגייר אין מקבלין אותו, אני אומר מעמון ומואב הוא. - עי' הגהות יד שאול ביו"ד דפוס לעמבערג הל' מילה סי' רס"ג סעיף ה', שמקשה על זה, למה לא נקבל אפי' אם ודאי עמוני, דאיסורן רק לבוא בקהל. אך לק"מ, דאדרבא לפי שאינו עמוני ודאי, ישא בת ישראל, לכך לא נקבלנו, אם לא משום דלא חיישינן למיעוט.

פרק שני הלכה א'. אמר רבי בא, זאת

אומרת שאין הברכות מעכבות. אמר רבי יוסי, אם את אומר צריך לברך, בירך צריך לכוין בכולן. - דאם הי' מברך, הרי זה כוונה לשם מצות קריאת שמע, לא גרע מהעובר בשוק ושמע קול שופר, שאם עמד יצא.

שם פרק שביעי הלכה א'. אמר ר'

שמואל בר אבדומי לא למדו ברכת התורה מברכת הזימון אלא לרבים, ואם לרבים אפי' בינו לבין עצמו לא יברך. אמר רבי אבא מרי אחוי דרבי יוסי עשאוה כשאר כל מצותי של תורה, מה שאר כל המצות טעונה ברכה, אף זו טעונה ברכה. - פי' דקשה לו לר' שמואל בר אבדומי, למה אין ברכה לאחרי ביחיד, ומתרץ דלא למדו ברכת התורה מברכת המזון רק לרבים, ומקשה על זה, דע"כ הטעם לפי שעיקר ברכת התורה גם לפני שלמדנו מהא דשם ד' אקרא כו' הוי ברבים, שמשה רבינו למד לרבים, א"כ ביחיד אפי' בתחילה מנ"ל דיברך, על זה משיב רבי אבא מרי, עשאוה כשאר מצות של תורה, כלו' דביחיד הוי דרבים.

שם לחלן. רבי סימן בשם ריב"ל רבי

יוסי בן שאול בשם רבי, קטן עושים אותו סניף לעשרה, והתני אין מדקדקים בקטן, אמר רב יוסי קיימא רבי סימן רבי חנינא בשם ריב"ל לשני קטנים נצרכה, שאם הי' קטן עושין אותו ספק, ספק עושין אותו ודאי. - נראה דצ"ל קטן עושין אותו "סניף", פי' שהיו שני קטנים, האחד קטן ודאי, והשני הי' י"ג שנה וספק אם הביא ב' שערות, אז הקטן עושין סניף, והבן י"ג שהוא ספק, אין מדקדקין ועושין אותו ודאי, ודלא כהמפרשים שני דינים בקטנים.

כו', דלא יעלה משמע הציווי להבגד שלא יעלה על האדם, לזה אמר שאפילו גדול, פי' ארוך, והכלאים מונח בארץ, וממילא יעלה שלא במתכוין.

מס' שביעית

פרק ראשון הלכה א'. אחד אילן סרק ואחד אילן מאכל, עד כאן הוא מעבה את הכורת, מכאן ואילך הוא מתיש את כחו, ויחרוש, מתוך שהוא יודע שהוא מתיש כחו של האילן, אף הוא אינו מתכוין לעבודת הארץ. - פי' בשביל האילן סרק להגביר כחו שיעבה הכורת, וצ"ל "אלא" לעבודת הארץ.

שם פרק שני הלכה א'. אלא ר"מ שנייא מחלוקת ור"ש שנייא כדברי הכל. - לפירוש כל המפרשים קשה שיפלגו ר"מ ור"ש אליבא דב"ש, ולולא דמסתפינא הייתי אומר כי ט"ס הוא (כמו שנמצא כמה פעמים בש"ס זה), וצ"ל ר"מ שנייא דברי הכל ור"ש שנייא מחלוקת, וזה פשוט דר"מ ס"ל דלא פליגי ב"ה על ב"ש בשדה אילן דלא נודע היטב לכל שהפירות נופלים, וגם קרובים דבריהם, אבל בשדה לבן ב"ה מודים, דיש היכר, שבני אדם חורשים במקשעות, ור"ש ר"מ כדברי הכל, עד שתכלה הליחה, ור"ש שנייא מחלוקת, פי' כשם שב"ה חולקים על ב"ש בשדה אילן, כמו כן חולקים בשדה לבן משום נתת תורת כל אחד ואחד בידו, ועל כן מסיים ר"ש, גם בשדה אילן, אשר זה למותר, ... וצ"ל ברם ר"ש ד"ה עד הפסח ועד העצרת, ועי' מו"ק דף ג' ב"ה אומרים עד הפסח.

שם פרק שלישי הלכה א'. באיסור ב' פרקים מהו שיהא מותר לעשות כסדר הזה. - לכאורה תמוה, מה זה שאלה, ואיך ס"ד שיהי' תוס' חמור מן העיקר. אך י"ל כי הסדר הזה מוכיח שהוא עושה אוצר לזמן הבא, על כן בשביעית מותר, שמכין לשמינית, אבל בתוס', י"ל שמכין לשביעית.

שם פרק רביעי הלכה ד'. אין מציתין את האור באישת של קנים מפני שהוא עבודה. - ששורפין הקנים שישאר המקום פנוי וטוב לזריעה, וז"ש הרמב"ם פ"א הלכה וא"ו, שהיא

שם פרק רביעי הלכה ג'. תני הנאמן לשני נאמן לראשון דברי רבי אליעזר וכו' והתנינן רבי אליעזר אומר אין אדם צריך לקרות שם למעשר עני של דמאי, הא שני צריך, מה אם שני שאין לרבו טובת הנאה צריך להפריש, ראשון שיש לרבו טובת הנאה לא כן שכן. - ולע"ד הפי' כך, דהא טעם דר' אליעזר דהנאמן לשני נאמן לראשון, אמרו על זה ב' טעמים, א' משום שאינו חשוד להקדים, ב' כיון שראינו שהפריש שני, חזקה שהפריש ראשון, על זה מקשה מר"א על ר"א, דאמר ר"א אין צריך לקרות שם למעשר עני, דהטעם כמ"ש לעיל, דבעון מיתה הוא מפריש ואעפ"כ לא הפריש ראשון, והרי חשוד על להקדים מעשר עני קודם למעשר ראשון, ועל טעם ב' דיש חזקה משני לראשון, מקשה ג"כ, מה אם שני שיש לו לרבו, היינו לבעה"ב, טובת הנאה, דהא הוא יאכלנו בירושלים, חשדינן ל' בסתם דלא הפריש, וצריכים אנחנו להפריש כל זמן שלא ראינו מפריש מעשר שני, קל וחומר למעשר ראשון כל זמן שלא ראינו מפריש, שאין לרבו הטובת הנאה ..., לא כ"ש שאין להאמינו. - רק שצריך לשנות הגירסא מאין ליש ומיש לאין, וכל חין הטועם לי לי.

שם פרק ששי הלכה ז'. א"ר יוחנן לא סוף דבר יין נסך וע"ז ומעות, אלא אפי' היו שם שני צלמין וכו' לא יאמר לו טול אתה וכו', אמר רבי זעירא ויאות אילו חבר ועם הארץ שירשו את אביהן עם הארץ, והיו שם פירות מוכשרין ופירות שאינן מוכשרין וכו'. - מה שאמר ר' יוחנן שלא יאמר לו טול אתה וכו', דלכאורה הוי כמו חטים וחטים, קמ"ל ר' יוחנן דהוי כמו לח ויבש, ועל זה אמר רבי זעירא, דכמו בלח ויבש ההכשר עושה אותם שני מינים, כן האיסור ע"ז עושה לשני מינים.

מס' כלאים

פרק תשיעי הלכה א'. לאיזה דבר נאמר לא יעלה עליך, רב ניחה בר סבה רבי יוחנן בשם רבי זעירא, ה' שם בגד גדול, קצתו יש בו כלאים ומונח בארץ, ומקצתו אין בו, לא יכסה בו מצד השני. - פי' דהי' צריך לכתוב לא תעלה עליך, כמו שכתוב לא תלבש

עבודת קרקע. (ובערוך "אשיות", תרגם בל"א שטאנגען, וזהו אישת של קנים).

שם פרק שמיני סוף הלכה ב'. אין סכין שמן של שביעית במרחץ אבל סך הוא מבחוץ ונכנס, ולא שמן שריפה לא בבתי כנסיות ולא בבתי מדרשות מפני בזיון קדשים. - עי' ר"ש, וי"ל דצריך לומר "ולא" בבתי כנסיות כו' מפני בזיון קדשים, פי' מפני בזיון בתי כנסיות ובתי מדרשות, וכשם שיש בזיון לשמן קדש של שביעית ושל שמן שריפה להשתמש בו במקום בזיון, כך הוא בזיון לבית הכנסת ובית מדרש להיות סך גופו בכל שמן.

מס' תרומות

פרק ראשון הלכה א'. רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר בינן לבין עצמן אין קידושיהן קידושין, בינן לבין אחרים קידושיהן קדושין. - נראה דקדשו מי חטאת, דאי קידושי אשה מה שייך בינן לבין עצמן, דבלא עדים לא הוי קדושין אפי' בפקח.

שם פרק שני הלכה א'. מתניתין שנטמאת ועודה אגודה, אבל נטמאת קלחין ואוגדן לא בדא, ואין סופה ליחלק ולעשות שתים, תיפתר שקרא לה שם במחובר. - פי' הקושיא, דהא הא דאין תורמין מן הטהור על הטמא, למדנו מגורן ויקב, והעיקר מיקב. דאע"פ שהי' מקצתו טהור ומקצתו טמא רק שיהי' כולו מין אחד, ועל זה אמרו באמת העיקר שהוא גוש אחד הוי מין אחד התרומה והנתרם על ידי חיבורם החומרי, על זה מקשה, מה מהני חיבורם לעשות אותם מין אחד, הא צריך לחלקם להפריש התרומה הטהורה מן הטמאה, ואיך נאמר דהוי אחד לצורך הפרשה, דזה פי' תרומה, לשם תרומה והפרשה, ועל זה מחדש, דבאמת אם הי' הדין דלא הוי תרומה עד אחר הפרשה, אז לא הי' נחשב חיבורם לגוף אחד שהי' חשוב למין אחד, אך באמת על ידי קריאת שם הוי תרומה כשהם עדיין גוש אחד, וחיבור חומר גופם עושה אותם מין אחד הטמא והטהור כו'.

שם פרק חמישי הלכה ד'. לא מצינו שהודה ב"ש לב"ה אלא בדבר זה בלבד. - עי' נדה פ"ד משנה ג' ומודים ב"ש ביולדות בזוב כו', אך שם לא נחלקו בזה מתחילה דסברי כן דכל זמן שלא ספרה ד' נקיים הרי היא זבה, ועל כן לא כתב שם ומודים ב"ש לב"ה כבכל דוכתי, דהא לא הודו כלום לב"ה במחלקותם ...

שם פרק שמיני הלכה א'. ר' יעקב בר זבדי בשם ר' יצחק מן מה דתני עשו אותה כחטאת גזולה שלא נודעה לרבים שהיא מכפרת, הדא אמרה שהוא מקבל ואח"כ זורק קומץ ואח"כ מקטיר ושורף ואח"כ מזה. - עי' במפרש, וקשה הא עתה נודע, לכן נ"ל לפרש בהיפך, דעי' ברמב"ם פ"ה מהל' איסורי המזבח הל' ד', דפסק כר"י שם דאם נודע פסול, וגם לעולא יהי' הדין כן, וזה הבעיא הכא, דמה שעבד קודם הידיעה כשר, אם יכול הוא לגמור את העבודות, על זה פשיט מדין חטאת הגזולה, שאם לאחר אחת מן העבודות נודעה לרבים, אינו יכול לגמור, אבל הקרבן כשר כל זמן שיגמור אחר, והוא יקבל ואחר זורק קומץ ואחר מקטיר.

מס' חלה

פרק ראשון הלכה א'. משחרב ביהמ"ק התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהי' יום הנף כולו אסור, אין תימר איסורו דבר תורה ניהא, אין תימר איסורו מדבריהן, יש תקנה אחר תקנה, א"ר יוסי ב"ר בון מפני הרחוקים. - פי' שהרחוקים היו אסורים מדרכבן מכבר עד זמן הקרבתו, רק לפי שאין ב"ד מתעצלים יותר מן חצות, ועכשיו משחרב, נעשו כולם רחוקים על כל היום, ואין כאן תקנה חדשה.

סוף מס' חלה, רבי שמעון בר כהנא הוה מסמך לרבי אלעזר, עברון על חד סייג, א"ל אייתי חד קיסם ניחצי שיניי, חזר וא"ל לא תיתי לי כלום, אמר דאין אתא כל בר נש מייעבד כן, הוה אזיל סייגא דגוברא. עוד שם, רבי חגי הוה מסמך לרבי זעירא, עבר חד טעון מוביל דקיסין, א"ל אייתי חד קיסם ניחצי שיניי, חזר וא"ל לא תיתי לי כלום, דאין אתי כל בר נש ובר נש מתעבד כן, הא אזלא מובלא דגברא, ומתמה, רבי זעירא כשר כל כך, אלא מילי דייצרא בעי נשמע ונעביד. (כך היא גירסת הגר"א ז"ל). ופי' בתמי',

שום חטא, ואפי' אם יהי' (?), אינני שומע לדבר זה, וזהו לא תאבה לו, וכפירש"י גם במשלי על פסוק אם יפתוך חטאים אל תאבה. וזהו שאמרו כאן, מילי דיצרא בעי, אף שאין שום נדנוד, נשמע לו ונעשה כו'.

ובזה יתפרש מסורה שראיתי בספר אחד, ג' פעמים גרונם, לא יהגו בגרונם, רוממות א-ל בגרונם, קבר פתוח גרונם, דאמרו ז"ל לעולם ירגיז יצר טוב על יצר הרע, אי אזיל מוטב ואם לאו יקרא קריאת שמע, ילמוד תורה, ואם לאו יזכיר לו יום המיתה. וזה רמז לנו, דפי' ירגיז הוא כנ"ל, לא בדברים של טעם, דאז דוקא יכשל, אך בתיבה אחת, "לא", יהגו בגרונם, ואי לא אזיל, רוממות א-ל בגרונם, קריאת שמע ודברי תורה, ואי לא אזיל, יזכיר לו יום המיתה, קבר פתוח גרונם, ושלש אלה, פעולתם וסגולתם בגרונם דוקא ולא במחשבה. - רשמתי זאת למעני ולדכוותי, לשית עצות בנפשם וחי בהם.

והפי' בירושלמי כך, מאחר דאין חשש, דהאיש רואה ומחיל, ולא דמי לסייג דר"א, רק משום דזה עצת היצר, ועל זה מתמה, הלא רבי זירא כשר כל כך שאין אור של גיהנם שהוא היצה"ר שולט בגופו כלל, למה ציוה שלא ליקח קיסם, על זה משיב מילי דיצרא כו', משום אל תאמין בעצמו כו', וק"ל.

מס' ערלה

פרק ראשון הלכה א'. אפי' חישוב עליו לסייג יהא חייב, ת"ל עץ מאכל. - צ"ל ת"ל ונטעתם עץ מאכל, פי' שיהי' הנטיעה לשם מאכל.

שם פרק שלישי הלכה ב'. מה בין שק מה בין שיער, אמר רבי חנניא ברי' דר' הלל, שק מצוי לחטט אחריו, שיער אין מצוי לחטט אחריו. - לא משום דחיישינן לתקלה, דהא קי"ל הלעיטהו לרשע כו', רק כיון דמצוי לחטט, אין זה נקרא קבורה, דהוי כמו שמצניעו בארעא.

וכי מה שיצה"ר אומר, נשמע לו ונעשה ח"ו. לכאורה תמוה על תמיהתם, רבי זירא כשר כל כך, למה לא, ומי לנו גדול בצדקתו ותעניתו עד שפעל בגופו שלא ישלוט בו נורא, והי' קרוי חריך שקא כידוע, והוא מתמה עליו וכי כשר כל כך, גם למה לא מתמה על רבי אלעזר בסייגא כו'.

ונ"ל לפרש, דלכאורה יש להבין, דהשו"ע חו"מ סי' שנ"ט סעיף א'. מביא הך דרבי אלעזר ורבי זירא ממדת חסידות, א"כ גם לדין אסור משום מדת חסידות, ומאי מקשה על ר' זירא וכי כשר כל כך, אך דיש הפרש בין רבי אלעזר בסייג, שאין הבעלים שם, וכל עוברי דרכים יקחו קסמי, אזיל סייגא כו', אבל בהך דרבי זירא, דחד טעין מובלא דקיסא, אם יקח רבי חגי עבור רבי זירא חד קיסא, ודאי לא יקפיד, ואם יבואו אנשים הרבה לאוכדה מובלא, אז ימחה בידם, ואז יהי' אסור משום גזילה, על כן לא מקשה על רבי אלעזר וכי כשר כל כך, דודאי אסור משום מדת חסידות, דיכול לבוא מזה הירוס הגדר, אך במובלא דרבי זירא, דהאיש רואה ואינו מקפיד, ואם אולי יבואו עוד ליטול, אז ימחה בידם, על זה מתרץ דהך דרבי זירא יש בזה מדברי חסידות ודרך עבודה רמה ונשגבה.

ומה עמוק ומה נעמו אלו התיבות, מילי דיצרא בעי נשמיעני ונעביד, דהנה מה שאמרו רז"ל כך דרכו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך כו', הפי', דבר שאין בו שום גדר איסור כלל, רק שהחסרון בזה רק מה שהיצה"ר אומר זה כו', והבחנה על זה, חמדת והתפעלות הלב, ועי"ז שישב על לבו, כי אם כי אמנם כן כי אין שום חטא ועון בזה, ורק משום שזה עצת היצר, על כן אינני רוצה בזה.

וזה הפי' מה שאמרו רז"ל (ברכות ה' ע"א) לעולם ירגיז יצר טוב על יצר הרע, ולא פירשו במה ירגיז, אך זהו הכוונה, שלא יבא עמו בדין ודברים וטוען ונטען ופלפולים וסברות, כי ינוצח, רק שישב לו, אפי' אין

מכתב אודות
כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ
תחת הכיבוש הנאצי

ב"ה. א' נח, ת"ש, ריגא.

כבוד ידידי הרה"ג הנכבד והנעלה וו"ח אי"א מוהר"ר ישראל שי' דזייקאבסאן
וידידי הרה"ג הנכבד והנעלה וו"ח אי"א מוהר"ר דובער שי' ריבקין

שלום וברכה !

כבר עברו כשני שבועות מאז עזבתי את ווארשא [ח' תשרי] ועדיין לא נשענו לשמוע
משלום כ"ק אדמו"ר שליט"א ומשפחתו, ה' יודע מה שעבר ועובר עליהם במשך הזמן הזה,
שיצילם ה' מכל צר"צ [צרה וצוקה] ונזכה להתראות עמהם בשובע שמחות בקרוב ממש.

מה שסבלנו במשך הזמן שהיינו בווארשא [כשלושה שבועות – את אטוואצק עזבנו ביום
ב' 14 סעפטעמבער. על דעת לנסוע כולנו לריגא. אבל כבר אחרנו המועד וא"א הי' לנסוע
ונשארנו כולנו בדירת שמאטקין בווארשא רחוב מוראנאווסקי 32. [הביבליותיקא כולה – מלבד
הכתבים שלקחנו עמנו לווארשא – והרבה חפצים וכלי הבית נשאר באטוואצק] תקצר היריעה
מהכיל. מעט בטח יספרו הבחורים שי' שיבואו מסתמא לנויארק טרם קבלת מכתבי זה. מה
ששמעו ממני, והשאר נספר אי"ה כשנתראה פא"פ בשובע שמחות. בערב ר"ה קודם הדלקת
הנרות הוכרחנו לברוח מדירתנו הנ"ל לרגלי הדליקה שנפלה בבית ע"י הפצצות שזרקו
מהאירונים וברחנו לרחוב אחרת בקצה אחר בעיר והיינו שם עד יום ח' תשרי. עד שעזבתי את
ווארשא. ובו ביום חזר כ"ק אד"ש ומשפחתו לדירתו הקודמת ברחוב מוראנאווסקי 32.

גם הרש"ג שי' חשב לנסוע עמדי אבל מפני שזוגתו ובנו יחיו לא חפצו לעזוב את כ"ק
אד"ש נשאר גם הוא, ונסעתי אני לבדי. אבל גם נסיעתי הייתה לבטלה, ואחרי שעדיין לא פעלנו
כלום להצילם משם. בווארשא לא ידענו כלום מהנעשה בעולם וחשבנו שאם יסע מישהו ויעורר
את ידידנו שיחיו יעלה הדבר להצילם משם. יתן השי"ת ונזכה להתראות עמהם ונוציאם בחיים
ושלום בקרוב ממש.

מצבי בפרט הוא לא טוב מאד עכשיו, עזבתי את ווארשא בעירום ובחוסר כל, לא הי' לא
הזמן ולא היכולת לקחת את חפצי עמדי [להכנות הנסיעה הי' שהות בס"ה כעשרים מינוט]
ונסעתי כמו שאומרים ווי איך שטיי און גיי, והנני ערום ויחף וגם בלא מעות כי לא חפצתי לקחת
הרבה אצל כ"ק שמא ישארו שם בלא מעות ולא ידענו כמה יתארך הדבר. והמעט שלקחתי עמדי
הם מעות פולניים שאינן שוים כאן אפילו פרוטה אחת. וראוי רק לצור ע"פ צליחותו. אמנם לא
זהו העיקר ודאגתי היא בעיקרה המצב להבא שהוא בלתי ברור, וחוששני מאויבי הישנים משנת
תרפ"ז [בטח זוכרים אתם את הרעה אשר גמלנו אז ואת יום י"ב תמוז שנה הנ"ל]. אמנם חשבתי
מראש אשר שנאתם גם קנאתם כבר אבדה.

אבל כפי שהודיע לי אחי שיחי' [ר' הירש] משם הנה הזמינו אותנו וחקרו ודרשו עלי ועל
מרשי [כ"ק] ועל עבודתי אצל כ"ק אד"ש, והכל בשנאה גמורה עוד יותר מקודם. והעצה היעוצה

את כפי שהנבון וי אחי יי וגו' הוונתו אצח ונתנו ופרט דמי ואל גרמו ואל עקבות אל
קר ארבע ואל גמלא גמורה גוד יום גננו. ובלתי הישרה המה כח אל בית אל
א המה כפיסה אצמתיא והנה חושב ונער אצמתיא הדבר או עבד ככ ונער ביתו גמלא
וזה ~~היה~~ מסוגל עם כול טביות ונבו ואל נג בנה כי האוי גמלה המה (אסגים אל המה אל
אסוד בותח כול מסודי וני) ואל בזמנן נחכ יי פרטה לעבדה. והנה ואל ואל וני ידני
ה/כנכ אשה אכס ארעי הנל (ואל חמארת הפל אל הפנה כוי וכל) וקעמה אל גמל טעלה בנה
יכל ארעי אל חשב אמית ואל זה אעל ארעמ אל בלמ ~~היה~~ וי עבד כנה ואל יאלו
והנה ותינוו אל וזמנה היוגרי.

בקשה אצל ארמתי יי א ופני זה יידי. ואל טהומת הולכ בית ואל ואל
בקשה ארמתי יי טלמיה בקרבה ואל יי ד גמל וני ואל אל. עמו אל וסרמיה היי בית
והנה ידניק הנה ארעמ תילמתי

יי ד דנה ופנה בגיני וואורמתי ארעמ המה עול אל או זמתיא ואל זמתיא ואל
השדה זמתיא בותמתיא. ואל שהני קולי ואל זמתיא עול אלמתיא האו אלמתיא. אל זמתיא
כיל וילתי חמתי אל זמתיא ואל בית אלמתי.

ידינו היי ונה אל וי ראבטיק דוד את ואלמתי יתב אל ביה יי כמגוד ונדי כיה המה
ויאני כמלי אל דוד ארמתי ארעמ בלמתינו. ואלמתינו ואל ונדינו.

היא רק אם הם יכולים לשלוח לי רשיון כניסה לאמריקא והנני חושב אשר עכשיו הדבר לא יכבד כ"כ. אפשר בתור מזכירו של כ"ק [וזה שנסעתי משם כשני שבועות קודם אין נפ"מ] נפקא מינא] בזה כי הלוא גם הם היו נוסעים אם היו יכולים לנסוע בתנאים כאלו שנסעתי אני] או באופן אחר ע"י דרישה וכדומה. והנני מבקש מאד מכם ידידי הנכבדים לשום לבבכם למצבי הנ"ל (וא"א להעלות הכל על הכתב כו' וד"ל) ולעשות כל מה שתוכלו בזה. וכ"ק אד"ש לא חשב אחרת אבל עד שיוכל לכתוב לכם בעצמו מי יודע כמה זמן יעבור, והנני מתיירא שלא יאוחר המועד.

בבקשה מאד להשיב לי על מכתבי זה מיד. ואפילו שהמכתבים הולכים כעת זמן ארוך בבקשה להשיב לי ע"י טלגרמא בקצרה אם יש לי מה לקוות אם לא, יכתבו על האדרעס ר"מ שי' שו"ב.

והנני יודים הדו"ש ומכבד
ח. ל.

יש לי דוד ודודה בעיר וואודריטש שאפשר היו יכולים לשלוח לי אפידעוויט, אבל עזבתי את האדרעס אצלי בווארשא. ומפני שהעיר קטנה מאד אפשר שיוכלו למצאם בלי אדרעס. שם משפחתו כהן יש להם חנות של מנעליים שם וגם בית שלהם.

ידידנו ר' משה לייב שיחי' ראדשטיין עזב את ווארשא יחד עם ב"ב שחיו כשבוע קודם ר"ה העבר וילכו רגלי על דעת להגיע לעיר הלובאקי, ועקבותיהם לא נודעו.

ב"ה, י' כסלו ת"ש. ריגא.

כבוד ידידי הרה"ג הנכבד והנעלה וו"ח אי"א מוהר"ר ישראל שי' דזייקאבסאן.

שלום וברכה !

ידידנו הר"מ [ר' מדרכי חפץ] שי' שו"ב כותב לכבודו אודות המצב ואין לי מה להוסיף. לדאבון לבנו עדיין לא נושענו באיזה דבר ממשי להצלת כ"ק אדמו"ר שליט"א. ע"פ בקשת הרמ"ד [ר' מדרכי דובין] שי'

נתדבר הצייר שלנו עם מר קירק [התלגרמה של כבודו אשר מרת שושנה אינה מסכמת לזה הגיענו לאחר המעשה] ופנו יחד למי שפנו ובקשו מה שבקשו [את הפרטים לא חפץ להגיד ע"י התליפאן] אבל עדיין לא קבלו שום תשובה, ובטח אשר כשיקבלו איזה תשובה יודיע מיד בתלגרמה להרמ"ד שי'.

הר"ז שי' גו"א בטח מסר ע"ד הפ"ש אשר קבלנו מכ"ק אד"ש וב"ב, ומאז נסע קבלנו עוד שני פעמים פ"ש משם. אשר הם בחיים ושלוש וחפצם לבוא לכאן אבל הם בעצמם אינם יכולים לעשות שם שום דבר בזה, רק צריכים להשתדל עבורם מן החוץ להשיג רשות היציאה משם וגם שמירה לנחותם בדרך עד גבול ליטא.

בכלל המצב שם כפי הידיעות משם נורא מאד, ובפרט לכ"ק אד"ש, מלבד חלישות בריאותו והעדר הדיעטא שלו הנה הסכנה שלא יתעללו בו, כמו שהיו שם מקרים שנתעללו ברבנים מפורסמים זקנים שעשו להם מעשה רשעות וכדומה, ולכן כ"ק אד"ש יושב בהסתר, ואין מגלים מקומו אלא אם יודעים מי השואל עליו. ה' ירחם עליו ויצילהו בקרוב ויביאהו למחוז חפצו בשלום.

הידיעות שקבלתי הם רק בע"פ ע"י אנשים שעזבו את ווארשא בימים האחרונים, מכתב ישר משם ע"י הפאסט עדיין לא קבלתי, אף שמערים אחרות בפולין מתקבלים כבר מכתבים ע"י הפאסט אבל מווארשא עדיין אין מתקבלים [רק איש אחד מפה סאוואלאוויטץ שמו שיש לו בית חרושת בווארשא, קבל מכתב גלוי ע"י הפאסט ישר מווארשא אבל זולת זה לא שמעתי], הפאסט כאן התחילה מקבלת מכתבים לווארשא ושלחתי הרבה מכתבים אבל איני יודע אם נתקבלו כי משם אין תשובה.

רק עכ"ם אחד בא מווארשא לוולנא והביא פתקא לר' שמואל זלמנוב מזוגתו ובפתקא זו יש פ"ש מכ"ק אד"ש כאשר בחפצו לבוא לריגא ומבקש שישתדלו עבורו.

כ"ק אד"ש הוא עכשיו בביתו של ר' צבי גורארי' ברחוב 29 Bomifraterska והרבנית הזקנה תחי' נמצאת אצל ידידנו ר' דוב ניסן בעזפאלאו. והרי"פ [ר' יחזקאל פייגין] שי' וב"ב נמצאים בבית ר' הלל צייטלין.

החפצים שלקחו עמהם מאטוואצק נשרפו כולם וביניהם גם כל החפצים שלי ושל ר' משה לייב שי' [של הרי"פ איני יודע אם הציל או נשרפו ג"כ], ובדרך נס ניצולו התיבות עם הכתבים.

באטוואצק נשאר הכל שלם. הדירה עם הביבליותקה וכלי הבית. גר שם בדירתו של כ"ק אד"ש הר"ר דובער שי' גארפינקל. כן נמצא שם באטוואצק ר' יהודה עבער ור' ברוך פרידמאן, ותר"ל שלום להם. כעשרים בחורים מהישיבה באטוואצק הלכו רגלי והגיעו ב"ה לוולנא.

ברכה כסא תש. ראוי

באג ידיו הכיח רבני ונתנה ויה אית גוהיני טרא סי

דניסאמין

אמ לבנה!

ידידני הכיח סי שם כותב לו אמור הגיע ואין זי גר אהוסין אדאמן אדנו
עדיין לא נוסדנו בחייה צמ גויי אהלגה כן אמורו אלמח. מתי קשה הרהי סי לברג
הלכי שאלו זי גר עינך [הולכגה אל] כבודו אעבי גיה טותי מתי בשבת אנה רגמנו
אמור המעשה [אמור] יוד מי טעם נקמה נה טעם [אמור] הניחם אמ תע אהיה היתאמ
אמ יקנין אמ נקח שש תענה וקבטת אעבי כותב אמור תענה אמור גיז בלכסיה אהגורו

הכריח גיז בטא גסר קיז פני אעבי נקח גיז תיחא וכה. וגאו נוסד נקחו זע סי ל
פני וזו. אעבי כה בחיט טלח וקנין אן אדא זען ואל רמ בלחם אמר שלם אמורו טע זע זכר
כנה כן פנימ אהסר קבניו מן הכול אמורו אמר ומה אמורה אמותם פנימ רג
טעמו אמר

במ הנהי סי כסי ~~אמורו~~ הנהיגת גמי נחא גמי אפתי אן תעם נקח חייח
כדיממ והנהי רדיטו של הנהי הסנה אלו תלח בו, כמ שתיטם גמיט אנהלז קונט
גפניסיה זניט זמח אנה מקרה טגרות לצווה. אמר ק' וקנה אמר ~~אמ~~ קבטת ואין
וגלם קונט זמח או מוקם גי הוטל קלז. ה' יוחם אמר ונתנה דקחל ומיתרם אמות ח' ק' ~~אמ~~

הידידות טעלה רמ כן ק' עי. אמרם טקונו אמר וואסלם ביגי הוחיותי. אמרם
יטו זמח גי הניחם קונט או נקח. ואל אמרם ווחיות. כבודו וקחם כסי מקבטת עי
הניחם ואל וואסלם דרמ עין וקחם. [כח ויה ונה גסה, סועול-יוני] אמ שיש א דיר חיות
הוחיות קח זמח גלוי. גי הניחם יטו וואסלם ואל זמח דה אלממח] גפויט כוח התיחא מקח
וערבים אונקסא ואלמ הוכה זמלם ואל זמח יורה זמ [מקח] כי זמח אן וקח.
כן עטם אמר כמ וואסלם אנהלז וקבט סמח אן טוטל זמח וזמח וכפתיק או יטו יקחם
נחסי בח' ק' אבוי אראו וקח וטמח עכשו.

כבודו ביקש לכתוב לו את הידיעות הנוגעות להתעודות לקבל רשיונות לארה"ב, הנה אנכי אינני זוכר מה כתבו אז בהבקשות כשנסעו לארה"ב, אמנם אפשר הי' לבקש אצל הקונסול כאן שמנצאים אצלו הבקשות דאז אבל יראתי לעשות כאן, כיון שכבודו כתב שלא לפנות לע"ע אל הקונסול, גם רובם ככולם אין להם מעטריקעם (תעודות לידה) ולא יכלו להשיגם, ואינני יודע איך יהי', הי' נכון שכבודו יכתוב לנו באיזה דרך הוא משתדל ע"ד הניירות אם ע"י הקוואטע הרוסית או בדרך אחרת.

כשנסענו בשנת תר"ץ לאמעריקא הי' לנו פס"פ (פאספורט) רוסיים ועכשיו לכולנו פס"פ לטביים ואצלי [וכדומה גם אצל כ"ק אד"ש] יש שינוי בהשנים. בפס"פ הרוסי רשום שנולדתי בשנת 1880 ואח"ז בכדי לקבל נתינות לטביא מכיון שלא הייתה לי מעטריקא העריכוני הרופאים של הפולניים שנולדתי בשנת 1884, וכן כתוב בהפאס"ט הלטבי, ובבקשה שהגשתי אז להקונסול האמעריקאי הלא כתוב שנולדתי בשנת 1880. וכן כדומה אצל כ"ק אד"ש יש שינוי אינני זוכר בבירור.

כתבתי מכתב לכ"ק אד"ש גם ע"י הצלב האדום [רויטע קרייץ] ואינני יודע עדיין אם הגיע לידו.

אדרעס של ר' דוב בעזפאלאו הנ"ל הוא - Ciepla 16, B.N. Bezpalow

הנני מסיים בתקווה שעוד טרם יגיע מכתבי זה לידו נזכה להודיע בתלגרמה מביאת כ"ק לפה צלחה. והנני ידידו הדו"ש ומכבודו

פ"ש לבבי לידידי הרה"ג וכו' מוהר"ר דובער שי' ריבקיין ולשאר ידידיו .

* * *

ברצוני להוסיף כמה פרטים מעניינים מפרשה זו, שיפיצו אור על המכתבים המצורפים למעלה, כפי שסיפר לי רח"ל באופן אישי, באחת ההזדמנויות.

כשהי' כ"ק אדמו"ר מהור"י צ'בווארשא, במלחמת העולם השני'. ברור הי' שהוא לא יוכל להימלט מהצורך הנאצי ימ"ש אלא ע"י התערבות דיפלומטית מחוץ לארץ. אבל פולין בכלל וווארשא בפרט היו מנותקים לחלוטין מכל מגע עם העולם החופשי.

מישהו הי' צריך לצאת בדרכים לא דרכים, לחצות גבולות בצורה לא ליגלית כדי להגיע לריגא, שעדיין נותרה מדינה עצמאית, ומשם ליצור קשר לארצות הברית. אולי ע"ר' מרדכי דובין, שהי' שר בממשלת לטבי' והיה ידיד של בית חיינו.

בליבו של רח"ל גמלה ההחלטה לקחת את המשימה הקשה והמסוכנת לידיו ומבלי להתיעץ או לספר לאף אחד, מחשש שיניאו אותו מלעשות צעד מסוכן כזה, גמר בדעתו לצאת לדרך בהזדמנות הראשונה. ר' חיים סיפר לי, שהוא עשה חשבון בנפשו, שהוא הרי אדם יחידי, ללא משפחה, והדרכים בחזקת סכנה הם. אם יקרה לו משהו ח"ו, הרי לא יאמלל אף אחד. ואם הוא יצליח, בע"ה, הרי רווח והצלחה יעמוד לרבי וליהודים.

בכל יום יצא ר' חיים למקום מפגש מרכזי, המקום בו שמעו את כל חדשות המלחמה, בו התרכזו כל העסקים הלא ליגליים, התארגנו פעולות לא חוקיות ותוכננו בריחות. באחד מימי עשרת ימי תשובה, הגיעה שמועה, שמהו מארגן קבוצה שתחצה את הגבול מחוץ לשלטון

הנאצי. וכשהי' משוכנע שהמארגן הוא איש נאמן, מבלי לשאול בעצתו של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ ומבלי להודיעו, החליט שיצא מיד לדרך.

עברו כמה שעות ורח"ל לא הגיע חזרה לביתו של הרבי. הרבי התחיל לדאוג והחיפושים אחריו החלו. שעות הצטרפו לימים וימים לשבועות ומר' חיים אין אות חיים. ר' חיים עצמו, כך אמר, לא ידע מתי וכיצד נודע לרבי על בריחתו הפתאומית. אולי הי' זה עד ראי' שמסר כי ראו אותו מצטרף לקבוצה, שאמורה לחצות את הגבול. אבל ברור שכשנפגש עם הרבי בריגא קיבל נזיפה כדבעי¹. אבל, אמר, הכול הי' כדאי כי אחרי ככלות הכול נסיעתו הייתה חולי' נוספת בשרשרת ההצלה של הרבי.

כשר' חיים הגיע, לריגא, ראה את החורבן הגדול, הבין שבכוחות עצמו לא יוכל לעשות מאומה, ולכן כתב לחבריו בארה"ב שעליהם לעשות כול אשר ביכולתם כדי להציל את הרבי.

הקשר הדיפלומטי, אכן, נוצר וגם החסידים בארה"ב לא טמנו את ידיהם בצלחת ופעלו במרץ. בינתיים הרבי הי' מוחבא היטב בתוככי ווארשא, וחסידיו, שפחדו מעינא בישא לא גילו את המקום בו הוא מסתתר. הסוד הי' גדול כל כך עד שאפילו השליחים ששלחו החסידים מריגא, השליחים של הממשלה האמריקאית, שחיפשו אותו ע"מ להצילו והגסטאפו, שחיפשו את הרבי ע"מ להוציאו מווארשא לריגא, כפי שנתברר אח"כ, לא יכלו בשום אופן לאתר את מקום הימצאו.

אחרי כמה פעמים שבאו לברר אודות כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ הבינו החסידים בפולין, בעזרת השם יתברך, שיש דברים בגו, ויצרו קשר עם שלוחי ממשלת ארה"ב שהוציאו בסופו של דבר את הרבי מתוך להבות האש, כפי שמסופר באריכות בספרי דברי הימים של לויבאוויטש.

---

¹ בכלל הרבי תמיד רצה שיערכנו אותו מיד, גם ובעיקר כשיש בשורות טובות.

ר' חיים ליברמן סיפר לי, שבחודשי הקיץ של שנת תרצ"ט הביא הרב החסיד הר"ר ישראל דזייקאבסאן מארה"ב עשרה בחורים לאטוואצק. הרב דזייקאבסאן נסע בחזרה והשאיר את הבחורים בישיבה, אצל הרבי. כשהחלה המלחמה הורה להם הרבי לנסוע חזרה, תיכף ומיד לארה"ב, ונתן להם הוראות איך לנסוע. הבחורים אמנם עברו כמה וכמה הרפתקאות, אולם, כיוון שהיו נתינים אמריקאים הגיעו, בסופו של דבר לבתיהם בריאים ושלימים.

בט' אדר ת"ש הגיע הרבי לארה"ב. כשנכנס הבחור הראשון מהקבוצה ההיא ליחידות, שהי' כמדומני הרב מאיר גרינבערג שיחי', לרבי, הרבי בא איליו בטענה, הייתכן שלא הודיעו לו כל הזמן מה נעשה אתם ואיך עברה הנסיעה, כי הייתה לו עגמת נפש רבה מזה שלא קיבל מהם טלגרמה או מכתב היכן הם נמצאים ושהכול עבר בשלום.